

## บทที่ 2

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการระดมทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานและนำแนวคิดที่สำคัญมาใช้ในการดำเนินการศึกษา ดังนี้

1. บริบทเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6
2. การบริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา
3. หลักการ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการระดมทรัพยากร
4. นโยบายและแนวปฏิบัติในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 5.1 งานวิจัยในประเทศไทย
  - 5.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

#### บริบทเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6

ตามที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ที่ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 กำหนดให้มีเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษามัศึกษานั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 6 เป็นหน่วยงานที่ได้รับการกำหนดให้มีขึ้นตามประกาศในราชกิจจานุเบกษาดังกล่าว โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์การแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2546 และประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พ.ศ. 2553

## 1. ทิศทางการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6

จากการปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่ของประเทศไทย ได้เกิดขึ้นตามเจตนารมณ์ของทุกฝ่ายในสังคมไทย โดยปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งเป็นที่มาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2552 ที่มุ่งหวังยกระดับการศึกษาของชาติให้มีมาตรฐานและจัดได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยกำหนดให้มีการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ และจากพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2546 ได้หลอมรวมหน่วยงานทางการศึกษา คือ ทบวงมหาวิทยาลัย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และกระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานเดียวกัน คือ กระทรวงศึกษาธิการ โดยกำหนดโครงสร้างใหม่ เป็นระบบกระทรวง และระดับเขตพื้นที่การศึกษาขึ้น

ระดับพื้นที่ได้หลอมรวมสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ เข้าเป็นหน่วยงานเดียวกัน และจัดตั้งเป็นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 185 เขต มีหน้าที่รับผิดชอบบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ประชากรวัยเรียนในเขตพื้นที่ ต่อมาได้มีประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 127 ตอนพิเศษ 109 ง ลงวันที่ 14 กันยายน 2553 ได้มีการแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขึ้นใหม่ เป็นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 183 เขต และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 42 เขต จึงเกิดมีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ตั้งอยู่ ณ เลขที่ 410/1 ถนนมรุพงษ์ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา รหัสไปรษณีย์ 24000 และกำหนดอำนาจหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พ.ศ. 2553 ดังนี้

1. จัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการของท้องถิ่น
2. วิเคราะห์ การจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษา และหน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษา และแจ้งการจัดสรรงบประมาณที่ได้รับให้หน่วยงานข้างต้นรับทราบ รวมทั้งกำกับ ตรวจสอบ ติดตามการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงานดังกล่าว
3. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
4. กำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และในเขตพื้นที่การศึกษา

5. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

6. ประสานการระดมทรัพยากรด้านต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการจัดและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

7. จัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษา และประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

8. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา

9. ดำเนินการและประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

10. ประสาน ส่งเสริม การดำเนินงานของคณะอนุกรรมการ และคณะทำงาน ด้านการศึกษา

11. ประสานการปฏิบัติราชการทั่วไปกับองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะสำนักงานผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการในเขตพื้นที่การศึกษา

12. ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการภายในเขตพื้นที่การศึกษาที่มีได้ระบุให้เป็นหน้าที่ของ หน่วยงานใดโดยเฉพาะ หรือปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้มอบหมาย

#### **วิสัยทัศน์**

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 เป็นหน่วยงานที่เข้มแข็ง ทันสมัย เป็นแกนนำรวมพลังขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาระดับมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากลภายใน ปีการศึกษา 2556

#### **พันธกิจ**

1. ขับเคลื่อนการจัดการมัธยมศึกษาอย่างมีคุณภาพ

2. ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษา พัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับมัธยมศึกษาให้ได้ตามมาตรฐาน และยกระดับสู่มาตรฐานสากล

3. ส่งเสริม สนับสนุน และประสานความร่วมมือทุกภาคส่วน ในการยกระดับคุณภาพ การมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากล

4. พัฒนาผู้เรียนให้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีความเป็นไทย และดำรงตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5. ส่งเสริม สนับสนุน การสร้างเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา

#### **เป้าประสงค์**

1. สถานศึกษาในสังกัดยกระดับคุณภาพและมาตรฐานได้ตามเป้าหมาย และสู่ระดับ

สากล

2. สถานศึกษาในสังกัดจัดกิจกรรม ส่งเสริม สนับสนุนให้ทุกภาคส่วน มีส่วนร่วม

ในการยกระดับคุณภาพการมัธยมศึกษาสู่สากล

3. สถานศึกษาในสังกัดสามารถพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ทุกคนให้ได้รับโอกาสทาง

การศึกษา มีความรู้ ความสามารถเต็มตามศักยภาพ และเป็นไปตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์

4. สถานศึกษาในสังกัดสามารถพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และผู้สำเร็จการศึกษา

มัธยมศึกษาให้มีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ตามหลักสูตร มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาตนเอง เพื่อศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และมีพื้นฐานในการประกอบอาชีพ

5. สถานศึกษาในสังกัดมีเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาคุณภาพ

การศึกษา

6. สถานศึกษาในสังกัดพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบให้สามารถ

จัดการเรียน การสอนได้อย่างมีคุณภาพ

#### **กลยุทธ์**

1. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับตามหลักสูตร และส่งเสริม

ความสามารถ ด้านเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้

2. ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกความเป็นชาติไทย และวิถีชีวิตตามหลักปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียง

3. ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง ครอบคลุม ผู้เรียนได้รับโอกาสในการพัฒนา

เต็มตามศักยภาพ

4. พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้

อย่างมีคุณภาพ

5. พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา ตามแนวทางการกระจายอำนาจ

ทางการศึกษา หลักธรรมาภิบาล เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

#### **จุดเน้น**

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 5 กลุ่มสาระวิชาหลัก เพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 4

2. เพิ่มศักยภาพนักเรียนใน ด้านภาษา ด้านคณิตศาสตร์ ด้านวิทยาศาสตร์ และด้านเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาให้ได้มาตรฐาน และยกระดับสู่มาตรฐานสากล
3. ประชากรวัยเรียนทุกคนมีความสำนึกในความรักชาติ
4. สร้างทางเลือกในการเรียนรู้ที่เน้นให้ประชากรวัยเรียนทุกคนเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง ลดอัตราการออกกลางคัน ศึกษาต่อและประกอบอาชีพ
5. ส่งเสริมการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการขยายผลสถานศึกษาพอเพียงต้นแบบระดับเขตพื้นที่การศึกษา
6. นักเรียน ครู และสถานศึกษาได้รับการพัฒนาเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน
7. สถานศึกษาทุกแห่งผ่านการรับรองมาตรฐานการศึกษา มีระบบประกันคุณภาพภายใน ที่เข้มแข็งและผ่านการรับรองจากการประเมินคุณภาพภายนอก
8. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาผ่านการประเมินคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

## 2. สถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6

สถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้ความหมายไว้ว่า สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายความว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายความว่า การศึกษาระดับก่อนอุดมศึกษา ดังนั้นสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับก่อนอุดมศึกษานั้นเอง สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ประกอบด้วยสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 55 โรงเรียน เป็นสถานศึกษาในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 30 โรงเรียนและเป็นสถานศึกษาในจังหวัดสมุทรปราการ 25 โรงเรียน และแบ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 19 โรงเรียน โรงเรียนขนาดกลาง จำนวน 14 โรงเรียน โรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน 8 โรงเรียน และโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ จำนวน 14 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 55 โรงเรียน โดยสถานศึกษาแต่ละแห่งมีการบริหารจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ในการบริหารงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 39 ให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปไปยังสถานศึกษาให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคล เพื่อให้มีอิสระในการบริหารจัดการสถานศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุข ในส่วนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 มีหน่วยงานบริการด้านการจัดการศึกษาให้บริการสถานศึกษา 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอำนวยการ กลุ่มบริหารงานบุคคล กลุ่มนโยบาย

และแผน กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา และหน่วยตรวจสอบภายใน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6, 2553)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า สถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ต้องดำเนินงานบริหารจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา โดยศึกษาทิศทางงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและกระทรวงศึกษาธิการเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ

## การบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

การปฏิรูปการศึกษามีความมุ่งหมายที่จะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดี มีความสามารถ และมีความสุข การดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีพลังและมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีการกระจายอำนาจ และให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และเป็นไปตามหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งให้มีการจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาของไทยมีเอกภาพเชิงนโยบาย และมีความหลากหลายในทางปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาดังปรากฏ ในบัญญัติมาตรา 39 ที่ว่า “มาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง

การกระจายอำนาจดังกล่าวจะทำให้สถานศึกษามีความคล่องตัว มีอิสระ ในการบริหารจัดการ เป็นไปตามหลักของการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management : SBM) ซึ่งจะเป็นการสร้างรากฐานและความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพได้มาตรฐานและสามารถพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จากแนวคิดดังกล่าวเพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัว มีอิสระ และมีความเข้มแข็ง รัฐจึงให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคล โดยได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ในมาตรา 35 ดังนี้

“มาตรา 35 สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามมาตรา 34 (2) เฉพาะที่เป็นโรงเรียน มีฐานะเป็นนิติบุคคล เมื่อมีการยุบเลิกสถานศึกษาตามวรรคหนึ่ง ให้ความเป็นนิติบุคคล

สิ้นสุดลง” เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษาสอดคล้องกับบทบัญญัติ ดังกล่าว  
กระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 35) จึงได้จัดทำคู่มือการบริหาร  
สถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลขึ้นโดยกำหนดขอบข่ายและภารกิจการบริหารและ  
การจัดการสถานศึกษา ดังนี้

### 1. การบริหารวิชาการ

แนวคิด งานวิชาการเป็นงานหลักหรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่  
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้  
กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้  
สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน  
สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญทำ  
ให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตรและ  
กระบวนการเรียนรู้ตลอดจน การวัดผลประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพ  
นักเรียน ชุมชน ท้องถิ่นได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

#### วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สถานศึกษาดำเนินงานด้านวิชาการฯ ได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว และ  
สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น
2. เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้มาตรฐานและมี  
คุณภาพสอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพภายในเพื่อพัฒนา  
ตนเอง และการประเมินจากหน่วยงานภายนอก
3. เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนจัดปัจจัย  
เกื้อหนุนการพัฒนาการเรียนรู้ที่สนองตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น โดยยึด  
ผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ
4. เพื่อให้สถานศึกษาได้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ  
สถานศึกษาและของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นๆ อย่างกว้างขวาง

#### ขอบข่าย/ภารกิจ

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
7. การนิเทศการศึกษา
8. การแนะแนวการศึกษา
9. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
12. การส่งเสริม และสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

## 2. การบริหารงบประมาณ

**แนวคิด** การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษาเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ มีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษารวมทั้งจัดหารายได้จากบริการมาใช้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านงบประมาณมีความเป็นอิสระ คล่องตัว โปร่งใสตรวจสอบได้
2. เพื่อให้ได้ผลผลิต ผลลัพธ์เป็นไปตามข้อตกลงการให้บริการ
3. เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่ได้อย่างเพียงพอ และมีประสิทธิภาพ

### ขอบข่าย/ภารกิจ

1. การจัดทำและเสนอของบประมาณ
  - 1.1 การวิเคราะห์และพัฒนานโยบายทางการศึกษา
  - 1.2 การจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษา
  - 1.3 การวิเคราะห์ความเหมาะสมการเสนอของบประมาณ
2. การจัดสรรงบประมาณ
  - 2.1 การจัดสรรงบประมาณในสถานศึกษา
  - 2.2 การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ
  - 2.3 การโอนเงินงบประมาณ



### 3. การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน

#### 3.1 การตรวจสอบติดตามการใช้เงินและผลการดำเนินงานการประเมินผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน

#### 4. การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา

##### 4.1 การจัดการทรัพยากร

##### 4.2 การระดมทรัพยากร

##### 4.3 การจัดหารายได้และผลประโยชน์

##### 4.4 กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา

##### 4.5 กองสวัสดิการเพื่อการศึกษา

#### 5. การบริหารการเงิน

##### 5.1 การเบิกเงินจากคลัง

##### 5.2 การรับเงิน

##### 5.3 การเก็บรักษาเงิน

##### 5.4 การจ่ายเงิน

##### 5.5 การนำส่งเงิน

##### 5.6 การกักเงินไว้เบิกเหลือปี

#### 6. การบริหารบัญชี

##### 6.1 การจัดทำบัญชีการเงิน

##### 6.2 การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน

##### 6.3 การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน

#### 7. การบริหารพัสดุและสินทรัพย์

##### 7.1 การจัดทำระบบฐานข้อมูลสินทรัพย์ของสถานศึกษา

##### 7.2 การจัดหาพัสดุ

##### 7.3 การกำหนดแบบรูปรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะและจัดซื้อจัดจ้าง

##### 7.4 การควบคุมดูแล บำรุงรักษา และจำหน่ายพัสดุ

### 3. การบริหารงานบุคคล

**แนวคิด** การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

#### **วัตถุประสงค์**

1. เพื่อให้การดำเนินงานด้านการบริหารงานบุคคลถูกต้อง รวดเร็วเป็นไปตามหลัก ธรรมเนียมปฏิบัติ
2. เพื่อส่งเสริมบุคลากร ให้มีความรู้ความสามารถและมีจิตสำนึกในการปฏิบัติ ภารกิจที่รับผิดชอบให้เกิดผลสำเร็จตามหลักการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์
3. เพื่อส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติงานเต็มศักยภาพ โดยยึดมั่น ในระเบียบวินัย จรรยาบรรณ อย่างมีมาตรฐานแห่งวิชาชีพ
4. เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานวิชาชีพได้รับการ ยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการศึกษาพัฒนา คุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

#### **ขอบข่าย/ภารกิจ**

1. การวางแผนอัตรากำลัง
2. การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง
3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
4. วินัยและการรักษาวินัย
5. การออกจากราชการ

#### **4. การบริหารทั่วไป**

**แนวคิด** การบริหารทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริการบริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาท หลักในการประสาน ส่งเสริม สนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการให้บริการ การศึกษาทุกระดับ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริม ในการบริหารและการจัดการศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจน การมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

#### **วัตถุประสงค์**

1. เพื่อให้บริการ สนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานและอำนวยความสะดวก ให้การปฏิบัติงาน ของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. เพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและผลงานของสถานศึกษาต่อสาธารณชนซึ่งจะก่อให้เกิด ความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดี เลื่อมใส ศรัทธาและให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา

#### **ขอบข่าย/ภารกิจ**

1. การดำเนินงานธุรการ
2. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
4. การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
5. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
6. งานเทคโนโลยีและสารสนเทศ
7. การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และการบริหารทั่วไป
8. การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
9. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
10. การรับนักเรียน
11. การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย
12. การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

#### **หลักการ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการระดมทรัพยากร**

##### **1. ความหมายและความสำคัญของทรัพยากรทางการศึกษา**

###### **1.1 ความหมายของทรัพยากรทางการศึกษา**

ทรัพยากรทางการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นอาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน ครูผู้สอน เงินหรืองบประมาณทางการศึกษา หากได้รับการจัดสรรอย่างเพียงพอจะทำให้มีความคล่องตัวในการบริหารจัดการ และส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนและโรงเรียน มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับทรัพยากรทางการศึกษา ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 99) ได้ให้ความหมายของทรัพยากรทางการศึกษาว่า มีความหมายครอบคลุมถึงทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่ใช่ว่าเงิน ที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษารวมถึงครูและบุคลากรทางการศึกษา สื่อและเทคโนโลยีต่างๆ ที่ดินอาคารสถานที่และเวลาที่บุคคล ในสังคมสละให้กับการศึกษาด้วย

รุ่ง แก้วแดง (2546, หน้า 108) ระบุว่า ทรัพยากร (Resource) หมายถึง ความรู้ เทคโนโลยี อำนาจ วัสดุอุปกรณ์ คน เวลา การประเมินข้อมูลและเงินซึ่งมีความหมายที่กว้าง ทรัพยากร คือ ความรู้ทุกเรื่องที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวิทยุโทรทัศน์ โทรศัพท์ พัดต่างๆ บุคลากร เวลา ข้อมูล ข่าวสารและเทคโนโลยี เงินหรืองบประมาณ ถ้าสามารถนำมาใช้เพื่อการ เรียนรู้ได้ถือเป็นทรัพยากรทั้งสิ้น

สถาบันราชภัฏภูเก็ต (2546, หน้า 46) ได้ให้ความหมายของทรัพยากรทางการศึกษา ไว้ว่า ทรัพยากร คือ ทุกสิ่งที่ทำให้การดำเนินงานขององค์กรหรือหน่วยงานบรรลุวัตถุประสงค์ ในด้านเศรษฐกิจ จะแบ่งเป็นทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรเงิน และทรัพยากร ข้อเสนอเทศ แต่ไม่ว่าจะกำหนดอย่างไรจะไม่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงขึ้นอยู่กับว่าองค์กรใดจะ เหมาะสมกับการกำหนดออกมาเป็นอย่างไร ดังนั้นทรัพยากรทางการศึกษาจึงหมายถึงสิ่งต่างๆ ที่ทำ ให้การจัดการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ แต่เนื่องจากการศึกษาเป็นงานใหญ่ขอบข่ายกว้างขวาง ครอบคลุมหลายส่วน ทรัพยากรจึงมีจำนวนมากและหลายรูปแบบ ในส่วนนี้จะเน้นทรัพยากรทาง การเงิน วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการเป็นหลัก

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, หน้า 8-10) ให้ความหมายทรัพยากรทางการศึกษาว่าเป็น ปัจจัยทุกสิ่งทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรหลัก 4 อย่าง คือ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการที่ดี ทรัพยากรและทรัพยากรทางการ ศึกษาซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันจะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จ ตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา และยังกล่าวว่าทรัพยากรเป็นตัวกลางหรือตัวกระตุ้นที่ทำให้ กิจกรรมของโรงเรียนหรือหน่วยงานดำเนินไปได้และทรัพยากรจะมีบทบาทต่อกิจกรรมหรือ การดำเนินธุรกิจของโรงเรียนหรือหน่วยงานทั้งในด้านของปริมาณหรือคุณภาพทำให้การทำงาน สำเร็จลงได้ด้วยดี

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของทรัพยากร ทางการศึกษาไว้ว่า หมายถึง เงินงบประมาณทั้งด้านรายจ่ายเกี่ยวกับการปฏิบัติงานประจำปี เช่น เงินเดือนและค่าตอบแทน ค่าใช้จ่าย วัสดุอุปกรณ์ กับรายจ่ายด้านการลงทุนและรวมถึงการจัดการที่ มีประสิทธิภาพ ความสามารถในการดึงและระดมสรรพกำลังในสังคมเข้ามาสนับสนุนส่งเสริม เกื้อหนุนการศึกษาในรูปลักษณะต่างๆ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นเม็ดเงินหรืออุปกรณ์หรือเวลาที่จัดเป็น การให้ออกาสทางการศึกษาทั้งในแง่ของการสละเวลามาให้บริการทางการศึกษาจากบุคคลภายใน สังคม ซึ่งไม่ใช่ครู อาจารย์ประจำ นอกจากนั้นทรัพยากรทางการศึกษายังหมายรวมถึง ทรัพยากร มนุษย์ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมกับการให้บริการทางการศึกษา ตลอดจนคลื่นวิทยุ โทรทัศน์ ดาวเทียม อินเทอร์เน็ตที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษาด้วย

ดังนั้นทรัพยากรทางการศึกษาหมายถึง สิ่งต่างๆ ที่ใช้ในการบริหารจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายของโรงเรียน โดยมีองค์ประกอบพื้นฐานในการจัดการศึกษาได้แก่ คน เงิน สิ่งของ วัสดุ สิ่งของ ข้อมูล สารสนเทศ เทคโนโลยี รวมทั้งการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสถานศึกษา ทุกระดับสามารถนำทรัพยากรเหล่านี้ไปใช้ในการบริหารจัดการของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

## 1.2 ความสำคัญของทรัพยากรทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2537, หน้า 5) กล่าวถึงการบริหารโรงเรียนว่า ทรัพยากรเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารประสบความสำเร็จการดำเนินงานหรือประกอบภารกิจขององค์กรนั้น มีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการคือ 1) กิจกรรมหรือภารกิจ 2) ทรัพยากร 3) คน องค์ประกอบทั้งสามด้าน ทรัพยากรถือว่าเป็นตัวกลางที่ทำให้กิจกรรมหรือภารกิจของโรงเรียนบรรลุเป้าหมายหรือสำเร็จได้ บทบาทของทรัพยากรในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนมีความสำคัญ 2 ด้าน คือ ด้านปริมาณ และด้านคุณภาพ

(1) ด้านปริมาณ ปริมาณของทรัพยากรมีผลต่อการดำเนินกิจกรรมได้แก่ ประสิทธิภาพของกิจกรรม ถ้าหากทรัพยากรมีเพียงพอ การดำเนินกิจกรรมขององค์กรจะดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทางตรงกันข้ามถ้าหากปริมาณของทรัพยากรมีไม่เพียงพอการดำเนินงานของกิจกรรมจะไม่สามารถมีประสิทธิภาพได้ และประสิทธิผลของกิจกรรม ถ้าหากปริมาณของทรัพยากรมีไม่เพียงพอ การดำเนินกิจกรรมก็อาจจะไม่บรรลุเป้าหมายได้หากขาดทรัพยากรหรือทรัพยากรไม่เพียงพอแล้วการดำเนินกิจกรรมก็ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายหรือมีประสิทธิผลได้ในส่วนของการเลือกกิจกรรมที่จะปฏิบัติ ปริมาณจะเป็นตัวกำหนดตัวหนึ่งในการเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมในการดำเนินกิจกรรมตามความเป็นจริงนั้นกิจกรรมจะเป็นตัวกำหนดทรัพยากร แต่ในบางกรณีทรัพยากรจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมเนื่องจากข้อจำกัดของทรัพยากรและความจำเป็นที่จะต้องดำเนินกิจกรรมให้บรรลุหรือสำเร็จภายในเวลาที่จำกัด

(2) ด้านคุณภาพ คุณภาพของทรัพยากรมีผลต่อการดำเนินกิจกรรมขององค์กรมีนัยคล้ายคลึงกับปริมาณของทรัพยากรดังที่ได้กล่าวมาแล้วประสิทธิภาพของกิจกรรมคุณภาพของทรัพยากรจะมีผลต่อประสิทธิภาพของกิจกรรมค่อนข้างสูงในบางครั้ง แม้ทรัพยากรจะมีจำนวนมาก แต่ถ้าหากเป็นทรัพยากรที่ปราศจากคุณภาพการดำเนินกิจกรรมก็ปราศจากประสิทธิภาพได้ เช่น ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ถ้าหากโรงเรียนมีครูที่มีความรู้ความสามารถสูง การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนนั้นก็จะบรรลุเป้าหมาย คือ สัมฤทธิ์ผลของนักเรียนสูง ประสิทธิผลของกิจกรรมหรือประสิทธิผลขององค์กรมีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูงกับคุณภาพของทรัพยากร ถ้าหากการดำเนินกิจกรรมใดทรัพยากรมีคุณภาพไม่ดี ประสิทธิภาพอาจจะมี

แต่จะค่อนข้างต่ำกว่า การมีทรัพยากรที่มีคุณภาพสูง คุณภาพของกิจกรรม คุณภาพของกิจกรรมมีความสัมพันธ์เป็นอย่างมากกับคุณภาพของทรัพยากร ถ้าหากการดำเนินกิจกรรมใดได้ทรัพยากรที่มีคุณภาพสูง คุณภาพของกิจกรรมก็ดีขึ้นไปด้วย จากตัวอย่างการจัดการเรียนการสอน ถ้าหากได้ผู้สอนซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีประสิทธิภาพสูง ก็จะทำให้ผู้สอนสามารถคิดหาวิธีการสอนที่ดีที่เหมาะสมกับผู้เรียนอันจะทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จสูงไปด้วย

กล่าวโดยสรุป ทรัพยากรเป็นศูนย์กลางหรือตัวกระตุ้นที่ทำให้กิจกรรมของโรงเรียนหรือหน่วยงานดำเนินไปได้ และทรัพยากรจะมีบทบาทต่อกิจกรรม หรือการดำเนินการกิจของโรงเรียน หรือหน่วยงานทั้งในด้านของปริมาณและคุณภาพทำให้การทำงานสำเร็จลงได้ด้วยดี

สุทธิวรรณ ดันตริจนาวงศ์ (2546, หน้า 50-51) กล่าวถึงความสำคัญของทรัพยากรทางการศึกษา ดังนี้

(1) เป็นปัจจัยพื้นฐานในการบริหารจัดการศึกษา การบริหารจัดการศึกษาต้องใช้สิ่งสนับสนุน อำนวยความสะดวกต่างๆ ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ เงิน วัสดุ อุปกรณ์ ข้อมูล สารสนเทศ ถ้าปราศจากทรัพยากรพื้นฐานเหล่านี้ การบริหารจัดการศึกษาก็จะเกิดขึ้นไม่ได้

(2) เป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาการศึกษา การพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ต้องพัฒนาที่ทรัพยากรมนุษย์ สิ่งสำคัญอันดับแรกที่ต้องพัฒนาในการบริหารจัดการศึกษาคือการพัฒนาที่บุคลากรครูและบุคลากรทางการศึกษา

(3) ทรัพยากรการศึกษาจะทำให้สถานศึกษามีระบบการเรียนการสอนที่มีคุณภาพเพราะมีการปรับปรุงการใช้ทรัพยากรการศึกษาในการปฏิบัติงานของโรงเรียน ทั้งด้านการบริหารทั่วไป ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(4) ทรัพยากรการศึกษาจะทำให้มีระบบการบริหารจัดการที่ทันสมัย มีอิสระคล่องตัว เนื่องจากมีระบบข้อมูล วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีในการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานของสถานศึกษา

(5) ทรัพยากรการศึกษามีประโยชน์ในการวิเคราะห์และตัดสินใจ ในการบริหารจัดการศึกษาในภาพรวมและในระดับสถานศึกษาได้ประโยชน์สูงสุด

(6) ทรัพยากรการศึกษาทำให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกส่วนของสังคม โดยการระดม ทรัพยากรทุกด้าน เช่น บุคลากร งบประมาณ การเงิน ทรัพย์สินจากภาครัฐ เอกชน และชุมชน มาใช้ ในการบริหารจัดการศึกษา

นคร ตั้งกะพิภพ (2549, หน้า 12) กล่าวว่า การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาในสถานศึกษาเป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งของผู้บริหารสถานศึกษา เพราะทรัพยากรเป็นปัจจัย

(Input) สำหรับการบริหารจัดการศึกษา ปัจจุบันสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐได้รับงบประมาณที่จัดสรรจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เป็นงบอุดหนุน ค่าใช้จ่ายรายหัวสำหรับการจัดการศึกษาตามจำนวนนักเรียนค่าใช้จ่ายสำหรับการดำเนินงาน ซึ่งได้แก่ เงินเดือนครู บุคลากร และงบประมาณในโครงการพิเศษอื่นๆ ดังนั้น ความจำเป็นในการบริหารสถานศึกษาของไทย จึงให้ความสำคัญต่อการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาเสมอ จึงขอเสนอความสำคัญของการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาไว้ 2 ประเด็น ดังนี้

(1) งบประมาณภาครัฐ ให้เท่าไรก็ไม่เพียงพอเป็นที่ทราบกันดีว่า ค่าใช้จ่ายรายหัวที่รัฐจัดสรรให้สำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระยะแรก คือ ประถมศึกษา 1,100 บาท มัธยมศึกษาตอนต้น 1,800 บาท และมัธยมศึกษาตอนปลาย 2,700 บาทนั้น ไม่เพียงพอที่จะจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้ เมื่อผลการศึกษาที่ผ่านมายืนยันว่างบประมาณดังกล่าวไม่เพียงพอจึงทำให้รัฐบาลต้องตัดสินใจเพิ่มค่าใช้จ่ายรายหัว แต่กระนั้นในมุมมองของโรงเรียนจำนวนหนึ่งก็ยังเห็นว่าไม่เพียงพออยู่ดี จากงานการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ประสิทธิภาพของการใช้จ่ายเพื่อการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ โครงการความร่วมมือระหว่างธนาคารโลก และกระทรวงศึกษาธิการเพื่อพัฒนาประเทศด้านการศึกษายภายใต้กองทุน ASEM พบว่า งบประมาณรายจ่ายของภาครัฐในระดับมัธยมศึกษาของประเทศไทยมีสัดส่วนที่ต่ำกว่าประเทศอื่นๆ อยู่มาก โดยประเทศไทยใช้จ่ายเงินสำหรับมัธยมศึกษาเพียงร้อยละ 20 ของงบประมาณการศึกษาทั้งหมด ในขณะที่ประเทศอื่นๆ ยกเว้นฟิลิปปินส์ ใช้จ่ายเพื่อการมัธยมศึกษา ระหว่างร้อยละ 34 ถึง 47 โดยประเทศไทยมีการลงทุนเพื่อมัธยมศึกษาลดลงในด้านงบลงทุน และแม้ว่างบดำเนินงานที่ไม่ใช่ งบบุคลากรจะเพิ่มขึ้น แต่ส่วนใหญ่เป็นงบที่ส่วนกลางจัดสรรให้กับเขตพื้นที่การศึกษา มีเพียงบางส่วนที่จัดสรรให้โรงเรียนโดยตรง ทำให้งบประมาณที่โรงเรียนสามารถใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษามีน้อย ดังนั้น การที่รัฐต้องการให้คนไทยทุกคนมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพได้ อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันก็ยากที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ งานวิจัยดังกล่าวยังพบว่า ทรัพยากรที่โรงเรียนได้รับเป็นปัจจัยที่มีผลบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การเพิ่มขึ้นของงบประมาณทางการศึกษา (นอกเหนือจากเงินเดือนครูและเงินชดเชย) มีผลต่อการเพิ่มขึ้นของคะแนนการทดสอบโดยเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ถ้างบประมาณต่อหัวของนักเรียนเพิ่มขึ้น 10,000 บาท คะแนนการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (GAT) จะเพิ่ม ขึ้นประมาณ 3.2 คะแนน หากให้มีการใช้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ไม่เปลี่ยนแปลง งานวิจัยดังกล่าวจึงมีข้อเสนอแนะให้รัฐสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติม เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งนอกจากงบประมาณที่รัฐสนับสนุนแล้ว รัฐสามารถเร่งระดมทรัพยากรจากภาคเอกชนและครัวเรือนมาใช้ในภาคการศึกษาให้มากขึ้น

(2) การศึกษาไทยพัฒนาจากชุมชนเป็นฐาน ในอดีตการศึกษาไทยจัดโดยท้องถิ่น โรงเรียนกับชุมชนมีความใกล้ชิดกันโรงเรียนเป็นของชุมชน ครูเป็นลูกจ้างของชุมชน โดยเฉพาะโรงเรียนประชาบาลนั้นเป็นโรงเรียนของชุมชนมาแต่แรกเริ่ม ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อสวัสดิพาณิชย์ ได้บันทึกถึงสภาพความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับท้องถิ่นในอดีตไว้ในหนังสือ “อีสานเมื่อวันวาน” โดยกล่าวถึงฐานะของครูประชาบาลในชุมชนว่า ครูได้รับเงินเดือนจากเงินศึกษาพลี ประพฤติตนอย่างชาวบ้าน และเป็นมิตรของชาวบ้าน มีฐานะเหนือชาวบ้านไม่มากนัก แต่ครูประชาบาลเป็นคนมีความรู้ อ่านออกเขียนได้ จึงเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน นอกจากนี้ ชาวบ้านยังควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของครู คอยเป็นหูเป็นตาให้แก่ทางราชการได้เป็นอย่างดี ถ้าครูคนไหนดีก็ให้ความเคารพนับถือ ถ้าครูคนใดประพฤติตนเหลวไหลอย่างร้ายแรงชาวบ้านอาจพากันไปฟ้องร้องกรรมการอำเภอได้ ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งได้เกิดภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจจนต้องยกเลิกระบบ “เงินศึกษาพลี” โรงเรียนต้องพึ่งงบประมาณจากส่วนกลาง ทำให้เกิดการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางจนถึงปัจจุบัน โรงเรียนไม่ใช่ของชุมชนอีกต่อไป แต่จากข้อกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 5 ที่ว่าด้วยการบริหารและการจัดการศึกษา มาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง ทำให้สถานศึกษามีอิสระในระดับหนึ่งที่จะบริหารงบประมาณ อย่างคล่องตัวมากขึ้น และจากการศึกษาเรื่องการกระจายอำนาจของประเทศออสเตรเลีย ได้ความคิดเปรียบเทียบว่า การกระจายอำนาจทางการศึกษาของประเทศออสเตรเลีย หมายถึง การที่รัฐบาล มลรัฐ กระจายอำนาจการตัดสินใจในการบริหารจัดการศึกษาลงสู่โรงเรียนโดยตรง (แทนการกระจายอำนาจให้แก่รัฐบาลท้องถิ่น) โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่าการปฏิรูปการศึกษาใดๆ จะไม่เกิดผลสำเร็จชัดเจนหากไม่จัดการที่โรงเรียนและในห้องเรียน ซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติที่สำคัญที่สุดและใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด และเชื่อว่าโรงเรียนที่มีอิสระในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อบุตรหลานของตนเอง ย่อมจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากกว่าการจัดการศึกษาโดยโรงเรียนที่ควบคุมโดยรัฐ การจัดการศึกษาโดยให้โรงเรียนมีอำนาจในการบริหารจัดการตนเอง ภายใต้กรอบนโยบายของรัฐ เพื่อให้บรรลุมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด เรียกว่า Self-Managing School

## 2. ความหมายการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 928) ได้ให้ความหมายของการระดมว่าหมายถึง การรวบรวม การแสวงหา การรวบรวมอย่าง



ฉบับต้น ดังนั้นความหมายของการระดมทรัพยากร จึงหมายถึง การรวบรวมทรัพยากร การแสวงหาทรัพยากร

ศุภร บุญราช (2544, หน้า 5) กล่าวถึงการระดมทรัพยากรว่า เป็นการรวบรวมทรัพยากรมาใช้ในการจัดการศึกษา

สุวัฒน์ มูลเหล็ก (2545, หน้า 15) ได้ให้ความหมายของการระดมทรัพยากรว่า หมายถึง การชักชวนบุคคลหรือองค์กรหรือปัจจัยนำเข้าเพื่อจัดโครงการ/กิจกรรมให้เกิดประสิทธิภาพโดยอาศัยความร่วมมือหรือการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่จะแสวงหาทรัพยากร

เจน แผลงเดชา (2549, หน้า 35) กล่าวว่า การระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการที่สถานศึกษาแสวงหาทรัพยากรสิ่งจำเป็นที่ต้องมี ต้องใช้ ประกอบด้วยบุคลากรทางการศึกษา วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ ห้องปฏิบัติการ เครื่องมือ เครื่องใช้ อาหารกลางวัน สาธารณูปโภค ภูมิปัญญา สื่อ แรงงาน เงิน จากแหล่งต่างๆ เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาและประกันคุณภาพมาตรฐานการศึกษาขั้นต่ำของสถานศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้ สถานศึกษา ได้มีการใช้กลวิธีการระดมทรัพยากรอย่างหลากหลาย สถานศึกษาบางแห่งก็อาศัย คณะกรรมการสถานศึกษาที่มีบทบาทในท้องถิ่น บางแห่งสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อเป็น แนวร่วม บางแห่งได้จากการบริการหรือการขายสินค้าหรือสิ่งที่ผลิตได้

สรุปได้ว่า การระดมทรัพยากรทางการศึกษา หมายถึง กระบวนการบริหารที่มีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการรวบรวม การสรรหาบุคคล เงิน วัสดุ สิ่งของ ข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีเพื่อนำไปใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน และบรรลุ เป้าหมายในการจัดการศึกษา

### 3. ขอบข่ายของทรัพยากรเพื่อการศึกษา

ทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาแบ่งออกได้ตามประโยชน์การใช้ทรัพยากร คือ ทรัพยากร ที่ใช้ในการบริหารทั่วไป และทรัพยากรที่ใช้ในการเรียนการสอน (จารุวรรณ จอกงาม, 2552, หน้า 31) มีรายละเอียดดังนี้

ทรัพยากรที่ใช้ในการบริหารทั่วไป เป็นทรัพยากรที่ใช้ในการบริหารงานของสถานศึกษา คือ งานอาคารสถานที่ งานธุรการ งานกิจการนักเรียน เช่น อาคารเรียน อาคารประกอบ โรงอาหาร กระดาด เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องคอมพิวเตอร์ ตู้เก็บเอกสาร ประปา ไฟฟ้า เป็นต้น

ทรัพยากรที่ใช้ในการเรียนการสอนเป็นทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น บ้านพักครู นักเรียน ข้อมูลสารสนเทศ เครื่องมือต่างๆ วัสดุ อุปกรณ์ สื่อทัศนูปกรณ์ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 79) ได้จำแนกทรัพยากรที่จำเป็นในการบริหารได้ 4 ประเภท ได้แก่ คน เงิน วัสดุ และการจัดการ

ทองสุข คุณมาศ (2548, หน้า 24-31) ได้แบ่งประเภทของทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาออกเป็น 6 ประเภท คือ

(1) ทรัพยากรบุคคล หมายถึงบุคคลที่สามารถระดมมาใช้ในการจัดการศึกษา เช่น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน พ่อแม่ หรือผู้ปกครองนักเรียนที่มีความรู้ความสามารถ ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ ครูอาจารย์โรงเรียนอื่น ผู้นำท้องถิ่นด้านการปกครอง ผู้นำศาสนา ผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ

(2) ทรัพยากรทางธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่มีประโยชน์ต่อการบริหารการศึกษา เช่น ดิน หิน แร่ แม่น้ำ ลำคลอง หนองบึง น้ำตก พืช สัตว์

(3) ทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง สถานที่ราชการ สถานประกอบการ บ้าน โสตทัศนูปกรณ์ในหน่วยงานต่างๆ ศูนย์วัฒนธรรม วัด โบสถ์ มัสยิด

(4) ทรัพยากรทางสังคม หมายถึง ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน กิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

(5) ทรัพยากรทางการเงิน หมายถึง ทรัพยากรในรูปของเงินโดยทางตรงและทางอ้อมเพื่อสนับสนุนโครงการและกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา

(6) ทรัพยากรการบริหารจัดการ หมายถึง หลักการ วิธีการ ในการบริหารจัดการทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและมีความเข้มแข็ง เช่น หลักการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, หน้า 12-13) สรุปการจัดประเภททรัพยากรในชุมชน ได้ 4 ประเภท คือ

(1) ทรัพยากรบุคคล ได้แก่ บุคคลทั่วไป ข้าราชการ บุคคลอาชีพต่างๆ ที่มีความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ

(2) ทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ ทุกสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ดิน หิน แม่น้ำ สัตว์ป่า แร่ธาตุ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

(3) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ บรรดาวัตถุ สถานที่ ถนน และทุกสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น

(4) ทรัพยากรทางสังคม ได้แก่ สิ่งต่างๆ ที่สังคมสร้างขึ้นมาและดำรงอยู่ในสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม กิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เป็นต้น

การจัดการศึกษามีลักษณะเช่นเดียวกับการจัดการอื่นๆ ทัวไปที่มีทรัพยากรพื้นฐานในการจัดการ 4 อย่าง คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการในเรื่องข้อมูลสารสนเทศ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ

#### **ทรัพยากรด้านบุคคล**

อุส่าห์ จันทรประสาน (2547, หน้า 12) ทรัพยากรด้านบุคคล ได้แก่ บุคคลต่างๆ ในท้องถิ่น เช่น ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ครูอาจารย์ ข้าราชการ ผู้ปกครองนักเรียน เจ้าของประกอบการ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา และศิษย์เก่า ซึ่งทรัพยากรบุคคลเหล่านี้มีประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา เช่น เชิญมาเป็นวิทยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นที่ปรึกษาหรือเชิญเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของโรงเรียนเพื่อให้การจัดการศึกษาของไทยมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

นาจารย์ เนืองเฉลิม (2548, หน้า 24) ได้ให้ความหมายว่า ทรัพยากรบุคคล หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน พ่อแม่ หรือผู้ปกครองของนักเรียนที่มีความรู้ความสามารถ ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ ครูอาจารย์โรงเรียนอื่น ผู้นำท้องถิ่นด้านปกครอง ผู้นำศาสนา ผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ฯลฯ

Fisher and other (1999, p. 3 อ้างถึงใน ปารวี เจริญยศ, 2548, หน้า 43) ให้ความหมายทรัพยากรมนุษย์ว่า หมายถึงทรัพยากรบุคคลที่มีประโยชน์ หรือทำให้หน่วยงานประสบความสำเร็จ

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, หน้า 14) กล่าวถึงทรัพยากรมนุษย์ในฐานะผู้ทรงปัญญา เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่าเพราะเป็นผู้สร้างสมความรู้และประสบการณ์ เป็นผู้ที่สามารถใช้เทคนิคมาสร้างสรรค์ผลงาน และสามารถสืบทอดไปยังอนุชนรุ่นหลัง

ทรัพยากรบุคคลจึงหมายถึง บุคคลต่างๆ ในชุมชนนั้นและบุคคลในท้องถิ่นอื่นที่ได้รับเชิญมาให้ความรู้ในโรงเรียน เช่น ศิษย์เก่า ผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้นำท้องถิ่น ข้าราชการในท้องถิ่นและนักบวช

#### **ทรัพยากรทางการเงิน**

พิชเชศ เจษฎาฉัตร (2541, หน้า 45) ได้กล่าวถึงทรัพยากรทางการเงินว่า ประกอบด้วย ทรัพยากรภาครัฐบาล ซึ่งได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่รัฐใช้ในการจัดการศึกษา ได้แก่ เงินเดือนบุคลากร ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าที่ดินและอาคาร

ทองสุข คุณมาศ (2548, หน้า 34) กล่าวถึงทรัพยากรทางการเงินว่า ทรัพยากรทางการเงิน หมายถึง ทรัพยากรทั้งในรูปการเงินทั้งโดยตรงและทางอ้อมเพื่อสนับสนุนโครงการและกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน หมายรวมถึง

(1) เงินหรือทรัพยากรการเงิน หมายถึงเงินทุนที่เป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา ได้แก่ เงินงบประมาณแผ่นดินหรือเงินอุดหนุนของสถานศึกษา

(2) เงินงบประมาณแผ่นดิน หมายถึง เงินที่ได้มาจากงบประมาณรายจ่ายประจำปี ตามพระราชบัญญัติการงบประมาณรายจ่ายประจำปี สถานศึกษาต้องขอตั้งงบประมาณประจำปี ตามวิธีการงบประมาณ

(3) เงินนอกงบประมาณ หมายถึง เงินที่ไม่ใช่เงินที่ได้มาจากงบประมาณแผ่นดิน เป็นเงินบำรุงการศึกษาหรือเงินที่สถานศึกษาได้รับ เช่น เงินบริจาค เงินค่าบริการที่สถานศึกษา ได้รับจากการใช้อาคารสถานที่

สมพร แดงสวัสดิ์ (2548, หน้า 19) กล่าวว่า งบประมาณเป็นทรัพยากรการบริหารที่มีความสำคัญยิ่งที่จะส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กร ตลอดจนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะนำมาซึ่งทรัพยากรบริหารด้านอื่นๆ อาทิ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เทคนิค วิธีการ หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ จนมักมีผู้กล่าวเสมอว่า คนมีเงินเป็นผู้มีอำนาจในทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมา

ทรัพยากรทางการเงินเป็นทรัพยากรที่จะทำให้การจัดการศึกษาในสถานศึกษาประสบความสำเร็จ โดยภารกิจที่สถานศึกษาขึ้นพื้นฐานต้องรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีงานที่ต้องปฏิบัติ 4 งานหลัก คือ งานด้านวิชาการ งบประมาณ บริหารงานบุคคลและงานบริหารทั่วไป

สรุปได้ว่า ทรัพยากรทางการเงิน หมายถึง การจัดหา รวบรวม การขอรับการสนับสนุนจากแหล่งต่างๆ ที่เป็นทรัพยากรในรูปของเงิน ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมเพื่อสนับสนุนโครงการและกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน

### **ทรัพยากรวัสดุ อุปกรณ์**

ในการจัดการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยเทคโนโลยีและวัสดุอุปกรณ์เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการนำเอาเทคโนโลยีมาช่วยดำเนินการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการศึกษา ซึ่งคำว่า เทคโนโลยี ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525, หน้า 235) ได้ให้ความหมายของเทคโนโลยี ว่า หมายถึง ทักษะความรู้และกระบวนการที่ประดิษฐ์และสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่เป็นประโยชน์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2537, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของเทคโนโลยีว่า หมายถึง วิทยาการที่เกี่ยวข้องกับศิลปะในการนำวิทยาศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติ นอกจากนี้ เทคโนโลยีมีความสำคัญยิ่งต่อการบริหารทรัพยากรการศึกษา ด้วยเหตุผลหลัก 2 ประการ คือ ความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรในอัตราเพิ่มสูงขึ้นในขณะที่ทรัพยากรมีอยู่จำกัด

บางอย่างลดน้อยลง เช่น สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติหรือความพร้อมด้านบุคลากรในบางชุมชน ซึ่งสภาพดังกล่าวเป็นแรงกดดันให้การบริหารต้องแสวงหาเทคโนโลยีในรูปแบบของเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ หรือวิธีการเพื่อใช้ทรัพยากรเท่าที่มีอยู่หรือขยายขีดความสามารถด้านทรัพยากรให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้

### การจัดการ

การจัดการ หมายถึง ขบวนการที่ทำให้งานกิจกรรมต่างๆ สำเร็จลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลด้วยคนและทรัพยากรขององค์การ ซึ่งตามความหมายนี้ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ได้แก่ ขบวนการ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ขบวนการในความหมายของการจัดการนี้หมายถึงหน้าที่ต่างๆ ด้านการจัดการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การโน้มน้าองค์การ และการควบคุม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 155) ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการสถานศึกษาที่เป็นนิรนัยว่า กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ มีเจตนารมณ์ให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคลโดยให้สถานศึกษามีความอิสระ คล่องตัว สามารถบริหารจัดการได้สะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพตามหลักการกระจายอำนาจและการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) ซึ่งมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

- (1) หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization)
- (2) หลักการบริหารตนเอง (Self-Management)
- (3) หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Participation of Stakeholders)
- (4) หลักการพัฒนาทั้งระบบ (Whole School Approach)
- (5) หลักความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability)

ทรัพยากรเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการศึกษา ดังนั้นการระดมทรัพยากรจึงเป็นภารกิจสำคัญของผู้บริหารโรงเรียน การที่จะสามารถระดมทรัพยากรให้ได้อย่างเหมาะสมมีวิธีการและกระบวนการที่ได้มาของทรัพยากรซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาไว้ ดังนี้

สมชาย เทพแสง (2545, หน้า 11) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิธีระดมทรัพยากรว่า บุคคลต้องมีภาวะผู้นำ และมีวิสัยทัศน์ที่ดี มีประสบการณ์ มีความรู้ เชี่ยวชาญ มองการณ์ไกล สามารถแก้ปัญหาได้อย่างชาญฉลาด เปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาสได้อย่างเหมาะสม โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมในการกระจายอำนาจ รู้จักการจัดเป็นทีม เพราะการทำงานเป็นทีมถือได้ว่าเป็นจุดแข็งของการระดมทรัพยากร สิ่งเหล่านี้จะเชื่อมโยงถึงการสะสมวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม การทำงานจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

สุทธวีรณ ดันตริจนาวงศ์ (2546, หน้า 50-51) กล่าวว่า การระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาต้องสอดคล้องกับหลักการและความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 58 กำหนดให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุน ด้านงบประมาณการเงินและทรัพย์สินทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชนเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมาใช้ในการจัดการศึกษา ดังนี้

(1) ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยอาจเก็บภาษีเพื่อการศึกษาได้ตามเหมาะสม ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

(2) ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน เอกชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาบริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมและให้แรงจูงใจในการระดมทรัพยากรดังกล่าว โดยการสนับสนุน การอุดหนุนและมาตรการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนด

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาและกำหนดกระบวนการเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน โดยถือว่าผู้เรียน ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด จึงจำเป็นต้องระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการเรียนรู้ โดยมีแนวคิดในการระดมทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ ดังนี้

(1) ศึกษาสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาและชุมชน แสวงหาข้อมูลข่าวสารและประเมินสภาพที่เป็นไปได้ของทรัพยากรท้องถิ่นที่สถานศึกษาดังอยู่โดยมีเป้าหมายพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง โดยใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมจากบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในชุมชน

(2) จัดทำระบบข้อมูลที่เป็นปัจจุบันของแหล่งทรัพยากรท้องถิ่นภายในชุมชน อำเภอ และจังหวัด เผยแพร่ให้แก่ชุมชน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนทั่วไปรู้โดยทั่วกัน ซึ่งทรัพยากรท้องถิ่นนั้น ครอบคลุมถึงทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัตถุ ที่มนุษย์สร้างขึ้นและทรัพยากรทางสังคม

(3) สรรหาภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนโดยใช้ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และภูมิปัญญา แหล่งวิทยาการเหล่านี้จะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีต่อนักเรียนในการเรียนรู้

(4) การระดมทรัพยากรบุคคล สิ่งของ ทรัพยากรต่างๆ ในท้องถิ่นเข้ามาสู่ห้องเรียนหรือสถานศึกษาโดยวิธีการเชิญบุคคล ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้านมาเป็นวิทยากรในสถานศึกษาตามความสามารถ การนำเอกสารสิ่งพิมพ์ของชุมชนมาเผยแพร่ในสถานศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษต่างๆ ของสถานศึกษา

(5) การนำนักเรียนออกไปสู่ชุมชนและแหล่งทรัพยากรความรู้ของชุมชน เพื่อให้ได้รับประสบการณ์ตรง โดยการให้นักเรียนไปฝึกงานหรือดูงานตามสถานประกอบอาชีพในชุมชน การทัศนศึกษาหรือเยี่ยมชมสถานที่สำคัญ โบราณสถาน โบราณวัตถุในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมทั้งตามประเพณีและวันสำคัญ

(6) การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน สถานศึกษาต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชุมชน ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาผู้เรียน ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากรอื่นๆ ในสถานศึกษากับบุคคลในชุมชนจะเป็นสิ่งกำหนดให้เกิดความร่วมมือมากหรือน้อยจากชุมชน การไม่ยอมรับ การไม่มีศรัทธาต่อสถาบันการศึกษาจะเป็นปัญหาอุปสรรคในการระดมทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามาสนับสนุนการเรียนรู้

(7) การระดมทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ในสถานศึกษาและชุมชนทำให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นและทำให้ชุมชนสามารถเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของตนเอง

ทำให้มีสิ่งที่ดีมีคุณค่าเกิดขึ้นในชุมชนมีประโยชน์อย่างแท้จริง ดังนั้นการระดมทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้จึงเป็นแนวทางที่รวบรวมทรัพยากร ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งทรัพยากรทางสังคมของชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่นักเรียนทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

## 5. ทฤษฎีเกี่ยวกับการระดมทุน

### 5.1 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536, หน้า 48) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ซึ่งสรุปได้ว่า สังคมเป็นระบบย่อย ระบบหนึ่งที่ประกอบด้วยระบบย่อยๆ เป็นขั้นๆ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระบบการกระทำทุกระบบไม่ว่าจะเป็นระบบวัฒนธรรม ระบบสังคม และระบบอินทรีย์ภาพจะมีการสร้างสมดุลเพื่อการอยู่รอด คือ

(1) มีการปรับตัว เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการกระทำ

(2) มีการบูรณาการโดยการรวมหน่วย เพื่อให้เกิดความร่วมมือ และพึ่งพาอาศัยกันและกัน

(3) มีการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งหมายถึง การระดมทรัพยากรต่างๆ รวมทั้งหาวิธีการเพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมาย

(4) มีการคงไว้ซึ่งแบบแผน และลดความตึงเครียด หมายถึง การกระทำซึ่งกันและกันของระบบหรือกลุ่มจะต้องรักษาแบบแผนของการปฏิบัติ หรือการโต้ตอบซึ่งกันและกัน และลดความตึงเครียดเพื่อการรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ และความรู้สึกของสมาชิก เพื่อความมั่นคงของระบบ

จากทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ที่กล่าวถึงการสร้างความสมดุลเพื่อการอยู่รอดของระบบการกระทำทุกระบบดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการบูรณาการโดยการรวมหน่วย เพื่อให้เกิดความร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกันและกัน เป็นรูปแบบหนึ่งของการรักษาความสมดุลของสังคมหรือองค์การ กล่าวคือ เมื่อส่วนประกอบหนึ่งของสังคมหรือองค์การเปลี่ยนแปลงไปส่วนประกอบอื่นจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เพื่อให้เกิดความสมดุล เพื่อการอยู่รอดโดยที่อาจมีการปรับตัวเข้าหากัน มีการระดมทรัพยากรต่างๆ มีการพัฒนากลยุทธ์หรือเทคนิคในการดำเนินงาน ขณะเดียวกันก็ยังคงต้องรักษาแบบแผนของการปฏิบัติ บางอย่างไว้ และหาวิธีการลดความตึงเครียดเพื่อความมั่นคงของระบบหรือสังคม สำหรับระบบความสัมพันธ์ ที่มีต่อกันและกัน นอกจากสมาชิกจะต้องคำนึงถึง “หน้าที่” ซึ่งหมายถึงบทบาทของสมาชิกที่มีต่อกลุ่ม หรือแนวประเพณีปฏิบัติซึ่งกันและกันของบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกที่มีต่อกลุ่มหรือสังคม โดยหน้าที่มี 2 ประเภท คือ หน้าที่ที่เป็นวัตถุประสงค์โดยตรง คือ หน้าที่มุ่งให้เกิดผลจากการกระทำโดยตรง ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือปรับตัวของระบบ และหน้าที่แฝง คือ หน้าที่ที่ก่อให้เกิดผลโดยไม่ได้ตั้งใจ ภายใต้สถานการณ์เดียวกัน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536, หน้า 9) กล่าวว่าทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่อธิบายให้เห็นถึงระบบความสัมพันธ์ที่มีต่อกันและกัน และพัฒนาการของสังคมที่พยายามสร้างสรรค์กระบวนการพัฒนาเพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความจำเป็น พัฒนาการอย่างหนึ่งที่สังคมสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อการเผชิญกับปัญหาและความจำเป็นต่างๆ ที่เกิดขึ้น คือ การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวนี้ ส่วนหนึ่งช่วยอธิบายให้เห็นการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะทางโครงสร้าง โดยพาร์สันได้อธิบายให้เห็นถึงวิธีการศึกษากลุ่มทำหน้าที่ต่างๆ ซึ่งตามทฤษฎีของพาร์สันมีขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้



(1) ระบบต่างๆ จะสามารถดำรงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อ มีการปฏิบัติหน้าที่ให้มีประสิทธิผล กล่าวคือ ต้องศึกษาว่าอะไรคือลักษณะจำเป็นในระดับต่างๆ ในการพัฒนากลุ่ม

(2) ต้องศึกษาความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้าง และกระบวนการในการปฏิบัติหน้าที่ตามความจำเป็นที่จะต้องตอบสนอง

(3) ถ้าไม่สามารถตอบสนองความจำเป็นได้ จะต้องหากลไกอื่นมาทดแทน เพื่อให้ระบบ สามารถทำงานได้ตามปกติอย่างมีประสิทธิภาพ

(4) ต้องศึกษาและพัฒนาโครงสร้างที่จะทำให้ระบบสามารถทำงานได้  
การบริหารภายใต้ความร่วมมือจึงมีความสำคัญ (มงคล ด้านธานินทร์ และ  
คนอื่นๆ, 2553, หน้า 78, ชีระพงษ์ แก้วหาญ, 2542, หน้า 37)

(1) ความร่วมมือนำไปสู่การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การแลกเปลี่ยนทรัพยากร บุคคลและวัสดุอุปกรณ์ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการพัฒนางาน และการประสานงานทางวิชาการ

(2) ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันในระดับนโยบาย ทั้งในด้านการวางแผน การปฏิบัติ และการร่วมมือในการติดตามตรวจสอบโครงการต่างๆ

(3) เป็นการระดมทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และช่วยแก้ไข หรือผ่อนคลายนโยบายการขาดแคลนทรัพยากรได้ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรบุคคล สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งเทคโนโลยีต่างๆ ทำให้องค์การสามารถคงอยู่ได้ หรือเพิ่มมาตรฐานของผลผลิตและบริการไว้ได้

(4) ทำให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันในเรื่องของข้อแตกต่าง และวิธีการทำงานของทั้งสองฝ่าย และหากความร่วมมือมีประสิทธิภาพแล้ว องค์กรความร่วมมือจะมีความเข้มแข็ง และมีอำนาจในการต่อรองกับองค์กรหรือหน่วยงานอื่นๆในการทำงานร่วมกันที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จตามนโยบายและเป้าหมายที่ต้องการนั้น

ลักษณะของการปฏิบัติงานร่วมกันนั้น มี 2 ลักษณะ คือ (ชีระพงษ์ แก้วหาญ, 2542, หน้า 23)

(1) การตกลงร่วมกัน (Bargaining) คือ การตกลงร่วมกันระหว่างองค์กร 2 องค์กร หรือมากกว่า เพื่อแลกเปลี่ยนผลตอบแทนซึ่งกันและกัน

(2) การเข้าร่วมกัน (Coordination) คือ การร่วมกันปฏิบัติงานระหว่าง 2 องค์กร หรือมากกว่าเพื่อเป้าหมายอันเดียวกัน

จากหลักการและแนวปฏิบัติของความร่วมมือ จะเห็นได้ว่าการศึกษา องค์กรประกอบทางการบริหารเพื่อพัฒนาความร่วมมือระหว่างหน่วยระดมทุนระดับคณะ และ

ระดับมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องศึกษาว่าอะไรคือรูปแบบหรือระบบความร่วมมือที่สามารถทำงานได้อีกทั้งต้องศึกษาการจัดโครงสร้างและกลไกที่จะทำให้ระบบความร่วมมือสามารถทำงานได้ การศึกษาลักษณะที่จำเป็นและสำคัญในความร่วมมือ เพื่ออธิบายโครงสร้างและหน้าที่ของกลุ่มที่จะต้องตอบสนองภายใต้ความร่วมมืออันจะนำไปสู่ความร่วมมือที่มีประสิทธิผล ได้แก่ (อมรรัตน์ ภิญโญณันตพงษ์, 2546, หน้า 21)

(1) ทุกคนเข้าใจวัตถุประสงค์และขอบเขตภารกิจ

(2) ร่วมแรงร่วมใจปฏิบัติการกิจภายใต้บรรยากาศที่อบอุ่น สร้างสรรค์ริเริ่ม และจริงจังต่อกัน

(3) การจัดการ ได้แก่ การจัดโครงสร้างของกลุ่มหรือทีมที่มีประสิทธิภาพ การจัดระบบการสื่อสารและการประสานงาน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ความพอเพียงของทรัพยากร

(4) ผู้นำกลุ่มหรือองค์กรทั้งสองระดับ มีความเข้าใจและส่งเสริมความร่วมมือและมีการทำข้อตกลงร่วมกัน

(5) มีการแลกเปลี่ยน ประสานข้อมูล ระหว่างหน่วยงาน

ดังนั้น จากแนวความคิดด้านการบริหารและการพัฒนาตามทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของพาร์สันสามารถนำมาปรับใช้ได้กับระบบการระดมทุนของหน่วยงานต่างๆ ในสถาบันทางการศึกษา กล่าวคือ การระดมทุนถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นระบบย่อยระบบหนึ่งของระบบการศึกษา และอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจและสังคม เมื่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นระบบการบริหารสถานศึกษาก็ต้องมีการปรับ คือ มีการระดมทุนทั้งระดับสถานศึกษาและระดับเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งจะต้องมีความร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกันและกัน ในการระดมทุน มีการปรับตัวเข้าหากัน มีการระดมทรัพยากรต่างๆ มีการพัฒนากลยุทธ์หรือเทคนิคในการดำเนินงาน เพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับองค์กร โดยที่ระบบหรือองค์กรยังคงต้องรักษาแบบแผนของการปฏิบัติที่สำคัญไว้ และขณะเดียวกันต้องหาวิธีการร่วมมือในการปฏิบัติงานโดยการให้อิสระกับหน่วยงานในการปฏิบัติการกิจ ภายใต้เงื่อนไขความร่วมมือโดยไม่สูญเสียพันธะหรือข้อตกลงที่มีร่วมกัน

## 5.2 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange Theory)

Wallace and Wolf (1995 อ้างถึงใน ปณิธิ สุขสมบุญ, 2545, หน้า 37) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ว่ามีความเกี่ยวข้องหรือเป็นส่วนหนึ่งของ Theories of Rational Choice ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์ จิตวิทยาและมานุษยวิทยา ทฤษฎีนี้มีข้อสมมติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่ามนุษย์เป็นผู้ที่มีเหตุผล

(Rationality) ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดอันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย ของพวกเขา นอกจากนี้ มนุษย์ยังมีความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดและแสวงหาความพึงพอใจสูงสุด โดยจะชั่ง ความสัมพันธ์ที่มีอยู่เดิมไว้ถ้าเขาเชื่อว่าความสัมพันธ์นั้น จะทำให้ได้รับรางวัล (Rewards) มากกว่า ทุนที่ต้องเสียไป (Cost) และเลือกสิ่งที่เขาคิดว่าให้ประโยชน์สูงสุด (Utilitarian) การแลกเปลี่ยนเป็น กระบวนการทางสังคมที่มีความสำคัญอย่างมากต่อชีวิตทางสังคม ผู้กระทำจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการ ปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนด้วยวัตถุประสงค์ที่มุ่งผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก (Self-oriented Reason) แต่เมื่อเวลาผ่านไปปฏิสัมพันธ์นั้นจะพัฒนาไปที่ วัตถุประสงค์ของกลุ่ม (Collective Orientation) มากขึ้นและนำไปสู่การเกิดขึ้นของแบบแผน ความสัมพันธ์ และการแลกเปลี่ยนใน ชีวิตประจำวันของบุคคลจะเกิดขึ้นได้ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขหรือกระบวนการพื้นฐาน 3 ประการ คือ

- (1) บุคคลรับรู้โอกาสในการแลกเปลี่ยน
- (2) บุคคลแสดงพฤติกรรมแลกเปลี่ยนระหว่างกัน
- (3) การแลกเปลี่ยนที่ผู้แลกเปลี่ยนได้รับผลประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

Olsen (1978, p. 30) และ Turner (1982, p. 41) ได้กล่าวถึงทฤษฎีแลกเปลี่ยนว่ามี ข้อสมมติฐานเกี่ยวกับผู้กระทำทางสังคมและกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

- (1) ผู้กระทำทางสังคมจะปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นที่สามารถตอบสนอง ความต้องการ ของตนหรือช่วยให้ตนบรรลุเป้าหมายที่พึงปรารถนาได้
- (2) การกระทำทั้งหลายก่อให้เกิดต้นทุน (Cost) แก่ผู้กระทำ เช่น สูญเสียเวลา พลังงานหรือทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ เป็นต้น
- (3) ผู้กระทำทางสังคมทั้งหลายจะพยายามทำให้ต้นทุน (Cost) จากการ กระทำของพวกเขา มีสัดส่วนที่เท่ากันหรือน้อยกว่าผลประโยชน์ (Outcome or Benefit) ที่ได้จากการกระทำนั้นๆ

(4) เมื่อเลือกระหว่างการกระทำที่มีหลายทางเลือก (Alternative Courses of Action) ผู้กระทำมีแนวโน้มที่จะเลือกการกระทำที่ให้ผลตอบแทนมากที่สุดและลงทุนน้อยที่สุด

- (5) ผู้กระทำจะยุติการกระทำที่มีต้นทุนสูงกว่าผลประโยชน์ที่ได้รับ

สามารถ ศรีจันทร์ (2527, หน้า 49) ได้อธิบายถึงทฤษฎีการแลกเปลี่ยนว่าทฤษฎี นี้อธิบายถึงเหตุที่มนุษย์สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นมา เนื่องจากมนุษย์มีความต้องการอะไร หลายอย่างในชีวิตลำพังตัวเองไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้ทั้งหมด จึงต้องอาศัยบุคคลอื่นมาช่วยสนองตอบความต้องการเหล่านั้น โดยทุกคนต่างแสวงหาผลตอบแทน ที่พวกเขาพอใจทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว จากความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นๆ การที่บุคคลยังคงดำรง ความสัมพันธ์ ในลักษณะเช่นนี้ จึงเป็นการสร้างพันธะแห่งการตอบแทนซึ่งกันและกัน ดังนั้นอาจ

กล่าวได้ว่ากระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมโดยทั่วไป แท้จริงแล้วคือกระบวนการแลกเปลี่ยนที่ผู้กระทำทางสังคมทั้งหลายมาแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการต่างๆ รวมทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ เช่น อาหาร ที่พักอาศัย การยอมรับทางสังคม ความเห็นอกเห็นใจ เป็นต้น การอธิบายว่าผู้กระทำทางสังคมจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันอย่างไรนั้น ทฤษฎีนี้เสนอว่าให้มองผู้กระทำเหล่านั้นในฐานะที่เป็นผู้ตัดสินใจที่มีเหตุผลในโลกของทรัพยากรที่หายากและขาดแคลน ซึ่งบุคคลจะตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนหรือไม่นั้น เมื่อพวกเขาได้คำนึงถึงผลได้หรือผลเสียจากทางเลือกต่างๆ ของการกระทำนั้นๆ แล้วจึงตัดสินใจเลือกวิถีทางที่ดึงดูดใจมากที่สุดหรือให้ประโยชน์สูงสุด อย่างไรก็ตาม ในการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนนั้น บางครั้งบุคคลอาจไม่ได้คาดหวังว่าจะต้องได้รับผลตอบแทนสูงสุดเสมอไป อาจเป็นผลตอบแทนที่บุคคลยอมรับได้หรือเป็นผลตอบแทนที่พวกเขาพึงพอใจก็ได้

Olsen (1978, p. 42) อธิบายเพิ่มเติมว่าการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะเกิดขึ้นเมื่อผู้กระทำทางสังคมหนึ่งๆ (อาจเป็นปัจเจกบุคคลหรือองค์กรก็ได้) ให้บางสิ่งบางอย่างแก่อีกคนหนึ่ง โดยหวังว่าจะได้รับผลประโยชน์ที่พึงปรารถนาแลกเปลี่ยนมา ถ้าผู้อื่นให้ตอบแทนมาในลักษณะเหมาะสมกัน แสดงว่าการดำเนินการแลกเปลี่ยน (Exchange Transaction) เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งลักษณะการแลกเปลี่ยนก็มีหลายรูปแบบ เช่น แลกเปลี่ยนวัตถุ สิ่งของ บริการ ความพึงพอใจหรือทำให้ผู้อื่นบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ เป็นต้น และยังมีหลักพื้นฐานของการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับบรรทัดฐานของการตอบแทนซึ่งกันและกัน (Norm of Reciprocity) ที่ว่าถ้าบุคคลหนึ่งให้บางสิ่งบางอย่างกับบุคคลอีกบุคคลหนึ่ง บุคคลที่เป็นฝ่ายได้รับจะรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณจนกว่าจะได้ให้ตอบแทนกลับคืนไป ความรู้สึกนี้จะหมดไป และยังได้กล่าวว่าสำหรับรูปแบบของการแลกเปลี่ยนนั้น เนื่องจากการแลกเปลี่ยนมีความหมายที่กว้างมากในทฤษฎีการแลกเปลี่ยน จึงได้แบ่งรูปแบบของการแลกเปลี่ยนเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ การแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange) กับการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ (Economic Exchange)

Blau (1975, p. 45 อ้างถึงใน สามารต ศรีจันทร์, 2527, หน้า 50) แสดงทัศนะไว้ว่า การแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange) มีความแตกต่างจากการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ (Economic Exchange) กล่าวคือ ในการแลกเปลี่ยนทางสังคมนั้นผลประโยชน์หรือสิ่งที่น่าสนใจแลกเปลี่ยนกันจะไม่มีภาระมูลค่าของสิ่งที่แลกเปลี่ยนอย่างตายตัว ไม่กำหนดหรือวางเงื่อนไขในการให้ตอบแทนกลับมามาอย่างชัดเจน (Social Exchange Obligation) เป็นการคาดหวังการตอบแทนอย่างไม่จำกัดรูปแบบและระยะเวลาในการตอบแทน

Wallace and Wolf (1995, p. 51) กล่าวว่า การแลกเปลี่ยนทางสังคมก่อให้เกิดความไว้วางใจระหว่างบุคคลและประสานปัจเจกบุคคลทั้งหลายเข้าสู่กลุ่มทางสังคม เนื่องจากเป็น

การยากที่บุคคลจะวัดและประเมินค่าของสิ่งที่พวกเขาทำ ดังแลกเปลี่ยนอยู่ ดังนั้นการแลกเปลี่ยนจึงมีแนวโน้มที่จะเริ่มต้นจากการแลกเปลี่ยนเล็กๆ น้อยๆ และค่อยๆ พัฒนาขึ้นอย่างช้าๆ การตอบแทนซึ่งกันและกันและการแลกเปลี่ยนจะขยายเพิ่มขึ้นไปพร้อมๆ กับความไว้วางใจซึ่งกันและกันที่มีมากขึ้น ดังนั้นกระบวนการต่างๆ ของการแลกเปลี่ยนทางสังคมจะก่อให้เกิดความไว้วางใจในความสัมพันธ์ทางสังคมผ่านการแลกเปลี่ยนของพวกเขาที่กระทำซ้ำๆ และขยายเพิ่มขึ้นทีละเล็ก ทีละน้อย โดยสิ่งที่พื้นฐานของกระบวนการแลกเปลี่ยนทางสังคมนี้ คือบรรทัดฐานทางสังคมของการตอบแทนซึ่งกันและกัน (Social norm of Reciprocity) ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดการดำเนินการแลกเปลี่ยน (Exchange Transaction) และการละเมิดบรรทัดฐานนี้จะนำไปสู่การ Sanction หรืออาจยุติความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนได้ ส่วนการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจจะมีการระบุค่าของสิ่งที่จะแลกเปลี่ยนกันอย่างชัดเจน พันธะตอบแทนจะอยู่ในรูปของการทำสัญญา (Contractual Obligation) และมักมีการกำหนดและเจรจาเกี่ยวกับเงื่อนไขการตอบแทนอีกด้วย ส่วนการให้กลับคืนหรือตอบแทนกลับคืนนั้น ในการแลกเปลี่ยนทางสังคมไม่สามารถที่จะถูกต่อรองได้ ผลประโยชน์หรือสิ่งที่นำมาแลกเปลี่ยนอาจไม่ได้อยู่ในรูปของสิ่งของเพียงอย่างเดียวแต่อาจอยู่ในลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมต่อกันหรือสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึก เช่น การยอมรับนับถือ เกียรติภูมิหรือมิตรภาพ เป็นต้น ขณะที่การแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจนั้นจะมีการต่อรองกัน มีเงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน คุณค่าของการแลกเปลี่ยนอยู่ที่คุณค่าในตัวของวัตถุที่นำมาแลกเปลี่ยนกัน

Olsen (1978, p. 49) ได้สรุปในเรื่องการดำเนินการทางสังคม (Social Transaction) ที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนว่ามีความแตกต่างจากการดำเนินการทางเศรษฐกิจ (Economic Transaction) อยู่ 3 ประการ ดังนี้

(1) การแลกเปลี่ยนทางสังคมไม่จำเป็นต้องอาศัยสื่อในเชิงปริมาณ เช่น เงินตราเพียงอย่างเดียว

(2) ในการแลกเปลี่ยนทางสังคมจะใช้หลักเหตุผลน้อยกว่าการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ กล่าวคือในชีวิตทางสังคมของมนุษย์นั้น บุคคลอาจไม่สามารถแสวงหาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับผลได้ (Benefit) หรือผลเสีย (Cost) ของทางเลือกเกี่ยวกับการกระทำต่างๆ ได้อย่างสมบูรณ์แบบ หรืออาจไม่ได้คำนวณผลได้ผลเสียที่จะได้รับจากการเลือกการกระทำในทุกๆ ครั้ง

(3) ในการแลกเปลี่ยนทางสังคมผู้กระทำจะไม่คำนึงถึงผลได้สูงสุด และผลเสียต่ำสุดแต่จะคำนึงถึงผลได้และผลเสียที่พอยอมรับได้คือจะคำนึงถึงความพึงพอใจ (Satisfying) มากกว่าหลักกำไรสูงสุด (Maximizing Principle) และอธิบายเพิ่มเติมว่าบริบททางสังคม (Social Context) ยังมีผลกระทบต่อการแลกเปลี่ยนทางสังคมในหลายๆ ทาง คือ 1) ผู้เข้าร่วม

การแลกเปลี่ยนแต่ละคนมีความสัมพันธ์เป็นจำนวนมากกับผู้กระทำคนอื่นๆ ด้วย จึงก่อให้เกิดทรัพยากรต่างๆ ที่จะนำมาแลกเปลี่ยน และความจำกัด (Limitation) ในการแลกเปลี่ยนนั้นๆ 2) ชุดของการดำเนินการทั้งหมด (Set of Transactions) ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มของผู้กระทำทั้งหลาย จะก่อให้เกิดอัตราของการแลกเปลี่ยน (Rate of Exchange) ที่มีผลกระทบต่อการดำเนินการในการแลกเปลี่ยนแต่ละอันที่เฉพาะเจาะจง 3) ในการแลกเปลี่ยนนั้นอาจไม่จำเป็นต้องเป็นการแลกเปลี่ยนกันโดยตรงเสมอไป อาจเป็นการแลกเปลี่ยนโดยอ้อมผ่านเครือข่ายที่มีความซับซ้อนของผู้กระทำทั้งหลายที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกัน และกัน

Olsen and Blau (1978, p. 45 cited from Wallace and Wolf, 1995, p. 55) ได้เสนอแนวคิดเรื่อง Exchange and Power ว่าในการแลกเปลี่ยนทางสังคมนั้นมีแนวโน้มที่จะเกิดความไม่สมดุลขึ้นได้ เนื่องจากบุคคลหนึ่งอาจได้รับทรัพยากรมากกว่าการที่เขาให้กลับคืนแก่บุคคลอีกบุคคลหนึ่ง หรือบุคคลหนึ่งอาจพึ่งพิงอีกบุคคลมากเกินไป สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความแตกต่างทางอำนาจ (Differentiation of Power) ระหว่างผู้ที่มาแลกเปลี่ยนร่วมกัน และถ้าบุคคลหนึ่งสามารถจัดหาสิ่งที่คนอื่นต้องการและหาไม่ได้จากแหล่งอื่นแสดงว่าบุคคลนั้นมีอำนาจ ซึ่งจะทำให้ความสัมพันธ์เปลี่ยนจากการแลกเปลี่ยนแบบต่างตอบแทนซึ่งกันและกันไปเป็นแลกเปลี่ยนแบบที่มีการใช้อำนาจควบคุมแต่เพียงฝ่ายเดียว บลาวยังได้อธิบายเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนระหว่างกันว่าเป็นที่มาของอำนาจที่บุคคลหนึ่งจะมีเหนือบุคคลอื่น กล่าวคือ ผู้ให้ทรัพยากรต่างๆ (Resources) จะมีอำนาจเหนือผู้รับโดยผู้ให้จะยังมีอำนาจเหนือผู้รับภายใต้เงื่อนไข 4 ประการ ดังนี้ 1) ผู้รับไม่สามารถให้ทรัพยากรตอบแทนกลับคืนมาได้เท่ากับหรือมากกว่าที่ได้รับจากผู้ให้หรือผู้รับไม่มีทรัพยากรหรือสิ่งตอบแทนกลับคืนที่ผู้ให้ต้องการ 2) ผู้รับไม่มีทรัพยากรที่เป็นทางเลือกอื่นๆ ในการให้ตอบแทนกลับ 3) ผู้รับไม่สามารถใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่ (Coercion) ต่อผู้ให้ เพื่อที่จะดึงทรัพยากรต่างๆ ที่ผู้รับต้องการได้ 4) ผู้รับไม่สามารถขอรับการอยู่ด้วยตัวของตัวเองโดยที่ไม่ต้องพึ่งพาทรัพยากรจากผู้ให้หรือไม่สามารถหาทรัพยากรจากแหล่งทางเลือกอื่นๆ มาทดแทนได้

Blau (1964, p. 44 อ้างถึงใน สามชาย ศรีสันต์, 2541, หน้า 52) ยังได้กล่าวถึงกระบวนการก่อให้เกิดความบูรณาการทางสังคม (Social Integration) ว่าเกิดขึ้นจากการที่บุคคลคาดหวังรางวัลจากผู้อื่น โดยได้ประเมินทางเลือกอื่นแล้ว พบว่า การปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่เขาเลือกจะทำให้เขาประสบผลสำเร็จ (ได้รับรางวัล) ที่เขาต้องการมากที่สุด ดังนั้นเขาจะมีความรู้สึกต้องการจะติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลที่เขาเลือกที่จะมีสัมพันธภาพด้วย (Association) นอกจากนั้นกระบวนการดังกล่าวนำไปสู่การถูกควบคุมโดยผู้อื่นด้วย เนื่องจากการที่บุคคลจะต้องพึ่งพารางวัลที่ได้รับจากผู้อื่นหรือสิ่งที่บลาเรียกว่าการพึ่งพาทางสังคม (Social Dependence) จะก่อให้เกิดการยอมรับในสถานภาพต่ำกว่าที่ตนเองมีอยู่ ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าตนเองไม่สามารถตอบสนอง

รางวัลได้เท่าเทียมกับรางวัลที่ตนได้รับมา ดังนั้นความแตกต่างเชิงอำนาจเป็นผลมาจากการแลกเปลี่ยนที่ผู้รับไม่สามารถตอบสนองผู้ให้ได้อย่างเพียงพอ นำไปสู่การยอมรับและความเห็นพ้องกันในลักษณะที่อยู่ในสถานภาพที่เป็นรอง (Subordinate) ต่อสิทธิอำนาจของผู้ให้ (Authority) ดังนั้นโลกทางสังคมจึงดำเนินไปอย่างเป็นระบบ

Cook (1982, p. 61) ให้ความสนใจกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมและการใช้เครือข่ายเหล่านี้ในฐานะที่เป็นทรัพยากรทางสังคมต่างๆ (Social Resource) ในการแลกเปลี่ยนและการกระทำร่วมกัน (Collective Action) และอธิบายว่ากระบวนการต่างๆ ระดับจุลภาคของการแลกเปลี่ยนทางสังคมจะทำหน้าที่เป็นฐานสำหรับการทำความเข้าใจเครือข่าย ทางสังคมในฐานะที่เป็นโครงสร้างสังคมในฐานะเครือข่ายต่างๆ ซึ่งประกอบขึ้นเป็นชุดต่างๆ ของความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนที่เชื่อมโยงกัน (Sets of Connected Exchange Relations) เครือข่ายเหล่านี้อาจรวมทั้ง Nodes หรือ Actors ต่างๆ ทั้งที่เป็นบุคคลหรือกลุ่มที่ดำเนินการผ่านหน่วย (Agent) ต่างๆ และได้เสนอแนวคิดเพิ่มเติมเรื่อง Power and Position in Exchange Networks ว่าความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนเป็นการเชื่อมโยงทั้งในทางบวกและทางลบที่ก่อให้เกิดเครือข่ายการแลกเปลี่ยนสามารถที่จะศึกษาอำนาจได้ในความสัมพันธ์ต่อตำแหน่ง Position หรือ Location ในโครงสร้างเครือข่ายนั้น นักสังคมวิทยามักจะมองอำนาจในฐานะที่เป็นหน้าที่หนึ่งของตำแหน่ง (Position) ทั้งในลำดับชั้น (Hierarchy) ของบทบาทหรือสถานภาพที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกันหรือในบาง Location ภายในความสัมพันธ์ต่างๆ หลักเรื่อง การพึ่งพิงเชิงอำนาจ (Power-dependence Principles) ถูกนำมาประยุกต์ใช้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ตำแหน่งต่างๆ ในเครือข่ายเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในเครือข่ายหนึ่ง และได้เสนอกรอบการศึกษา (Framework) ที่เป็นประโยชน์สำหรับการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม กล่าวคือ

(1) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนจะเน้น “Purposive Action” โดยมีข้อสมมติว่าควรเชื่อมโยงหรือสายสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำทั้งหลายจะถูกสร้าง ชำรงหรือแตกสลายตามลักษณะของคุณค่าที่ถูกให้โดยผู้กระทำเหล่านั้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

(2) เครือข่ายการแลกเปลี่ยนช่วยแสดงให้เห็นถึงการไหลของทรัพยากรต่างๆ ภายในโครงสร้างสังคมหนึ่งๆ ของความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนที่ถูกเชื่อมโยง

(3) เนื่องจากเครือข่ายการแลกเปลี่ยนต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างของการพึ่งพาทรัพยากรต่างๆ ระหว่างผู้กระทำทั้งหลาย เครือข่ายต่างๆ เหล่านี้สามารถถูกมองในฐานะโครงสร้างอำนาจที่มีพลวัตอันเป็นผลมาจากความพยายามของผู้กระทำทั้งหลายผ่านกลไกของการได้มาซึ่งอำนาจ และกลไกของการทำให้อำนาจสมดุล เพื่อเปลี่ยนแปลงเครือข่ายและกระจายอำนาจใหม่อีกครั้งหนึ่ง

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคมอธิบายถึงการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึง กระบวนการแลกเปลี่ยนที่ผู้กระทำทางสังคมทั้งหลายมาแลกเปลี่ยนสินค้า บริการ รวมทั้ง สิ่งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ เช่น สิ่งของ อาหาร การยอมรับทางสังคม เกียรติภูมิ ซึ่งในการ ปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนทางสังคม บุคคลอาจไม่ได้คาดหวังว่าจะต้องได้รับผลตอบแทนสูงสุด เสมอไป แต่อาจเป็นผลตอบแทนที่บุคคลพึงพอใจหรือพอยอมรับได้โดยอาศัยบรรทัดฐานทาง สังคมของการตอบแทนซึ่งกันและกันเป็นตัวกำหนดการดำเนินการแลกเปลี่ยน และเมื่อการ แลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลหรือกลุ่มดำเนินต่อไปจะก่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และเกิด เป็นแบบแผนของการแลกเปลี่ยนที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันจนเกิดเป็นเครือข่ายของการ แลกเปลี่ยน อย่างไรก็ตามภายใต้กระบวนการแลกเปลี่ยนทางสังคมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือกลุ่มที่มาแลกเปลี่ยนกันอาจไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์แบบสมมูลเสมอไป แต่อาจเป็น ลักษณะของความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน มีการใช้อำนาจ มีการพึ่งพิงแตกต่างกัน ไปตามเงื่อนไข สถานการณ์และบริบททางสังคมระหว่างผู้กระทำทางสังคมทั้งหลาย

### 5.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม

ปริศนา โกละสุค (2534, หน้า 29) ได้กล่าวถึงแนวคิดของการมีส่วนร่วมว่าเกิด จากแนวคิด ที่สำคัญ 3 ประการ คือ

(1) ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจ และ ความห่วงกังวล ส่วนบุคคลซึ่งบังเอิญพ้องต้องกันกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ของส่วนรวม

(2) ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็น อย่างนั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่มวางแผนและลงมือกระทำร่วมกัน

(3) การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันจะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำที่ สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

Cohen and Uphoff (1988, p. 223 อ้างถึงใน รุจิรา จริยพันธ์, 2546, หน้า 32) ได้ ให้ความหมายไว้ว่าประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจการดำเนินงานตามกิจกรรม ตัดสินใจร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมพัฒนานั้นๆ และ/หรือเข้าร่วมติดตามประเมินผลกิจกรรม ดังกล่าวด้วย

นอกจากนั้นอ็อพฮอฟฟ์ยังได้เสนอกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการวิเคราะห์การมี ส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทไว้ว่ามี 3 มิติ (Dimension) ได้แก่



(1) การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับอะไรบ้าง (What) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (เริ่มคิดตัดสินใจ ระบุความต้องการของประชาชนจนเกิดโครงการ) ระหว่างดำเนินการ (โครงการเริ่มทำ) และตัดสินใจในการดำเนินการ (โดยองค์การชุมชนหรือชาวบ้าน) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (การสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ การบริหารกิจกรรมและประสานงาน) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ (ในทางวัตถุและทางสังคมของแต่ละบุคคล) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน

(2) การมีส่วนร่วมกับบุคคลใดบ้าง (Who, When) ได้แก่ การมีส่วนร่วมกับประชาชน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เจ้าหน้าที่ต่างชาติ (จากองค์การที่ให้ทุน เป็นต้น) ทั้งนี้ให้พิจารณา คุณลักษณะทางประชากร สังคมและเศรษฐกิจของผู้เข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องอายุ เพศ สถานภาพครอบครัว ระดับการศึกษา ระดับชั้นในสังคม อาชีพ ระดับรายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย การถือครองที่ดิน

(3) ลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างไร (How) ได้แก่ ลักษณะพื้นฐานของการมีส่วนร่วม (ถูกบังคับให้เข้าร่วมกิจกรรมหรือมีแรงจูงใจ) รูปแบบการมีส่วนร่วม (โดยผ่านองค์การประชาชน ทางอ้อมหรือโดยตรง) ขนาดของการมีส่วนร่วม (ระยะเวลามีรายละเอียดกิจกรรม) ผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วม (เป็นการเสริมสร้างอำนาจขององค์การประชาชน หรือเป็นแต่เพียงการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างประชาชนกับนักพัฒนาเท่านั้น)

จากความหมายการมีส่วนร่วมดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมใดๆ ร่วมกัน โดยมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลกิจกรรมด้วย ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของศิษย์เก่า หรือผู้เห็นประโยชน์ของสถาบันการศึกษาในการระดมทุน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการจัดทำ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการประเมินผลและการมีส่วนร่วมในการปรับปรุงพัฒนาการระดมทุน

#### 5.3.1 รูปแบบและลักษณะการมีส่วนร่วม

โรงเรียนเป็นสถาบันของชุมชน มีหน้าที่อบรมสั่งสอนให้แก่บุตรธิดาของชุมชนนั้นๆ เมื่อเด็กจบออกมาต้องใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ชุมชนจึงสมควรมีสิทธิ์ที่จะรับรู้และมีส่วนได้และส่วนเสียจากผลผลิตของโรงเรียน จึงเป็นหน้าที่ของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการของโรงเรียนตามบทบาทหน้าที่ที่มีผูกพันระหว่างชุมชนกับโรงเรียน สภาพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งสหประชาชาติ ได้รวบรวมลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ 3 ประการ ได้แก่

(1) การมีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ เป็นการอาสาสมัครหรือรวมกลุ่มกันโดยอัตโนมัติเพื่อแก้ปัญหาของกลุ่มหรือตนเองซึ่งไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก

(2) การมีส่วนร่วมแบบชักนำ เป็นการเข้าร่วมด้วยความเห็นชอบหรือได้รับสนับสนุนจากรัฐจะพบในประเทศที่กำลังพัฒนา

(3) การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งถูกบังคับให้เข้าร่วมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่ภายใต้การดำเนินงานตามนโยบายโดยตรง จะเกิดผลเสียจนในที่สุดไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน

Macda (1994, p. 64) ได้สรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ลักษณะ คือ

(1) การมีส่วนร่วมเชิงแข่งขัน ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมด้วยการริเริ่ม และติดตามในกระบวนการ กำหนดความต้องการ ร่วมกิจกรรม สนใจในผลจากการพัฒนา

(2) การมีส่วนร่วมเชิงไม่แข่งขัน ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาจะไม่คำนึงถึงความสำคัญ นโยบาย ไม่มีความสนใจจากผลการกระทำกิจกรรมต่างๆ

(3) การมีส่วนร่วมแบบเฉื่อยชา ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเนื่องจากถูกบังคับภาวะจำยอมจากสภาพแวดล้อม บุคคลหรือธรรมชาติ การปฏิบัติงานของประชาชนจะเฉื่อยชา

Cohen and Uphoff (1996, p. 87 อ้างถึงใน อุทัย บุญประเสริฐ, 2542, หน้า 114) ได้เสนอข้อพิจารณาการมีส่วนร่วมของชุมชนในประเด็นดังต่อไปนี้

- (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
  - (1.1) การกำหนดความต้องการจำเป็น
  - (1.2) การกำหนดลำดับก่อนหลัง การเริ่มต้นและการกำหนดสิ่งที่จะต้องกระทำ
  - (1.3) การแสวงหาความต้องการจำเป็นและลำดับก่อนหลังของผู้ร่วมงานอื่น
  - (1.4) การดำเนินการต่อเนื่องและการแสวงหาสิ่งที่จะต้องกระทำเพิ่มเติม
  - (1.5) การปฏิบัติงานด้วยการพิจารณาผู้ร่วมงาน การประชุมปรึกษาหารือ การเลือกผู้นำการบริหารบุคลากร
  - (1.6) การติดต่อประสานประโยชน์อย่างสร้างสรรค์

- (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
- (2.1) การสนับสนุนด้านงบประมาณ
  - (2.2) การสนับสนุนด้านบุคลากร
  - (2.3) การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์
  - (2.4) การสนับสนุนด้านบริหารจัดการ
  - (2.5) การประสานงาน
  - (2.6) การเข้าร่วมในโครงการ
- (3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์
- (3.1) การได้รับผลประโยชน์ทางวัตถุที่เป็นรายได้หรือทรัพย์สิน
  - (3.2) การได้รับผลประโยชน์ทางสังคมด้านการเรียนรู้และการ
  - (3.3) การได้รับผลประโยชน์ทางสังคมด้านความสุข ความพึง
  - (3.4) การได้รับผลประโยชน์ส่วนตัวด้านความนิยมนับถือตนเอง
  - (3.5) การได้รับผลประโยชน์ด้านการได้มีโอกาสใช้อำนาจทาง
  - (3.6) การได้รับผลประโยชน์ส่วนตัวด้านความมั่นใจในตนเอง
- (4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล
- (4.1) การประเมินผลการทำงานของสถานศึกษา
  - (4.2) การประเมินผลกระตพจากการทำงานของสถานศึกษา
  - (4.3) การประเมินผลกิจกรรมทางสังคม
  - (4.4) การประเมินความเห็นสาธารณะ
  - (4.5) การประเมินความเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องความชอบ
  - (4.6) การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการบริหารงาน
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ(2543, หน้า 124) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้
- (1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

(2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จะต้องใช้

(3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ โดยประชาชนเข้าร่วมในการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากรการประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

(4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ เป็นการมีส่วนร่วมในการนำเอากิจกรรมมาใช้ ให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม

(5) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เพื่อที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

#### 5.3.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้การจัดการศึกษาอบรม ของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีสาระสำคัญดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาเป็นแหล่งของการแสวงหาความรู้จึงต้องมีหลักสูตรของตนเอง คือหลักสูตรสถานศึกษาซึ่งประกอบด้วย การเรียนรู้ทั้งมวลประสบการณ์อื่นๆ ที่สถานศึกษาวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติมเป็นรายปีหรือรายภาค จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียนและกำหนดลักษณะอันพึงประสงค์ จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(1.1) การสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ซึ่งทำได้โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชน พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้เรียน ภาคธุรกิจ ภาครัฐในชุมชนร่วมแสดงความประสงค์อันสูงส่งหรือวิสัยทัศน์ที่ปรารถนาให้สถานศึกษาเป็นสถาบันที่พัฒนาผู้เรียน มีพันธกิจหรือภาระหน้าที่ร่วมกันในการกำหนดงานที่สำคัญของสถานศึกษาพร้อมด้วยเป้าหมาย มาตรฐาน แผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการ และติดตามผลการดำเนินงาน

(1.2) การกำกับ ติดตาม ประเมินและรายงานการใช้หลักสูตรสถานศึกษา เป็นกระบวนการที่สำคัญต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบในลักษณะการสร้างเครือข่ายให้ครอบคลุม ทุกหน่วยงานทุกระดับรวมทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการเพื่อค้นหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนาปรับปรุง หลักสูตรสถานศึกษาในปีต่อไป

(2) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การสร้างสายสัมพันธ์อย่างแนบสนิทเป็นยุทธศาสตร์ที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องตระหนักและเร่งพัฒนาตนเองให้เป็นนักบริหารมืออาชีพที่มีเทคนิคการบริหารจัดการที่สามารถพิชิตใจชุมชน และสร้างเครือข่ายพัฒนาอย่างอบอุ่นด้วยเทคนิคการสร้างพลังชุมชน 10 ประการ ดังนี้

(2.1) สร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อชุมชน โดยหมั่นสร้างสรรคและชี้ช่องทาง ให้เห็นภาพสง่างามของโรงเรียนในอนาคต เพื่อยั่วยุให้ร่วมเดินทางสู่เป้าหมายด้วยความมุ่งมั่นผู้บริหารต้องเป็นผู้เสียสละทุกรูปแบบให้ชุมชนและเพื่อนร่วมงานเพื่อพิสูจน์ว่าผู้นำ คือ คนจริง สู้จริง และพร้อมร่วมทางด้วยความจริงใจ

(2.2) ฝึกให้เป็นคนใจกว้างจิตสาธารณะยอมรับการเปิดเวทีและโอกาสให้ชุมชนเพื่อร่วมงานร่วมออกแบบสร้างสรรค์งาน ผู้บริหารมีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน ประตุ้นแต่ให้มีความคมชัดพร้อมให้การยกย่องชมเชย ชื่นชมแนวคิด และต้องหมั่นประชาสัมพันธ์งานต่อสาธารณชนอย่างมีประสิทธิภาพ

(2.3) ตระหนักในสิ่งจำเป็นที่ขาดแคลน ไม่วางแผนหรือรอท่าที่ ต้องร่วมแสวงหาช่องทางที่เหลือเพื่อการนำเข้าสู่สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ มีความเชื่อมั่นพื้นฐานว่าทุกอย่างทำได้หากตั้งใจจะทำ

(2.4) ต้องหมั่นสร้างและปรุงแต่งตนเองให้เป็นบุคคลที่มีเสน่ห์เป็นที่ชื่นชมศรัทธาของชุมชน และเพื่อนร่วมงาน คำนึงเสมอว่า ทุกย่างก้าวคือประสิทธิภาพขององค์กร และผู้บริหารคือ “สัญลักษณ์ของชุมชน”

(2.5) อ่อนน้อมถ่อมตนวางตัวเรียบง่ายอยู่ร่วมกับชุมชนและเพื่อนร่วมงานได้ทุกสถานการณ์เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ

(2.6) หลีกเลียงการโต้แย้งที่ไร้เหตุผล พัฒนาทักษะการประนีประนอม และการเจรจาต่อรองให้มีประสิทธิภาพ

(2.7) ให้การต้อนรับชุมชนด้วยบรรยากาศแห่งมิตรภาพอบอุ่นเป็นกันเอง

(2.8) พัฒนาเทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนให้ลึกซึ้งเพื่อสำรวจจุดเด่น จุดด้อยเป็นฐานข้อมูลในการร่วมพัฒนาชุมชนและโรงเรียนไปพร้อมๆ กัน

(2.9) หมั่นแสวงหาแหล่งงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ จากหน่วยงานอื่น ห้างร้าน บริษัท มูลนิธิ สมาคม โดยใช้โครงการที่มีประสิทธิภาพนำเสนอขอรับความช่วยเหลือ โดยเฉพาะกิจกรรมการเรียนรู้ต้องให้โอกาสผู้เรียนได้แสดงศักยภาพทุกสถานการณ์ตามสภาพของโรงเรียนจะเอื้อได้

(2.10) สร้างและพัฒนาค่านิยมเพื่อสร้างสัมพันธภาพกับชุมชนให้แนบสนิทอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

(3) บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

(3.1) การมีส่วนร่วมในการจัดและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ต่างๆ

(3.2) การกำหนดนโยบาย เป้าหมายในการจัดการศึกษาแก่สถานศึกษา

(3.3) การประชาสัมพันธ์สนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษาร่วมสร้างความรู้ ความเข้าใจและเจตคติที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ นำไปสู่การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

(3.4) การเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและบุคลากรในการจัดการศึกษา

(3.5) การตรวจสอบการจัดการศึกษา เป็นการตรวจสอบจากผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน ในเรื่องการวัดการปฏิบัติ การพัฒนาตนเองของครูและนักเรียน การปรับปรุงบรรยากาศการจัดการเรียนรู้อบรม การบริการและการปฏิบัติงานของโรงเรียน

(4) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

(4.1) การสำรวจความต้องการ คือสำรวจข้อมูลพื้นฐานความต้องการของโรงเรียนวิเคราะห์สภาพโรงเรียน โดยการซักถาม สังเกต สัมภาษณ์

(4.2) การกำหนดมาตรฐานของโรงเรียน โดยยึดมาตรฐานของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาตามที่คณะรัฐมนตรีประกาศ และมาตรฐานที่เกิดจากความต้องการชุมชน

(4.3) การวางแผนการพัฒนา คือ การวางแผนพัฒนาโรงเรียนตามวิสัยทัศน์พันธกิจของโรงเรียนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการจัดทำแผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการประจำปี

(4.4) กิจกรรมการปฏิบัติ คือ แนวทางการปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามวิสัยทัศน์ของโรงเรียน

(4.5) การประเมินผล คือ การประเมินแนวทางปฏิบัติด้านต่างๆของการบริหารจัดการโรงเรียน โดยเน้นผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ

(4.6) การสรุปผลการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การนำผลการประเมินมาใช้เพื่อพัฒนาและปรับปรุงข้อบกพร่องที่เกิดจากการปฏิบัติการประจำปี และแผนยุทธศาสตร์เพื่อให้การบริหารจัดการโรงเรียน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและชุมชนอย่างแท้จริงนั้น ชุมชนและโรงเรียน ควรทบทวนกระบวนการทำงานร่วมกัน

(5) ผลที่ได้จากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

(5.1) ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพสอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความสามารถของตนเอง ได้เรียนรู้วิธีแสวงหาความรู้ มีความสุขในการเรียนรู้และรักที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต

(5.2) ครูมีความรู้และความเข้าใจมีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญช่วยให้ผู้เรียนมีความสุข ผู้สอนก็มีความสุขและเรียนรู้ให้พัฒนาเป็นครูอาชีพ

(5.3) ผู้ปกครอง รู้และเข้าใจความถนัด ความสนใจ ความสามารถ และศักยภาพในการศึกษาเรียนรู้ของผู้เรียน มีความเข้าใจบทบาทของตนในการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน ตลอดจนมีความสุขที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาเรียนรู้ของผู้เรียน

(5.4) ผู้บริหารได้พัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน เป็นโรงเรียนที่แท้จริง ไม่ใช่โรงเรียนและได้ใช้กระบวนการบริหารที่นักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนร่วม

(5.5) ชุมชนและสังคมส่วนร่วมได้พลเมืองที่มีคุณภาพ ศักยภาพ และมีสำนึกรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติ

(5.6) องค์การอื่นๆ ได้มีส่วนช่วยประเทศในการพัฒนา บุคคลที่จะเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพ และศักยภาพ ที่จะช่วยพัฒนาประเทศต่อไป

การเปลี่ยนแปลงเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ถ้าเรารู้เท่าทันและปรับตัวได้ ความปกติสุขของการดำเนินชีวิตก็จะมีได้อย่างเสมอ “การปฏิรูปการศึกษา” เป็นอีกการเคลื่อนไหวหนึ่งของสังคม ที่จะผลักดันให้เกิดการปรับตัวได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งสามารถสร้างชุมชนทางปัญญาของคนให้มีศักยภาพในการเตรียมตัวสู่อนาคตได้อย่างมั่นใจ อันเป็นการ

เตรียมการเชิงรุกของระบบสังคมที่เข้มแข็ง เส้นทางปฏิบัติการศึกษา พร้อมเปิดโอกาสให้ครู ผู้บริหารชุมชนและทุกส่วนในสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษามีกระบวนการยุทธศาสตร์ที่หลากหลายที่ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

5.3.3 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชน และท้องถิ่น ในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

(1) เสริมความเข้มแข็ง ให้องค์คณะบุคคลในสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อเป็นกลไกการนำนโยบายสู่การปฏิบัติให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่

(1.1) เสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์คณะบุคคลในเขตพื้นที่ทั้ง 3 คณะตลอดจนส่งเสริมการทำงานร่วมกันเพื่อประกัน โอกาส คุณภาพ ประสิทธิภาพ และธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

(1.2) เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานในการส่งเสริมสนับสนุน และติดตามดูแลสถานศึกษา

(2) พัฒนาองค์กรนักเรียน เครือข่ายผู้ปกครอง และองค์กรชุมชนให้มีส่วน ร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาและช่วยเหลือครูและนักเรียน

(2.1) สนับสนุนการพัฒนาสถานนักเรียน ที่ประกอบด้วยผู้นำ นักเรียนต่างสังกัดและส่งเสริมให้สถานศึกษาสนับสนุน กรรมการนักเรียน และองค์กรนักเรียนใน รูปแบบต่างๆ

(2.2) ส่งเสริมเครือข่ายผู้ปกครอง ตามระบบช่วยเหลือดูแล นักเรียน

(2.3) ส่งเสริมให้ชุมชนร่วมลดพื้นที่เสี่ยง เพิ่มพื้นที่ดี และ จัดระบบส่งเสริมตามประเพณีนักเรียน

(3) ส่งเสริมให้องค์กรปกครองท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

(3.1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเสริมความพร้อมให้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สร้างความเข้าใจที่ดี ตลอดจนแนวทางในการจัดการศึกษาร่วมกัน

(3.2) ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการศึกษาปฐมวัย อย่างมีคุณภาพ และมีบทบาทในการสนับสนุน โรงเรียนขนาดเล็ก และพัฒนาโรงเรียนในรูปแบบ สหกิจ



(3.3) จัดการถ่ายโอนสถานศึกษาตามเกณฑ์ความพร้อมและความสมัครใจในจำนวนและช่วงชั้นที่เหมาะสม

#### 5.3.4 รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 40 และมาตรา 58 ให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในแต่ละสถานศึกษาระดมทรัพยากรจากบุคคล และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาสนับสนุนการจัดการศึกษา โดยร่วมกันกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา การจัดทำธรรมนูญโรงเรียน ร่วมติดตามประเมินผล และรับผลของการจัดการศึกษาในชุมชน ดังมีรูปแบบและกระบวนการมีส่วนร่วม ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งออกได้ 5 รูปแบบ ดังนี้

(1) การปฏิบัติตามข้อกำหนดของระเบียบกระทรวงศึกษาธิการในการเลือกบุคคลในชุมชนให้เข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสถานศึกษาจะต้องถือปฏิบัติตามข้อกำหนดของระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 สถานศึกษายังพิจารณาเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติที่โดดเด่นในชุมชน มีความรู้ความสามารถกล้าแสดงความคิดเห็น และเป็นคนรุ่นใหม่ที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เข้ามีส่วนร่วมกับการศึกษาในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปี และการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น กำกับและติดตามผลการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการ ให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพและได้มาตรฐาน ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพ เสนอแนวทางและเข้ามามีส่วนร่วมในด้านการบริหารจัดการ ด้านวิชาการ งบประมาณ บริหารบุคคลและการบริหารทั่วไป ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา วิทยากรภายนอก ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน เข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นให้เห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาเสนอสาธารณชน แต่งตั้งที่ปรึกษาหรือคณะอนุกรรมการ เพื่อดำเนินงานให้สำเร็จรวมทั้งการปฏิบัติการอื่นตามที่รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัด ถึงแม้ว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะไม่ได้เข้ามาดูแลการจัดการเรียนรู้โดยตรง แต่ก็ถือว่ามีส่วนร่วมรับรู้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและ  
พัฒนาการศึกษาในรูปแบบดังกล่าวนี้มากที่สุด

(2) การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา เนื่องจากสถานศึกษาในสังกัด  
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีจำนวนมากและข้อจำกัดในทรัพยากรต่างๆ  
สถานศึกษาจึงต้องอาศัยความร่วมมือ ความช่วยเหลือจากบุคคลทั้งในและนอกชุมชนค่อนข้างมาก  
ทำให้ผู้นำชุมชนโดยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องมีส่วนร่วมและระดมทรัพยากรมา  
ใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาตลอดเวลาและมีลักษณะของการมีส่วนร่วมระดมทรัพยากรเพื่อ  
การศึกษาดังนี้

(2.1) แหล่งทรัพยากรทางบุคคล ประกอบด้วย คณะดีในท้องถิ่น  
ญาติของข้าราชการระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน เจ้าอาวาส ลูกศิษย์เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ศิษย์เก่า  
องค์กรการกุศลและบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชน

(2.2) วิธีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา สถานศึกษาจะใช้  
วิธีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาหลากหลายวิธี ด้วยการขอบริจาคแหล่งทรัพยากรทั้งในและ  
นอกชุมชน เช่น การทอดผ้าป่าการศึกษา การทอดกฐิน การทำบุญในวาระต่างๆ กับโรงเรียน  
การจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา และ การขอบริจาคในรูปสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ

(2.3) กระบวนการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา กระบวนการที่  
ใช้ในการระดมทรัพยากรอย่างเป็นขั้นตอน ได้แก่ การสรรหาแหล่งทรัพยากร การหาผู้เชื่อมโยง  
ระหว่างคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษากับแหล่งทรัพยากร การประสานงาน  
ระหว่างชุมชนสถานศึกษากับแหล่งทรัพยากร การต่อรองและให้บริจาควิน การดำเนินงาน  
ตามโครงการที่วางไว้ และการตอบแทนแหล่งทรัพยากร

(3) การปฏิบัติงานร่วมกับองค์กรการบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.)  
องค์กรท้องถิ่นที่อยู่ในชุมชนมีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและสถานศึกษา คือ  
องค์กรการบริหารส่วนตำบล สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนและกำหนดทิศ  
ทางการพัฒนาการศึกษาตามความต้องการ ของชุมชนได้ พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การ  
บริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 67 กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบล ส่งเสริมการศึกษาใน  
ชุมชนสามารถตั้งงบประมาณในลักษณะเงินอุดหนุนการศึกษา เช่น เงินอุดหนุนเด็กที่ศึกษาอยู่ใน  
เขตตำบล สื่อและวัสดุอุปกรณ์ กิจกรรมการเรียนการสอน อาหารกลางวันของนักเรียน นอกจากนี้มี  
กรรมการจากองค์การบริหารส่วนตำบล บางคน ได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา  
ขั้นพื้นฐาน องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามา มีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการจัดการศึกษาในรูปแบบ  
ขององค์กรอยู่ในระดับน้อย แต่จะเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะของการเป็นผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นฐานะ

เฉพาะตัว และการเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านการสนับสนุนให้สถานศึกษาพัฒนาอาคารสถานที่และบริเวณต่างๆ ส่วนกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำงานกับองค์กรท้องถิ่น เนื่องจากบุคคลที่เป็นสมาชิกบริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งจะเป็นกลุ่มผู้นำชุมชนกลุ่มเดียวกันกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้น รูปแบบของการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชนจะมีความคล้ายคลึงกัน ได้แก่ มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและกิจกรรม การพิจารณาตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องและติดต่อเพื่อขอความร่วมมือ การวางแผนงานและมอบหมายงาน การทำหนังสือแต่งตั้งคณะกรรมการ การประชุมกันเป็นระยะๆ เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าและปัญหา การร่วมกันในการดำเนินงาน การประเมินผลงาน และร่วมรับผลการดำเนินงาน

(4) การร่วมกันจัดตั้งกองทุนการศึกษา การตั้งกองทุนการศึกษาจะตั้งขึ้นด้วยความร่วมมือของบุคคลในชุมชน เพื่อให้การช่วยเหลือนักเรียน พัฒนาครูและสถานศึกษา รวมทั้งช่วยเหลือครู ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา โดยนำเงินบริจาคมาตั้งเป็นกองทุน แล้วนำดอกเบี้ยและเงินปันผลมาเป็นทุนการศึกษาสำหรับนักเรียน ในการมอบทุนการศึกษาสถานศึกษาต้องแสดงความโปร่งใส ในการจัดการกับเงินบริจาคส่วนนี้ โดยการแสดงหลักฐานการใช้จ่ายเงินแก่ผู้บริจาคเป็นระยะๆ และตอบแทนผู้บริจาคด้วยการมอบเกียรติบัตร เพื่อยกย่องชมเชยในความเสียสละในงานประจำปีของสถานศึกษา การนำเงินกองทุนไปใช้ทุกครั้งจะต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานก่อน

(5) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สถานศึกษาจะมอบหมายให้คณะครูที่พักอาศัยอยู่ในชุมชน มีความคุ้นเคยกับบุคคลในชุมชนพอสมควรเป็นผู้ทำหน้าที่นี้ โดยการเป็นผู้แทนของโรงเรียนไปร่วมงานชุมชน และประชาสัมพันธ์งานของโรงเรียน โดยผู้บริหารสถานศึกษา จะสร้างความสัมพันธ์โดยอาศัยผู้นำชุมชนที่มีวัยใกล้เคียงกับผู้บริหารสถานศึกษาและครูเป็นผู้เชื่อมโยงให้ผู้บริหารสถานศึกษากับคนในชุมชนให้รู้จักกันยิ่งขึ้น นอกจากนี้มีการออกจุลสารรายเดือนของโรงเรียน เพื่อแจ้งให้ผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทราบ ผู้นำชุมชนประชาชนรู้สึกพึงพอใจหากคณะครูสามารถเข้ากับชาวบ้านได้ดีมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

#### 5.4 เหตุผลที่คนบริจาคเงินให้กับกิจการสาธารณประโยชน์

เบอร์เน็ต (Burnelt, 1996, p. 143 ) กล่าวว่า “การระดมทุน (Fund-raising) อย่างมีประสิทธิภาพนั้นผู้ที่ทำการณรงค์จะต้องมีความเข้าใจในตัวประชาชนผู้มีจิตศรัทธาที่บริจาค การที่องค์การสาธารณประโยชน์คาดหวังให้ผู้บริจาคเข้าใจองค์การโดยที่องค์การไม่เข้าใจผู้บริจาคเลยนั้นเป็นไปได้ไม่ได้” และผู้ระดมทุน (Fundraisers) จำเป็นต้องใช้เวลาส่วนหนึ่งในการศึกษาทำความเข้าใจ

เกี่ยวกับผู้บริจจาคอย่างใกล้ชิด และนำมาวิเคราะห์ว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้บุคคลเหล่านี้ ตัดสินใจ บริจจาคเงินให้กับกิจกรรมขององค์กร ซึ่งอาจมีสาเหตุได้หลายประการ เช่น

- (1) เพื่อนำไปลดหย่อนภาษี เช่น ภาษีมรดก
- (2) เพื่อระลึกถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง
- (3) เพื่อตอบสนองทางอารมณ์ที่ต้องการบริจจาค
- (4) สัญชาติญาณในการปกป้องตนเอง เช่น การวิจัยโรคมะเร็ง โรคหัวใจ
- (5) เพื่อเป็นที่ระลึก
- (6) การให้เพื่อตอบแทนสังคม
- (7) การสืบทอดทางศาสนา
- (8) ความปรารถนาทางสังคม
- (9) ความละอาย/ความรู้สึกผิด
- (10) การปฏิบัติที่เห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นเป็นที่ตั้ง
- (11) ความเห็นอกเห็นใจ
- (12) เพื่อเกียรติภูมิ/อำนาจบารมี
- (13) ถูกร้องขอหรือเชิญชวนให้บริจจาค
- (14) ทำให้รู้สึกดี

Brakeley (1980, p. 112) ได้กล่าวถึง แรงจูงใจ ว่า เป็นการประยุกต์ใช้จิตสำนึก เพื่อสร้างแรงจูงใจในการบริจจาคขึ้นอยู่กับสามัญสำนึกและความเข้าใจที่ถูกต้องของผู้บริจจาค รวมถึง ความสนใจ ความมุ่งมั่นปรารถนา และความต้องการขั้นพื้นฐานของแต่ละบุคคล

Kiok (1996, p. 169) ได้จำแนกแรงจูงใจในการบริจจาคไว้ดังต่อไปนี้

(1) บุคคลจะวินิจฉัยด้วยเหตุผล แรงจูงใจเบื้องต้นสำหรับการบริจจาคจะแยกแยะวินิจฉัยโดยอาศัยเหตุผลเป็นหลัก บ่อยครั้งที่บุคคลเหล่านี้ยินดีที่จะบริจจาคเพียงเพราะเหตุผลที่พวกเขาเชื่อ

(2) ความรู้สึกละอายหรือรู้สึกผิด การบริจจาคของบุคคลเหล่านี้ เป็นไปเพื่อที่จะลดความรู้สึกละอายใจหรือรู้สึกผิด โดยจะพิจารณาตนเองในฐานะเป็น “ผู้ที่มี” ซึ่งควรเป็นผู้ให้แก่ “ผู้ที่ไม่มี” การให้ความช่วยเหลือของพวกเขาจึงเป็นไปเพื่อหวังที่จะช่วยลดหรือบรรเทาความรู้สึกผิดที่เกิดขึ้นในจิตใจของเขา

(3) ประสพการณ์ส่วนบุคคล ประสพการณ์ส่วนบุคคลของผู้บริจจาคจะนำไปสู่การเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเพื่อการสาธารณประโยชน์ และเหตุผลสำหรับการบริจจาคก็คือผู้บริจจาคอาจจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากบริการของหน่วยงานหรือองค์กรดังกล่าว โดยอาจจะเป็น

สมาชิกในครอบครัวหรือตัวผู้บริจาคเองที่ได้รับประโยชน์จากการให้บริการของกิจการเพื่อ  
สาธารณประโยชน์

(4) การถูกร้องขอหรือเชิญชวนให้บริจาค บ่อยครั้งที่การบริจาคเกิดขึ้นเพราะ  
ถูกร้องขอหรือเชิญชวนให้บริจาค ซึ่งการร้องขอหรือเชิญชวนให้บริจาคก็เป็นวิธีการหนึ่ง ที่สำคัญ  
สำหรับการระดมทุน

(5) เพื่อระลึกถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ความปรารถนาที่จะบริจาคเพื่อระลึกถึง  
บุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยรูปแบบของการระลึกถึงเหล่านี้มักปรากฏออกมาในรูปของการจารึกเป็น  
ชื่อสถาบัน อาคาร การบริจาคเก้าอี้ หรือให้ทุนการศึกษา เป็นต้น

## **6. บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนกับการมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา**

6.1 ด้านการระดมทรัพยากรบุคคล ผู้บริหาร โรงเรียนมีบทบาทในการระดม  
ทรัพยากรบุคคล ดังนี้

6.1.1 ศึกษาสภาพปัจจุบันภายในสถานศึกษาเกี่ยวกับบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่  
โดยตรง ได้แก่ ครู อาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา เพื่อรวบรวมข้อมูลทั่วไปและข้อมูลที่เป็นความรู้  
ความสามารถ เฉพาะบุคคล การรับผิดชอบตามตำแหน่งหน้าที่ในสถานศึกษา การขาดแคลน  
บุคลากรในงานวิชาการ หรืองานด้านอื่นๆ หลังจากสำรวจข้อมูลแล้วสถานศึกษาจะได้วางแผน  
ขออัตรากำลังบุคลากรเพิ่มขึ้นในส่วนที่ขาดแคลนจากหน่วยงานต้นสังกัดหรือวางแผนจ้างบุคลากร  
เข้ามาปฏิบัติงาน ในสถานศึกษาด้วยเงินรายได้ของสถานศึกษาในกรณีจำเป็นและเร่งด่วนของ  
สถานศึกษา

6.1.2 ศึกษาสภาพของชุมชนที่สถานศึกษาดังอยู่โดยละเอียด ทั้งด้านเศรษฐกิจ  
สังคมวัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางสังคม  
ที่มนุษย์สร้างขึ้น สภาพปัญหาของชุมชน จะทำให้รู้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษา

6.1.3 รับผิดชอบให้มีการจัดทำแหล่งข้อมูลของทรัพยากรบุคคล ทั้งภายในและ  
ภายนอกสถานศึกษา เช่น ทะเบียนประวัติของครูและวิทยากรภายนอกสถานศึกษา เกี่ยวกับการ  
เรียนการสอน ทะเบียนประวัติผู้มีความรู้ความสามารถด้านวิชาชีพต่างๆ เป็นต้น

6.1.4 รับผิดชอบให้มีการวางแผนดำเนินงานระดมทรัพยากรการใช้เพื่อ  
การศึกษาทั้งในแหล่งชุมชน สังคม ประเทศ อย่างมีความสัมพันธ์และต่อเนื่อง โดยกระตุ้นให้  
บุคลากรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษามีส่วนร่วมในการกำหนดและเขียนแผนงานการระดม  
ทรัพยากรเพื่อการศึกษาของสถานศึกษา

6.1.5 ส่งเสริมให้บุคลากรภายในสถานศึกษาสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน  
และระบอบุคลากรที่รับผิดชอบประสานงานความสัมพันธ์ร่วมกิจกรรมกับสังคมและท้องถิ่น

6.1.6 ส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นรายได้ของสถานศึกษา เช่น ผลผลิตจากงานของนักเรียน ครู บุคลากรอื่นๆ ในสถานศึกษา การแข่งขัน การตอบปัญหาชิงทุนต่างๆ หรือการประกวดต่างๆ ค่าเช่าทรัพย์สินของสถานศึกษา เป็นต้น เพื่อเป็นการระดมทุนสะสมทรัพยากรให้มีการหมุนเวียนใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

6.1.7 จัดให้มีการประชาสัมพันธ์สถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง โดยใช้เทคนิค วิธีการต่างๆ เช่น จดหมาย ป้ายโฆษณา การประชุมผู้ปกครอง

6.1.8 จัดให้มีการบริการแก่ชุมชน สังคมในด้านต่างๆ ที่สถานศึกษาสามารถทำได้ เช่น การบริการด้านอาคารสถานที่ ห้องประชุม สนามของสถานศึกษา ศูนย์แหล่งการเรียนรู้ของชุมชน เป็นต้น

6.1.9 เข้าร่วมปรึกษาหารือกับทรัพยากรบุคคลทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา อาจเป็นผู้นำในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ที่จะให้ทรัพยากรบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา นอกเหนือคณะกรรมการสถานศึกษา

6.1.10 ให้อย่างเชิดชู ให้กำลังใจแก่ทรัพยากรบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานศึกษา เช่น การให้โล่เกียรติยศตอบแทนในการเข้ามาเป็นวิทยากรภายในสถานศึกษา การประกาศเกียรติคุณของทรัพยากรบุคคลที่ทำให้ประโยชน์ต่อสถานศึกษา เป็นต้น

กล่าวได้ว่า ผู้บริหารมีบทบาทในการรวบรวมทรัพยากรบุคคลทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษามาให้การสนับสนุนและความช่วยเหลือสถานศึกษาทั้งด้านประสิทธิภาพทางการเงิน แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการศึกษา ตลอดจนความรู้ความสามารถทางด้านวิชาการและวิชาชีพ ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุงการดำเนินงานของสถานศึกษา

6.2 ด้านการระดมทรัพยากรเงิน ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการระดมทรัพยากรเงิน ดังนี้

6.2.1 ผู้บริหารต้องศึกษาและทำความเข้าใจถึงสาระที่บัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 8 ว่าด้วยทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา และต้องศึกษาบทบัญญัติในหมวด 2 เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย หลังจากที่ผู้บริหารศึกษาและเข้าใจบทบัญญัติแล้ว สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการได้ตามแนวทางการบริหารจัดการที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน โดยอาศัยเงินเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการทรัพย์สินของสถานศึกษา ต้องดำเนินการดังนี้

(1) แต่งตั้งบุคลากรรับผิดชอบ จัดทำบัญชีรับฟังจ่าย เพื่อดูถึงแหล่งที่มาของเงินที่ได้รับและสามารถตรวจสอบได้ พร้อมทั้งรายงานผลการเงิน การดำเนินงาน และการบริหารจัดการ

(2) ต้องจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาระยะกลาง 3 ปี พร้อมทั้งแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาที่มีภารกิจ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของสถานศึกษา

6.2.2 ผู้บริหารควรร่วมมือกำหนดแผนการระดมเงินจากแหล่งอื่นนอกเหนือจากงบประมาณแผ่นดิน และเงินบำรุงการศึกษาแล้ว ยังมีรายได้จากผลประโยชน์จากทรัพย์สิน หรือเงินรายได้อื่นๆ เป็นเงินที่สถานศึกษารับเป็นรายได้

6.2.3 ผู้บริหารควรประชาสัมพันธ์ให้กับบุคลากรในสถานศึกษาและชุมชนรู้ถึงการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา มีแหล่งรายได้หรือรายรับจากที่ใดบ้าง และรายการที่ต้องจ่ายโดยเน้นให้เห็นถึงความประหยัดและประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนจะได้รับจากสถานศึกษา

6.2.4 ผู้บริหารควรกำหนดคณะบุคคลในการระดมเงินทุนจากแหล่งอื่นนอกเหนือจากงบประมาณแผ่นดิน เพื่อเป็นการระดมเงินทุนระยะยาวของสถานศึกษา ซึ่งอาจจะได้จากศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ผู้มีจิตศรัทธา องค์กรเอกชน เป็นต้น

6.2.5 ผู้บริหารควรจัดตั้งกองทุนสำหรับพัฒนาสถานศึกษา โดยระดมทุนจากชุมชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง สถาบัน องค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นให้สถานศึกษา ชุมชน และประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมทุนของสถานศึกษาให้มากขึ้น

6.2.6 ผู้บริหารควรกำหนดให้สถานศึกษามีบริการเสริม หรือจัดการศึกษา นอกเหนือจากหลักสูตรปกติที่สถานศึกษาจัดบริการแก่นักเรียนและผู้ปกครอง ชุมชนที่สนใจจะรับบริการ โดยการให้บริการเหล่านี้ต้องไม่เป็นการบังคับและให้มีทางเลือกสำหรับผู้เรียนที่ยากจนหรือด้อยโอกาส เช่น บริการสอนคอมพิวเตอร์ การออกกำลังกายที่ศูนย์กีฬาของสถานศึกษา

6.3 ด้านการระดมทรัพยากรวัสดุ อุปกรณ์ ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการระดมทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ ดังนี้

6.3.1 ผู้บริหารต้องศึกษาและทำความเข้าใจถึงการดำเนินการพัสดุในสถานศึกษา ประกอบด้วย การจัดหา การควบคุม และการจำหน่าย วัสดุ ครุภัณฑ์ ที่ดิน และสิ่งก่อสร้างที่กำหนดไว้ในหนังสือการจำแนกประเภทรายจ่ายตามงบประมาณของสำนักงาน งบประมาณ ผู้บริหารต้องดำเนินการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2535 และรู้ถึงแหล่งประเภทของเงินที่ต้องดำเนินการตามระเบียบพัสดุ

6.3.2 ผู้บริหารควรร่วมกำหนดแผนการจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์การศึกษาไว้ในแผนระยะกลาง 3 ปี รวมทั้งในแผนปฏิบัติการ 1 ปี โดยเน้นถึงความจำเป็น ประหยัด และเกิดผลประโยชน์สูงสุดในการใช้งาน

6.3.3 ผู้บริหารควรเน้นให้ผู้สอนและผู้เรียนผลิตวัสดุ อุปกรณ์ทางการศึกษาขึ้นใช้ ประกอบการเรียนการสอนเอง โดยใช้วัสดุราคาถูก และหาได้ง่ายในท้องถิ่น ชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภูมิใจ และมีประสบการณ์ตรงจากการทำวัสดุอุปกรณ์การศึกษา

6.3.4 ผู้บริหารควรแต่งตั้งคณะกรรมการแลกเปลี่ยนพัสดุกับส่วนราชการหรือเอกชนหรือขอรับบริจาคพัสดุจากหน่วยงานเอกชน เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์จากหน่วยงานเอกชนที่ไม่ใช้แล้ว แต่สามารถนำไปให้นักเรียนฝึกปฏิบัติหัดพิมพ์อย่างง่าย ๆ ได้ เพราะบางหน่วยงานเอกชนใช้คอมพิวเตอร์ระดับสูง ทันสมัยในการบริหารสำนักงาน เป็นต้น

6.3.5 ผู้บริหารควรประสานกับผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรการกุศล หรือเอกชนที่ต้องการบริจาควัสดุอุปกรณ์ หรือทรัพย์สินที่จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

6.4 ด้านการระดมทรัพยากรแหล่งเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการระดมทรัพยากรแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

6.4.1 ผู้บริหารร่วมวางแผนในการระดมแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ในชุมชน ทั้งแหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยการสำรวจข้อมูลและลงทะเบียนเป็นหมวดหมู่โดยแยกเป็นทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรบุคคล

1) ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติในแหล่งชุมชนที่สามารถนำมาเป็นประโยชน์ ให้ความรู้ ความเพลิดเพลิน สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ได้แก่ น้ำตก ภูเขา ป่าไม้ ไร่ชาตุ โดยข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับที่ตั้ง ระยะทาง ประวัติความเป็นมา ประโยชน์ที่นำมาใช้เกี่ยวกับการศึกษา

2) ทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ผู้นำทางการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา เช่น สถานีตำรวจ โรงพยาบาล สถานีอนามัย ไปรษณีย์ การประปา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เป็นต้น และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส รวมทั้งปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น โดยข้อมูลที่ได้จากการสำรวจทรัพยากรบุคคลนั้น ต้องมีรายละเอียดประกอบด้วย ชื่อ ที่อยู่ อายุ เพศ ความรู้หรือความชำนาญในวิชาการหรือวิชาชีพที่มีอยู่

3) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ วัดถุ อาคาร สถานที่ วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ วนอุทยาน และสวนพฤกษศาสตร์ โดยมีข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ตั้ง ระยะทางห่างจากสถานศึกษา ประวัติความเป็นมา ประโยชน์ที่นำมาใช้เกี่ยวกับการศึกษา



6.4.2 ผู้บริหารเปิดโอกาสหรือเชิญชวนให้ทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่น ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้มีความรู้ความสามารถ ความชำนาญ ทักษะในการประกอบอาชีพมาเป็นวิทยากรให้แก่ผู้เรียน ซึ่งจะเป็นกิจกรรมที่จัดตั้งในสถานศึกษาหรือพาไปนอกสถานศึกษา แหล่งประกอบอาชีพในชุมชน ขึ้นอยู่กับเนื้อหาสาระ ความสะดวกในการเดินทาง และความปลอดภัยของผู้เรียน รวมทั้งการได้ประโยชน์สูงสุดในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมของผู้เรียน

6.4.3 ผู้บริหารควรแต่งตั้งคณะกรรมการแสวงหาทรัพยากรบุคคลที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในชุมชน โดยให้การช่วยเหลือนั้นอาจเป็นรูปแบบอื่นที่นอกเหนือจากการเป็นวิทยากรเพิ่มเติมความรู้ ทักษะประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เช่น การจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชน การตั้งชมรมศิษย์เก่า หรือสมาคมศิษย์เก่าสถานศึกษา

6.4.4 ผู้บริหารควรประสานกับผู้ดูแลรับผิดชอบโบราณสถาน โบราณวัตถุ อยู่เสมอ มีการพบปะเยี่ยมเยียนในวาระที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่การบริหารทางวิชาการให้แก่นักเรียนในสถานศึกษา

6.4.5 ผู้บริหารควรหาทรัพยากรการเงินจากเงินนอกงบประมาณอื่นๆ เพื่อเป็นค่าตอบแทนให้แก่ทรัพยากรบุคคลที่มาช่วยเหลือดำเนินงานกิจกรรมของสถานศึกษา ซึ่งอาจอยู่ในรูปอื่นซึ่งไม่ใช่เงิน เช่น ของขวัญของที่ระลึก การเลี้ยงอาหาร เพื่อเป็นกำลังใจในการมาดำเนินงานร่วมกับสถานศึกษา เป็นต้น

## นโยบายและแนวปฏิบัติในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา

### 1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)

พ.ศ. 2545

ตามแนวทางแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรทางการศึกษาไว้ในหมวดที่ 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษาตามมาตรา 58-62 ดังมีรายละเอียดดังนี้

มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุน ด้านงบประมาณการเงินและทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคลรอบครัวชุมชน องค์กรชุมชนเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา ดังนี้

(1) ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยอาจเก็บภาษีเพื่อการศึกษาได้ตามเหมาะสม ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

(2) ให้นุคคล ครอบครัว ชุมชน เอกชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาบริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมและให้แรงจูงใจในการระดมทรัพยากรดังกล่าว โดยการสนับสนุน การอุดหนุนและมาตรการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนด

มาตรา 60 ให้รัฐจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้กับการศึกษาในฐานะที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ โดยจัดสรรเป็นเงินงบประมาณ เพื่อการศึกษา ดังนี้

(1) จัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไป เป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคล ที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน การศึกษาภาคบังคับ และการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดโดยรัฐและเอกชนให้เท่าเทียมกัน

(2) จัดสรรทุนการศึกษาในรูปของกองทุนกู้ยืมให้แก่ผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย ตามความเหมาะสมและความจำเป็น

(3) จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นเป็นพิเศษให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความจำเป็นในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการเป็นพิเศษแต่ละกลุ่ม ตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม วรรคสี่ โดยคำนึงถึงความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและความเป็นธรรม ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

(4) จัดสรรงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายดำเนินการ และงบลงทุนให้สถานศึกษาตามนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติและภารกิจของสถานศึกษาโดยให้มีอิสระในการบริหารงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาทั้งนี้ให้คำนึงถึงคุณภาพ และความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา จัดสรรงบประมาณในลักษณะเงินอุดหนุนทั่วไปให้สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล และเป็นสถานศึกษาในกำกับของรัฐหรือองค์การมหาชน

(5) จัดสรรกองทุนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำให้สถานศึกษาเอกชน เพื่อให้พึ่งตนเอง

(6) จัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการศึกษาของรัฐและเอกชน

มาตรา 61 ให้รัฐจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษา ที่จัดโดยบุคคล ครอบครัวองค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นตามความเหมาะสมและความจำเป็น

มาตรา 62 ให้มีระบบการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลประสิทธิภาพและประสิทธิผล การใช้จ่ายงบประมาณการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการศึกษาแนวการจัด

การศึกษาและคุณภาพมาตรฐานการศึกษา โดยหน่วยงานภายในและหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบภายนอก

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวดที่ 8 ว่าด้วยทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา กล่าวโดยสรุปว่า ให้มีการระดมทรัพยากรทางการศึกษาจากทุกด้านทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อมาจัดการศึกษาตามความเหมาะสมและจำเป็น

## 2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ที่จะเป็นข้อสนับสนุนให้การทำงานด้านการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มีประสิทธิภาพมากขึ้น อาจเป็นส่วนหนึ่งของแรงจูงใจให้เกิดการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษาในวงกว้างมากขึ้นได้ ปัจจุบันมีกฎหมายหลายฉบับที่เอื้อต่อการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ดังนี้

2.1 พระราชบัญญัติการออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ 420) พ.ศ. 2547 ณ วันที่ 17 สิงหาคม 2547 มีสาระสำคัญที่เอื้อต่อการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ดังต่อไปนี้

มาตรา 3 ให้ยกเว้นภาษีเงินได้ตามส่วน 2 และส่วน 3 หมวด 3 ในลักษณะ 2 แห่งประมวลรัษฎากร สำหรับเงินได้ที่จ่ายเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อสนับสนุนการศึกษาให้แก่สถานศึกษาของทางราชการ สถานศึกษาขององค์กรของรัฐบาล โรงเรียนเอกชน ที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชนหรือสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ดังนี้

(1) สำหรับบุคคลธรรมดา ให้ยกเว้นภาษีเงินได้สำหรับเงินได้พึงประเมินหลังจากหักค่าใช้จ่ายและหักค่าลดหย่อนตามมาตรา 47 (1) (2) (3) (4) (5) หรือ(6) แห่งประมวลรัษฎากรเป็นจำนวนสองเท่าของรายจ่ายที่จ่ายไปเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อสนับสนุนการศึกษา แต่ต้องไม่เกินร้อยละสิบของเงินได้พึงประเมินหลังจากหักค่าใช้จ่ายและหักค่าลดหย่อนดังกล่าว

(2) สำหรับบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ให้ยกเว้นภาษีเงินได้สำหรับเงินได้เป็นจำนวนเงินหรือมูลค่าของทรัพย์สินเป็นจำนวนสองเท่าของรายจ่ายที่จ่ายไปเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อสนับสนุนการศึกษา แต่ต้องไม่เกินร้อยละสิบของกำไรสุทธิก่อนหักรายจ่ายเพื่อการกุศลสาธารณะหรือเพื่อการสาธารณประโยชน์ และเพื่อการศึกษาหรือเพื่อการกีฬา ตามมาตรา 65 ตรี (3) แห่งประมวลรัษฎากรค่าใช้จ่ายเพื่อสนับสนุนการศึกษาตามวรรคหนึ่ง ต้องเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับโครงการที่กระทรวงศึกษาธิการให้ความเห็นชอบ และเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับรายการดังต่อไปนี้

(2.1) จัดหาหรือจัดสร้างอาคาร อาคารพร้อมที่ดินหรือที่ดินให้แก่สถานศึกษาเพื่อใช้ประโยชน์ทางการศึกษา

(2.2) จัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อการศึกษา แบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้แก่สถานศึกษาตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังกำหนด

มาตรา 4 ให้ยกเว้นภาษีเงินได้ตามส่วน 2 และส่วน 3 หมวด 3 ภาษีมูลค่าเพิ่มตามหมวด 4 ภาษีธุรกิจเฉพาะตามหมวด 5 และอากรแสตมป์ตามหมวด 6 ในลักษณะ 2 แห่งประมวลรัษฎากร ให้แก่บุคคลธรรมดา หรือบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล สำหรับเงินได้ที่ได้รับการโอนทรัพย์สิน หรือการขายสินค้า หรือสำหรับการกระทำตราสารอันเนื่องมาจากการดำเนินการสนับสนุนการศึกษา ตามโครงการที่กระทรวงศึกษาธิการให้ความเห็นชอบตามมาตรา 3 โดยผู้โอนจะต้องไม่นำต้นทุนของทรัพย์สินหรือสินค้า ซึ่งได้รับยกเว้นภาษีดังกล่าวมาหักเป็นค่าใช้จ่ายในการคำนวณภาษีเงินได้ของบุคคลธรรมดา หรือบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่อธิบดีกรมสรรพากรประกาศกำหนด

โดยสรุป ผู้มีเงินได้ซึ่งบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนการศึกษามีสิทธินำเงินที่บริจาคไปหักเป็นค่าลดหย่อนได้เป็นจำนวนสองเท่าของเงินได้ที่ได้จ่ายไปแต่ต้องไม่เกินร้อยละ 10 ของเงินได้พึงประเมินหลังจากหักค่าใช้จ่ายและค่าลดหย่อนอื่น ค่าใช้จ่ายเพื่อสนับสนุนการศึกษาที่สามารถนำมาหักลดหย่อนต้องเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการจัดหาหรือจัดสร้างอาคารอาคารพร้อมที่ดิน หรือที่ดินให้แก่สถานศึกษาเพื่อใช้ประโยชน์ทางการศึกษา หรือจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อการศึกษาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยต้องเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับโครงการที่กระทรวงศึกษาธิการให้ความเห็นชอบ ได้แก่ สถานศึกษาตามโครงการพระราชดำริ สถานศึกษาตามนโยบายที่จะระดมพลังเพื่อเร่งรัดปรับปรุงคุณภาพ และสถานศึกษาที่รองรับพัฒนาเด็กด้อยโอกาส เด็กพิการ และเป็นการบริจาคให้แก่สถานศึกษาตามรายชื่อสถานศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนด ทั้งนี้ ผู้บริจาคต้องมีหลักฐานจากสถานศึกษาที่พิสูจน์ได้ว่าเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อสนับสนุนการศึกษาดำเนินโครงการที่กระทรวงศึกษาธิการให้ความเห็นชอบ

2.2 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่สรรเสริญยิ่งดิเรกคุณาภรณ์ พ.ศ. 2538 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขสำหรับการขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ดังกล่าวไว้ในมาตรา 8 ว่าต้องเป็นการกระทำความดีความชอบที่มีผลงานอันเป็นประโยชน์แก่ประเทศ ศาสนา และประชาชน ซึ่งจำแนกออกได้เป็นสองประเภท ดังนี้

(1) การกระทำความดีความชอบที่มีผลงานอันเป็นประโยชน์แก่ประเทศศาสนา และประชาชน

(2) การกระทำความดีความชอบที่เป็นการบริจาคทรัพย์สินเพื่อ สาธารณประโยชน์

มาตรา 13 การกระทำความดีความชอบที่เป็นการบริจาคทรัพย์สินเพื่อ สาธารณประโยชน์ตามมาตรา 8 (2) ต้องมีลักษณะดังนี้

(1) เป็นการบริจาคทรัพย์สินเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น เพื่อการศึกษา การสาธารณสุข การแพทย์ การพัฒนาชุมชน การสังคมสงเคราะห์ หรือความมั่นคง ของชาติ

(2) ทรัพย์สินที่บริจาคต้องเป็นของผู้บริจาคหรือที่ผู้บริจาคมิสิทธิบริจาคได้ในนามของตนทั้งนี้ การกระทำความดีความชอบตามมาตรา 8 (2) ต้องมีหนังสือรับรองแสดงรายการ การบริจาคทรัพย์สินจากหน่วยงานที่ได้รับบริจาคโดยมีผู้ลงลายมือชื่อตามหลักเกณฑ์จากพระราช กฤษฎีกานี้

จะเห็นว่าผู้บริจาคทรัพย์สินเพื่อการศึกษามีโอกาสได้รับพระราชทานเครื่องราช อิสริยาภรณ์อันเป็นที่สรรเสริญยิ่งดิเรกคุณาภรณ์ ถ้าการบริจาคเป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว ซึ่งเป็นแรงจูงใจสำคัญประการหนึ่งสำหรับการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาของสถานศึกษา การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา จะประสบความสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ และนำไปสู่ การพัฒนาที่ยั่งยืนของสถานศึกษาหรือไม่ขึ้นอยู่กับกลยุทธ์หลายประการที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้อง พิจารณาเลือกสรรและนำมาใช้ โดยเฉพาะสถานศึกษาขนาดใหญ่ที่อยู่ในชุมชนเมืองซึ่งมี ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี มีครูจำนวนมากที่มีความรู้ และมีผู้เรียนที่ หลากหลายนั่น การบริหารย่อมมีความยากและซับซ้อน ผู้บริหารจำเป็นต้องบริหารอย่างมืออาชีพ และใช้กลยุทธ์ต่างๆในการบริหารที่มีพื้นฐานทางวิชาการรองรับ จะบริหารตามความเคยชินโดยไม่ ใช้หลักวิชาการไม่ได้ ฉะนั้นการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาจึงถือว่าเป็นภารกิจสำคัญประการ หนึ่งที่ต้องใช้กลยุทธ์และหลักวิชาการในการดำเนินงานผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญใน เรื่องนี้ด้วย

### 3. แนวทางการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาของรัฐ

การระดมทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษาได้ยึดหลักการมีส่วนร่วมใน หลักการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว ชุมชน สถาบัน และองค์กรต่างๆ ในสังคม การระดม ทรัพยากรทางการศึกษานั้นแหล่งงบประมาณส่วนใหญ่มาจากงบประมาณแผ่นดิน และบางส่วนมา

จากการระดมทุนทุกส่วนของสังคมเพื่อจัดการศึกษาด้วยมาตรการต่างๆ ดังนี้ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2544, หน้า 15)

(1) การใช้มาตรการทางด้านภาษี เป็นเครื่องมือในการระดมทรัพยากรและการลงทุน คือ การลดต้นทุนการระดมทุน ได้แก่ การลดหย่อน การยกเว้นภาษีโรงเรือนและที่ดินสำหรับสถานศึกษาเอกชน การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสินค้านำเข้าที่ใช้เพื่อการศึกษา

(2) การกันรายได้จากการจัดเก็บภาษี มาใช้เพื่อการศึกษา ได้แก่ การจัดเก็บภาษีมรดกโดยกำหนดมูลค่าขั้นต่ำของมรดกที่จะเก็บ และให้กันรายได้จากภาษีดังกล่าวมาใช้เพื่อการศึกษา

(3) การสนับสนุนให้มีการบริจาค ได้แก่ การเพิ่มรายการบริจาค เพื่อการศึกษา เป็นรายการหักลดหย่อนภาษีเงินได้ แยกต่างหากจากรายการลดหย่อนภาษีการบริจาค เพื่อการกุศลอื่นๆ

(4) การยกเว้นค่าธรรมเนียมการโอนอสังหาริมทรัพย์ ที่บริจาค เพื่อการศึกษา หากมีการจัดเก็บภาษีมรดก ให้ยกเว้นภาษีการรับมรดกที่บริจาคเพื่อการศึกษา

(5) การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่าย กำหนดให้ผู้เรียนระดับอุดมศึกษามีส่วนร่วมในการรับภาระค่าใช้จ่ายสูงขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 35 ของต้นทุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา

(6) การให้สถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการทรัพย์สินของสถานศึกษา ได้แก่ รายได้และผลประโยชน์ของสถานศึกษาและบุคลากร

(7) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ได้แก่ การจัดทำแผนที่การศึกษา การกำหนดขนาดและรูปแบบที่เหมาะสมของสถานศึกษา การกำหนดขนาดและอัตรากำลังครูในสถานศึกษา การจัดให้มีมาตรฐานการจัดการทางการเงิน 7 ประการ การเปลี่ยนระบบบัญชีจากเกณฑ์เงินสดย่อย มาเป็นบัญชีตามเกณฑ์พึงรับพึงจ่าย

(8) การระดมทรัพยากรจากแหล่งอื่น ได้แก่ การออกพันธบัตรการศึกษา การออกสลาก กินแบ่งรัฐบาล เพื่อนำรายได้มาใช้ในการศึกษา การสนับสนุนให้สถานศึกษามีเงินทุนระยะยาว โดยการนำงบประมาณเหลือจ่ายเข้าเป็นเงินทุนสะสมของสถานศึกษาโดยไม่ต้องนำส่งกระทรวง การคลัง การกำหนดอัตราค่าสาธารณูปโภคสำหรับบริการทางการศึกษาในอัตราพิเศษ เป็นต้น

หลักการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษาการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษาเป็นไปตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

(1) หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล หมายถึง ต้นทุนของการจัดการศึกษา จะต้องสะท้อนถึงประสิทธิภาพการจัดการศึกษาภายใต้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด และใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและเกิดประสิทธิผลสูงสุด

(2) หลักการมีส่วนร่วม ตามประโยชน์ที่ผู้เรียนได้รับตามความสามารถในการจ่าย การให้ผู้เรียนรับภาระตามหลักประโยชน์ที่ได้รับ โดยคำนึงถึงความสามารถในการจ่ายของผู้เรียน การจัดสรรงบประมาณในส่วนนี้ควรคำนึงถึง สัดส่วนการรับภาระค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมระหว่างรัฐกับผู้เรียน โดยให้สถานศึกษาจัดเก็บค่าธรรมเนียมการศึกษาที่สะท้อนถึงต้นทุนของการจัดการศึกษา ควบคู่สำหรับผู้เรียนที่ด้อยโอกาสและยากจนเพื่อให้ได้รับโอกาสและความเสมอภาคในการเข้ารับการศึกษา

(3) หลักความเป็นธรรม การจัดสรรงบประมาณ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลและปัจจัยแวดล้อม จัดสรรงบประมาณที่แตกต่างกันให้ผู้เรียนที่มีลักษณะและความต้องการจำเป็นที่แตกต่างกันเพื่อความเสมอภาคในโอกาสและเท่าเทียมกันในการได้รับการศึกษาของผู้เรียน

(4) หลักความเสมอภาค เป็นการจัดสรรงบประมาณที่เท่ากันให้ผู้เรียนทุกคนโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลและปัจจัยแวดล้อม

(5) หลักเสรีภาพในการเลือก ให้ผู้เรียนมีสิทธิการเลือกเข้าเรียนในสถานศึกษาที่ต้องการภายใต้การแข่งขันตามกลไกของตลาด ทำให้ผู้เรียนได้รับบริการการศึกษาที่มีคุณภาพทำให้เกิดการแข่งขันในด้านคุณภาพการจัดการศึกษาระหว่างสถานศึกษา

(6) หลักการกระจายอำนาจ สถานศึกษามีความเป็นอิสระคล่องตัวในการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษา เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนตามแนวทางการบริหารจัดการที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามโครงสร้างการกระจายอำนาจ อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถแข่งขันในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ภายใต้หลักความเสมอภาค และเป็นธรรม

#### 4. แนวคิดและหลักการในการบริหารทรัพยากรเพื่อการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (2546, หน้า 45-46) ได้วิเคราะห์กรอบแนวคิดของการบริหารทรัพยากรการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เน้นให้เป็นระบบที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษามีความเป็นอิสระและคล่องตัวในการบริหารทั้งการบริหารการเงิน สินทรัพย์และบุคลากร ตามแนวทางการบริหารจัดการ ที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-based Management) โดยสถานศึกษาหรือโรงเรียนจัดทำแผนการหารายได้และแผนการใช้จ่ายเงิน มีการควบคุมดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามที่กฎเกณฑ์กำหนด อีกทั้งมีระบบข้อมูลเชื่อถือได้เป็นปัจจุบันและครอบคลุมการดำเนินงานที่

เกี่ยวข้องกับทรัพยากร ทุกด้าน มีเอกสารหลักฐานให้ตรวจสอบได้สะดวก ตลอดเวลา เพื่อความโปร่งใส โดยมีกรอบแนวคิดในการบริหาร ดังนี้

(1) มีการวางแผนการเงิน การจัดทำงบประมาณที่สอดคล้องกับแผนการดำเนินงาน และ การพิจารณาจัดสรรที่เป็นธรรมโปร่งใส

(2) มีการบริหารสินทรัพย์ของสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

(3) มีการจัดการเกี่ยวกับการรับและการจ่ายเงิน ทั้งเงินงบประมาณและเงินนอกงบประมาณที่สะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

(4) มีการควบคุมการดำเนินงานทางการเงิน การบัญชี และพัสดุที่รัดกุม

(5) มีการตรวจสอบเงินและสินทรัพย์ของสถานศึกษาที่ครอบคลุมและสม่ำเสมอ

(6) มีการจัดเก็บเอกสารหลักฐานทางการเงินของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและสะดวก ต่อการค้นหาและอ้างอิง

(7) มีการกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ รวมทั้งการจัดองค์กรในการบริหารการเงินของสถานศึกษาที่มีความชัดเจนและไม่ซ้ำซ้อน

รุ่ง แก้วแดง (2546, หน้า 113) ได้ให้แนวคิดในการบริหารทรัพยากรเพื่อการศึกษาว่า ทรัพยากรการศึกษาไม่ว่าจะอยู่ในรูป In Cash หรือ In Kind จากท้องถิ่นหรือจากส่วนกลาง เมื่อได้จัดสรรมาเรียบร้อยแล้วการบริหารทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพนั้นเป็นเรื่องสำคัญพอๆ กับการระดมทรัพยากร ทรัพยากรที่มาถึงสถานศึกษานั้นเป็นทรัพยากรเพื่อจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียน การบริหารทรัพยากรนั้นต้องมุ่งที่ประโยชน์เพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นอันดับต้น ส่วนเรื่องอื่นก็ถือว่ามีความสำคัญแต่น้อยกว่าการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยหลักของการปฏิรูปการศึกษาและการบริหารฐานโรงเรียน การบริหารทรัพยากรต้องมุ่งไปที่ภารกิจหลักของสถานศึกษาคือการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

แนวคิดการบริหารจัดการศึกษาจะให้ความสำคัญต่อการวางแผน จัดระบบงานและระบบการควบคุมตรวจสอบที่สอดคล้องกับนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาและภารกิจของสถานศึกษา กำหนดขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากร และขั้นตอนการปฏิบัติงานเพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ

สถาบันราชภัฏภูเก็ต (2546, หน้า 83-84) ได้กล่าวถึงหลักในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาว่า การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาแต่ละประเภทย่อมมีหลักการในรายละเอียดที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของทรัพยากรนั้นๆ แต่หลักการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาในภาพรวมที่สำคัญมี 3 ประการ คือ



(1) หลักความเสมอภาค ในการบริหารทรัพยากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสรรทรัพยากรนั้นจะต้องถือหลักอย่างเคร่งครัด โดยความเสมอภาคในที่นี้จะเน้นความเสมอภาคในด้านคุณภาพเป็นการตอบคำถามว่า จะบริหารอย่างไรจึงจะทำให้หน่วยงานหรือองค์กรและผู้รับบริการจะได้รับบริการที่มีคุณภาพเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา

(2) หลักประสิทธิผล หลักการดำเนินงานขององค์กรหรือหน่วยงานก็คือการบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของหน่วยงานที่กำหนดไว้ การใช้หรือการบริหารทรัพยากรก็คือการพยายามหาสิ่งมาช่วยเหลือสนับสนุนให้การดำเนินงานของกิจกรรมต่างๆ บรรลุเป้าหมายงานบางงานของหน่วยงานต้องล้มเหลวลงเพราะขาดทรัพยากร

(3) หลักประสิทธิภาพ ในการบริหารทรัพยากรสิ่งที่ต้องคำนึงถึงให้มากที่สุด ในขณะที่ทรัพยากรมีจำกัดได้แก่ การมีประสิทธิภาพ ความมีประสิทธิภาพในการบริหารจะรวมทั้งประสิทธิภาพในการจัดสรร ประสิทธิภาพในการใช้ เป็นต้น ผู้บริหารในฐานะที่รับผิดชอบในการบริหารทรัพยากรทั้งปวงจะต้องพิจารณาหาแนวทางในการบริหารว่าในขณะที่เรามีทรัพยากรจำกัดนั้น เราจะใช้ทรัพยากรอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด การใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพนี้จะรวมทรัพยากรทุกประเภททั้งคน เงิน วัสดุ อาคารสถานที่หรือแม้แต่ที่ดิน ในบางกรณีการดำเนินงานกิจกรรมบางกิจกรรมไม่สามารถจะบรรลุเป้าหมายได้ เพราะขาดการจัดทรัพยากรมาให้ เนื่องจากผู้บริหารไม่มีทักษะในการบริหารทรัพยากร

## 5. องค์ประกอบพื้นฐานของการระดมทุน

Brakeley (1980, หน้า 110) กล่าวว่า ปัจจุบันการระดมทุนมีแนวโน้มที่สำคัญๆ 3 ประการคือ การตั้งเป้าหมายที่สูงขึ้นกว่าเดิม การใช้ระยะเวลาในการรณรงค์ระดมทุนยาวนานกว่าเดิม และการบริจาคของผู้บริจาคเพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่มากกว่าเดิม การระดมทุนโดยใช้วิธีการขอบริจาคตามวิฤตอาจเหมาะสมสำหรับบางหน่วยงาน แต่เป็นวิธีที่ไม่เหมาะสมมากนักในปัจจุบันนี้การระดมทุนจะต้องได้รับการพิจารณาว่าเป็นกระบวนการที่ต้องรับผิดชอบดำเนินการอย่างต่อเนื่องด้วยการตั้งเป้าหมาย และจะต้องสะท้อนถึงความต้องการในการพัฒนาหน่วยงานในปัจจุบันและอนาคตการวางแผนระดมทุนที่ดีเป็นผลมาจากการวิจัยที่ดี การวิจัยในที่นี้ หมายถึงการระบุเป้าหมายและความต้องการของหน่วยงานทั้งปัจจุบัน และอนาคต และแหล่งทุน ที่จะสนับสนุนเป้าหมายเหล่านี้ การวางแผนเป็นกระบวนการที่ต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน เป้าหมายของการพัฒนาหน่วยงานสามารถกำหนดได้ชัดเจนได้จากการวางแผนระยะสั้นและระยะยาว ภาวะผู้นำและแหล่งทุนที่คาดว่าจะให้การสนับสนุน การวางแผนที่ดีขึ้นอยู่กับการวิเคราะห์ความสามารถของหน่วยงานที่จะดึงดูดผู้นำ ศักยภาพของผู้นำ ความคาดหวังที่จะได้รับความสนใจจากผู้บริจาค และแหล่งเงินทุนสนับสนุน การวางแผนเพื่อการระดมทุนนั้น ผู้ที่รับผิดชอบในการวางแผนจะต้อง

พิจารณาองค์ประกอบพื้นฐานต่อไปนี้ให้ครบถ้วนเพื่อให้แผนการระดมทุนนำไปสู่ความสำเร็จของการระดมทุนตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

(1) การกำหนดประเด็นเพื่อขอรับการสนับสนุน หน่วยงานที่ไม่หวังผลกำไร ทุกหน่วยงาน ที่ต้องกำหนดหรือระบุประเด็นเพื่อขอรับการสนับสนุนว่าเพราะเหตุใดวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศูนย์การแพทย์ องค์กรทางศาสนา องค์กรทางสังคม จึงสมควรได้รับการสนับสนุน อะไรคือผลประโยชน์ที่เกิดจากการบริจาค เหตุผลที่เฉพาะเจาะจงสำหรับผู้บริจาคหรือหน่วยงานที่จะบริจาคให้เงินสนับสนุนคืออะไรมีการเปรียบเทียบหน่วยงานที่ให้บริการคล้ายกันหรือไม่ ถ้ามี หน่วยงานจะอธิบายความแตกต่างได้อย่างไร การเขียนประโยชน์เพื่อขอรับการสนับสนุนจึงเป็นสิ่งสำคัญ เบื้องต้นสำหรับโครงการระดมทุนที่จะประสบความสำเร็จ การกำหนดประเด็นเพื่อขอรับการสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพจะต้องกำหนดให้สอดคล้องกับเกณฑ์ 2 ประการคือ

(1.1) จะต้องกำหนดให้ใหญ่กว่าหน่วยงาน และจะต้องเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมและความต้องการเฉพาะของหน่วยงานที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมที่กว้างขวางขึ้นกว่าเดิม

(1.2) ต้องกำหนดประเด็นเพื่อขอรับการสนับสนุนให้เกี่ยวข้องกับเป้าหมายที่แสดงถึงความสำเร็จ มีการเอกสารนำเสนอถึงความเป็นไปได้ และความสำเร็จมีประสิทธิผลเป็นประเด็นที่แสดงถึงความต้องการเร่งด่วน และบางครั้งก็ต้องมีเอกลักษณ์การกำหนดประเด็นดังกล่าวไม่จำเป็นต้องกำหนดโดยบุคคลภายในหน่วยงานบุคคลภายนอกหน่วยงานอาจจะกำหนดประเด็นที่มีความเป็นปรนัยและมีแนวคิดใหม่ๆ ได้ อย่างไรก็ตาม หลายหน่วยงานก็ประสบความสำเร็จในการกำหนดประเด็นโดยใช้พรสวรรค์ของบุคคลภายในหน่วยงาน

(2) ภาวะผู้นำ ความสามารถในการระดมทุนมักจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับพันธสัญญาของผู้นำในหน่วยงาน ผู้นำที่มีความสามารถ อุทิศตน มักจะอยู่เบื้องหลังของความสำเร็จและความก้าวหน้าของหน่วยงาน และหน่วยงานที่ไม่ประสบความสำเร็จมักจะด้วยเหตุผลหนึ่งคือการดึงดูด และคงไว้ซึ่งระดับและชนิดของภาวะผู้นำที่หน่วยงานต้องการ คณะกรรมการนโยบายเป็นกุญแจสำคัญที่ใช้วัดความเข้มแข็งของภาวะผู้นำของหน่วยงาน ความสามารถในการสร้างให้ชุมชนตระหนักในพันธสัญญา และการมีอิทธิพลในชุมชนของกรรมการเหล่านี้จะเป็นผู้กำหนดระดับการมีประสิทธิภาพของหน่วยงาน และเป็นฐานของการได้รับการสนับสนุน เป็นภาพลักษณ์ทั้งในแง่การบริหาร และการสร้างความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการสร้างฐานของการสนับสนุน ปรากฏว่ามีหน่วยงานที่ดำเนินการได้ดีถึงแม้ว่าจะมีคณะกรรมการที่อ่อนหรือไม่มีริเริ่ม และมีหน่วยงานที่มีกรรมการที่มีชื่อเสียงในชุมชนที่ล้มเหลวในการพัฒนาหน่วยงานให้ก้าวหน้า ซึ่งเป็นสิ่งที่ผิดปกติ โดยความเป็นจริงแล้วหน่วยงานที่มีความสามารถในการระดมทุนจำเป็นต้องมี

คณะกรรมการนโยบายที่เป็นผู้นำที่แท้จริงในชุมชนและเป็นผู้นำที่สามารถนำหน่วยงานได้อย่างแท้จริง คณะกรรมการบริหารมักจะเป็นแหล่งผู้นำที่สำคัญ ผู้บริหารสูงสุดจำเป็นต้องมีคุณสมบัติความเป็นผู้นำ ผู้บริหารฝ่ายพัฒนาจะต้องมีคุณสมบัติความเป็นผู้นำเช่นเดียวกัน ภายในคณะกรรมการบริหารมักจะมีกรรมการบางคนที่มีบทบาทเฉพาะ ที่ไม่ถูกระบุในเอกสารที่จะต้องเกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อมกับการพัฒนาหน่วยงานและกิจกรรมการระดมทุนสิ่งที่ไม่ควรมองข้ามคือศักยภาพความเป็นผู้นำของบุคลากร บุคลากรคือผู้ทำงานร่วมกับชุมชน ผู้ซึ่งมีส่วนร่วมหรือดำเนินการเกี่ยวกับกิจการพิเศษของหน่วยงาน ผู้ซึ่งมีประสบการณ์ของการเป็นอาสาสมัคร บุคลากรดังกล่าวมีประสิทธิภาพสูงในการจัดระบบและการประชาสัมพันธ์ โครงการรณรงค์ และการช่วยขยายข้อมูลของหน่วยงานให้แพร่หลายในชุมชนได้กว้างขวางขึ้น

(3) แหล่งของทุนที่บริจาค ตามทฤษฎีแล้วแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนหน่วยงานหรือองค์กรได้แก่บุคคลหรือองค์กรที่สนใจในกิจกรรมและโครงการหรือได้รับผลประโยชน์ หรือประทับใจในผลงานของหน่วยงานแหล่งทุนดังกล่าวควรจะต้องมีการจัดเป็นหมวดหมู่ จัดเป็นประเภทและกำหนดเป็นชื่อของบุคคลหรือหน่วยงานที่จะต้องมีการวิจัย รวบรวม และขึ้นสุดท้ายคือการร้องขอความช่วยเหลือตามความเหมาะสมกับช่วงระยะเวลาและลำดับความสำคัญ หรืออาจจะกล่าวได้ว่าความหมายที่กว้างขึ้นของคำว่า “แหล่งทุน” คือส่วนหนึ่งของแผนแม่บทสำหรับการพัฒนาและการระดมทุนหลายหน่วยงานพบว่า วิธีการระดมทุนแบบต่อเนื่องเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากจำนวนยอดบริจาคมากที่สุดมาจากผู้บริจากรายใหญ่ๆ เพียงไม่กี่ราย ตามหลักทฤษฎีแล้วระดับของพันธสัญญา และระดับของการบริจาคของบุคคลที่คาดว่าจะเป็นผู้บริจากรายใหญ่ จะเป็นตัวกำหนดจังหวะของการบริจาคในระดับอื่น ความสำเร็จของการระดมทุนแบบนี้ขึ้นอยู่กับการจัดลำดับของผู้คาดว่าจะบริจาคได้อย่างถูกต้องตามศักยภาพของการบริจาคความเป็นไปได้ในการบริจาค และยังขึ้นอยู่กับการต้องการของหน่วยงานที่จะเกาะติดกับกระบวนการรับบริจาคที่ต่อเนื่องนี้ตลอดโครงการรณรงค์เมื่อพบข้อจำกัดหรืออุปสรรคจำเป็นต้องมีการยืดระยะเวลาออกไปจนกว่าจะถึงเวลาที่เหมาะสมที่สามารถดำเนินการได้ สำหรับการระดมทุนแบบนี้ ผู้คาดว่าจะบริจกลำดับแรกๆ จะต้องดำเนินการติดต่อเป็นการส่วนบุคคลหรือเป็นกลุ่มเพื่อน กระบวนการที่เขากลายเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เรียกว่า การรณรงค์เฉพาะ ยอดบริจาคที่ต้องการจากบุคคลเหล่านี้ มักจะเป็นอัตราส่วนที่สำคัญของเป้าหมายการรณรงค์ทั้งหมด วิธีการนี้ไม่ปรากฏว่าใช้เวลาหรือความพยายามมากเกินไป ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาหน่วยงานทุกขนาดได้ยอมรับประสิทธิภาพของการระดมทุนด้วยวิธีนี้การระดมทุนด้วยวิธีการอื่นๆ ก็ยังคงมีอยู่ ถึงแม้ว่าจะมีประสิทธิภาพเท่ากับวิธีการระดมทุนอย่างต่อเนื่องนี้ยอดบริจาคจำนวนมากมักเกิดจากการระดมทุนแบบร้องขอเฉพาะกิจ การดึงดูดความสนใจของคน หรือจากมวลชน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว

มักไม่เป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนา ข้อบกพร่องของวิธีการดังกล่าว ก็คือในขณะที่ประสบความสำเร็จพอใจกับระดับของรายได้จากการบริจาคในช่วงระยะเวลาที่กำหนด แต่จะขาดการสร้างฐานของการสนับสนุนในอนาคตโดยการทะเลาะ หรือมองข้ามบุคคลหรือกลุ่มคาดว่าจะบริจาคที่หลากหลายไป ซึ่งนำไปสู่ความล้มเหลวที่จะได้รับระดับการสนับสนุนที่คาดหวังไว้บุคคล ห้างหุ้นส่วน มูลนิธิ ชมรม และองค์กรอื่นๆ ประชาคม และหน่วยงานภาครัฐก็สามารถเป็นทุนสำหรับการบริจาคได้ และคำว่าบุคลากรนี้รวมถึงคณะกรรมการนโยบายเพื่อน ผู้บริหารและบุคลากร ซึ่งอาจจะรวมถึงสมาชิกอื่นๆ ในหน่วยงาน เช่น ศิษย์เก่า ศิษย์ปัจจุบันผู้ปกครองและคนไข้ที่มีความกตัญญูก็สามารถเป็นแหล่งทุนได้เช่นเดียวกัน บริษัทธุรกิจเอกชนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับกรรมการบริหารหรือบุคลากรของหน่วยงานก็เป็นแหล่งทุนที่จะขอรับบริจาคได้โดยการวางแผนจะต้องแสวงหาเพื่อจับคู่ให้สอดคล้องกันระหว่างเป้าหมายของหน่วยงานกับความสนใจที่หลากหลายของภาคธุรกิจเอกชน ในชุมชนของตนและชุมชนอื่นๆ หลักการในการขยายแหล่งทุนก็คือการคิดว่าบริษัทที่ให้การสนับสนุนส่วนมากได้รับผลประโยชน์ตอบแทน เช่น ได้รับประโยชน์จากผลการวิจัยของหน่วยงาน การเข้ามาใช้ห้องปฏิบัติการพิเศษเพื่อทดสอบเครื่องมือหรือกระบวนการพัฒนา และการมีโอกาสได้เข้าร่วมรับสมัครบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาเข้าทำงานมูลนิธิก็เป็นอีกแหล่งหนึ่งที่มีเป้าหมายเฉพาะในการให้การสนับสนุนหน่วยงานองค์กรประกอบของประสิทธิผลและประสิทธิภาพอยู่ที่การแสวงหามูลนิธิที่มีนโยบายสนับสนุนมีพื้นที่ที่ให้การสนับสนุน และชนิดของการให้การสนับสนุนสอดคล้องกับเป้าหมายของหน่วยงานถึงแม้ว่าโครงการของทุนจะได้รับการพิจารณาอย่างไม่อคติบนพื้นฐานของคุณธรรมของมูลนิธิอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตามการสร้างสายสัมพันธ์ระดับผู้นำที่เชื่อมโยงกับมูลนิธิได้นั้นก็เป็นสิ่งที่ควรทำเมื่อมีความเป็นไปได้

(4) การจัดระบบการทำงาน ความพยายามในการระดมทุนที่ประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับทักษะและการคิดอย่างละเอียดละออว่าจะต้องจัดระบบงานอะไรบ้าง การใช้เวลาในการวางแผนและการจัดระบบงาน ณ จุดเริ่มต้นจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในภายหลังไม่เพียงแต่ประสิทธิภาพในการระดมทุนเท่านั้น แต่ยังช่วยให้หน่วยงานดำเนินการอย่างมั่นใจ และดำเนินการอย่างสม่ำเสมอตามแผนเดิมมากกว่าการต้องปรับเปลี่ยนแผนเป็นระยะๆ การรับผิดชอบในการวางแผนและดำเนินการตามแผนการระดมทุนจะเป็นหน้าที่ของผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนา ซึ่งเป็นงานเพียง 1 ครั้งที่มีความสำคัญมากที่จะรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆที่เหมาะสมเป็นปัจจัยป้อนและปัจจัยเหล่านี้ต้องได้รับการพิจารณาและกำหนดน้ำหนักอย่างระมัดระวัง คำแนะนำจากที่ปรึกษามีอรรถาธิบายมีความจำเป็น และอาจจะยังคงอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อนี้ ผู้บริหารบางโครงการลังเลที่จะขอคำแนะนำจากที่ปรึกษาจากภายนอกซึ่งมีประสบการณ์ที่อยากจะเลียนแบบได้

และปราศจากอคติรูปแบบพื้นฐานของการจัดระบบนี้รวมไปถึงบทบาทของอาสาสมัคร บุคลากร  
ครอบครัว ภายในหน่วยงาน และที่ปรึกษามืออาชีพ

(5) การประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความพยายาม  
ของการพัฒนาหน่วยงานการประชาสัมพันธ์ที่ดีและวิธีการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมช่วยก่อให้เกิด  
และสนับสนุนประเด็นที่ขอรับการสนับสนุนขั้นพื้นฐานของหน่วยงาน สำนักงานประชาสัมพันธ์  
หรือฝ่ายประชาสัมพันธ์คือสถานที่ที่แทนภาพลักษณ์ของหน่วยงาน ภาพลักษณ์ก็มีผลต่อเจตคติของ  
ผู้คาดว่าจะบริจาคทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นมูลนิธิ บริษัทห้างร้าน อาสาสมัคร และลูกค้า หรือผู้บริจาค  
ที่เป็นผู้รับบริการของหน่วยงานซึ่งอาจจะได้แก่นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้ฟัง ฯลฯ คณะกรรมการบริหาร  
ฝ่ายพัฒนาหน่วยงานและที่ปรึกษามืออาชีพ จะต้องตระหนักถึงบทบาทที่สำคัญของ  
การประชาสัมพันธ์ ที่นำไปสู่การระดมทุน ดังที่การพัฒนาหน่วยงานในปัจจุบัน เป็นกระบวนการ  
ต่อเนื่อง ดังนั้นจำเป็นต้องมีทัศนคติว่าการประชาสัมพันธ์ที่ดีต้องเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นไม่ใช่เพียง  
เพื่อการสนับสนุนความพยายามของหน่วยงานเท่านั้น แต่เป็นการกระตุ้นความพยายามใน  
การดำเนินงานทุกด้าน

(6) งบประมาณ เป็นเรื่องจริงที่หน่วยงานจะต้องใช้เงินเพื่อการระดมทุน ดังนั้น  
จึงจำเป็นต้องตั้งงบประมาณที่เหมาะสมเพื่อให้งานดำเนินไปได้ด้วยดี คำถามที่มักจะพบอยู่เสมอคือ  
เราจะต้องใช้เงินดำเนินการจำนวนมากเท่าไรแน่นอนว่าคำตอบย่อมแตกต่างกันไปแล้วแต่  
หน่วยงานทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ เช่น แหล่งทรัพยากรที่มีอยู่เพียงพอหรือไม่ในการขยาย  
เป้าหมายของการระดมทุน กฎข้อหนึ่งที่จำเป็นต้องกล่าวถึงคือ การขาดเงินทุนที่จำเป็นต่อการ  
ทำงานให้สมบูรณ์ ไม่ควรจะได้รับ การยอมรับให้เป็นข้อแก้ตัวสำหรับการดำเนินงานที่เลว ทั้งนี้  
เนื่องจากไม่มีความพยายามใด ที่สำคัญต่ออนาคตของหน่วยงานยิ่งไปกว่าการพัฒนาความสามารถ  
ในการระดมทุน ความต้องการนี้จะต้องได้รับการจัดอันดับงบประมาณเทียบเท่ากับความต้องการ  
ด้านอื่นองค์ประกอบอื่นที่ควรได้รับการพิจารณา เช่น ความเพียงพอของบุคลากรในหน่วยงาน  
ความต้องการเกิดขึ้นเมื่อเริ่มหรือขณะปฏิบัติงาน ซึ่งจะต้องได้รับการอนุมัติ ให้ใช้เงินงบประมาณ  
เป็นระยะเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานตลอดปี และต้องระลึกเสมอว่าเพื่อการคงไว้ซึ่งการ  
แข่งขันสำหรับการได้รับส่วนแบ่งของการบริจาคเพื่อการกุศล หน่วยงานต้องให้มีการเปรียบเทียบ  
งบประมาณเพื่อการระดมทุนกับหน่วยงานอื่นที่มีลักษณะคล้ายกัน การประเมินผลสุดท้าย คือการ  
ได้รับผลตอบแทนกลับคืนจากการลงทุน และประสิทธิภาพของค่าใช้จ่ายของโครงการรณรงค์  
ระดมทุน

(7) การรณรงค์บริจาคประจำปีกับการรณรงค์บริจาคพิเศษ การกำหนดแยก  
ความแตกต่างระหว่างการรณรงค์ทั้ง 2 ประเภททั้งนี้เป็นเรื่องยาก แผนพัฒนาที่เขียนไว้เป็นอย่างดี

มักจะหลงทาง เนื่องจากไม่สามารถกำหนดได้ชัดเจนว่าการบริจาคประจำปีกับการบริจาคพิเศษมีความสัมพันธ์อย่างไรทั้งจากทัศนะของหน่วยงานและจากทัศนะของผู้บริจาค การบริจาคประจำปีเป็นความพยายามของหน่วยงานที่จะระดมยอเงินบริจาคทุกปี ซึ่งโดยปกติแล้วจะเพิ่มขึ้นทุกปีสำหรับหลายหน่วยงานที่ขาดแคลนมักจะพบว่าการบริจาคประจำปีคืออาหารที่หล่อเลี้ยงชีวิตของหน่วยงาน ความสำเร็จของการบริจาคประจำปีของหน่วยงาน เช่น สมาคมศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของหน่วยงานในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนในเขตพื้นที่ การเปิดตัวของการรณรงค์บริจาคพิเศษสามารถดำเนินการต่อออกจากความสำเร็จของการบริจาคประจำปี แม้ว่าคำว่าบริจาคพิเศษอาจจะมีความชัดเจนกับบุคคลที่มีความคุ้นเคย แต่ผู้บริจาคจำนวนมากไม่คุ้นเคยกับคำนี้ โครงการรณรงค์บริจาคพิเศษมักแสวงหาทุนเพื่อเป้าหมายเฉพาะเจาะจงที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบริจาคเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายประจำปีของหน่วยงานเนื่องจากค่าใช้จ่ายประจำปีของหน่วยงานยังคงเท่าเดิมหรือมีแนวโน้มจะสูงขึ้น ขณะที่ดำเนินการรณรงค์การบริจาคพิเศษนี้ การให้ผู้บริจากรายบุคคลยังคงไว้ซึ่งระดับการบริจาคประจำปีได้เท่าที่เคยบริจาคผ่านมาจึงเป็นเรื่องสำคัญ ความยุ่งยากที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือการอธิบายอย่างชัดเจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างการบริจาคทั้ง 2 ประเภทกับเป้าหมายการพัฒนาหน่วยงานโดยรวม และสิ่งที่หน่วยงานร้องขอให้ผู้สนับสนุนในการบริจาค 2 ประเภทนี้ คืออะไร การดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องมีการสื่อสารที่ดีและความร่วมมือ อย่างเต็มที่ของผู้บริหารฝ่ายต่างๆ กับฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง แผนการระดมทุนที่ดีจะต้องนำเสนอความต้องการในการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่คล่องตัวและความร่วมมืออย่างจริงจังจากผู้บริหารและบุคลากรฝ่ายรับบริจาคประจำปีและฝ่ายรับบริจาคพิเศษและฝ่ายประชาสัมพันธ์

(8) การใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถชี้แจงได้ การใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพและความสามารถชี้แจงได้เป็นประเด็นพื้นฐานของการระดมทุนของหน่วยงาน ระดับการได้รับการสนับสนุนเพื่อการกุศลจะต้องดำเนินการบนพื้นฐานของจุดคุ้มทุนและคงไว้ซึ่งความโปร่งใส การพัฒนาหน่วยงานและความพยายาม ในการระดมทุนต้องก่อให้เกิดผลผลิตและเพิ่มระดับความเชื่อมั่นทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่องกฎมาตรฐานของการใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพคือ ค่าใช้จ่ายในการระดมทุนทั้งหมดจะต้องไม่เกินอัตราร้อยละที่แน่นอนของยอดที่ได้รับบริจาคแต่ละปี โดยปกติจะกำหนดที่ร้อยละ 15 การขยายความพยายามในการระดมทุนจะต้องดำเนินการโดยการคงไว้ หรือการลดค่าใช้จ่ายในทางใดทางหนึ่งหรือหลายๆ ทางของการดำเนินการระดมทุน การตัดสินใจที่จะคงไว้ซึ่งที่ปรึกษามืออาชีพก็จะต้องนำความจำเป็นนี้ประกอบกับการตัดสินใจในการตั้งงบประมาณสำหรับการระดมทุนด้วยเช่นกัน

## งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### 1. งานวิจัยในประเทศไทย

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีการระดมทรัพยากรทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ผู้วิจัยได้ค้นคว้ารายงานการวิจัยและการศึกษาที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอไว้ ดังนี้

ทองสุข คุณมาศ (2548, หน้า 102-105) ได้ศึกษาการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 พบว่าการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าวิชาการ และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรการบริหารจัดการ ด้านทรัพยากรทางสังคม ด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ โดยจำแนกแต่ละด้านดังนี้ ด้านทรัพยากรบุคคล โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เชิญกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและชุมชน ร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา รองลงมา คือ นิมนต์พระสงฆ์มาให้ความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน และขอความร่วมมือจากแพทย์ พยาบาล และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาให้ความรู้ความเข้าใจด้านสุขภาพในสถานศึกษา ด้านทรัพยากรธรรมชาติ โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ จัดกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น รองลงมา คือ จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้จากสัตว์ชนิดต่างๆ ในท้องถิ่น และจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้จากป่าไม้และพืชต่างๆ ในท้องถิ่น ด้านทรัพยากรทางวัตถุ ที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ จัดกิจกรรมให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากห้องสมุด รองลงมา คือ ใช้ศาสนสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้และจัดกิจกรรมทางศาสนา และประสานความร่วมมือจากชุมชนเพื่ออนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ในท้องถิ่นด้านทรัพยากรทางสังคม โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ จัดกิจกรรมประชาธิปไตยในสถานศึกษา รองลงมา คือ ประสานความร่วมมือกับชุมชนในการจัดกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมไทยในวันสำคัญต่างๆ และสถานศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน ด้านทรัพยากรทางการเงิน โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ จัดทำผ้าป่าเพื่อการศึกษา รองลงมา คือ ประสานงานรับสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประสานงานขอรับการสนับสนุน

งบประมาณจากหน่วยงานราชการ ด้านทรัพยากรทางการบริหารจัดการ โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ บริหารจัดการโดยยึดหลักความร่วมมือร่วม รองลงมา คือ เปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามาเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญในการจัดการศึกษา และบริหารจัดการโดยยึดหลักกระจายอำนาจ มีการกระจายอำนาจและมอบอำนาจให้ผู้รับผิดชอบงาน บริหารจัดการโดยยึดหลักความคุ้มค่า ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผลการเปรียบเทียบการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าวิชาการ และประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ทั้งรายด้านและโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน และเมื่อทดสอบความแตกต่างรายคู่ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา มีความคิดเห็นแตกต่างจากประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและหัวหน้าวิชาการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งโดยรวมและรายด้านในทุกด้าน ส่วนหัวหน้าวิชาการและประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ใน 4 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรบุคคล ด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ ด้านทรัพยากรทางสังคม ด้านทรัพยากรการบริหารจัดการ ส่วนอีก 2 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรทางวัตถุ ที่มนุษย์สร้างขึ้น และด้านทรัพยากรทางการเงินไม่แตกต่างกัน และเมื่อวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าวิชาการ และประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานเห็นว่า ควรระดมบุคคลจากทุกส่วนในชุมชนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษามากที่สุด รองลงมา คือ เชิญบุคลากรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้แก่นักเรียน

เมธี บุญเกียรติสกุล (2549, หน้า 49-50) ได้ศึกษาความต้องการและวิธีการระดมทรัพยากรของสถานศึกษาขนาดเล็กในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า ความต้องการทรัพยากรโดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการศึกษาเป็นรายด้าน พบว่า ความต้องการระดมทรัพยากรของผู้บริหารและครู มีดังนี้ ด้านบุคลากร ความต้องการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ต้องการครูปฏิบัติการสอนให้ครบชั้นเรียน รองลงมา คือ ความต้องการเรื่องผู้อุปการะคุณด้านการศึกษา ด้านงบประมาณ ความต้องการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ต้องการในเรื่องงบอาหารกลางวันให้พอเพียง รองลงมา ได้แก่ ความต้องการเรื่องค่าวัสดุ-ครุภัณฑ์ และความต้องการเรื่องค่าอาหารเสริม ด้านวัสดุ-ครุภัณฑ์ ความต้องการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ต้องการด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ รองลงมา ได้แก่ ความต้องการเรื่องสื่อ-วัสดุการเรียนการสอน ความต้องการเรื่องสื่อโสตทัศนูปกรณ์ และความต้องการเรื่องเครื่องเขียนแบบเรียน ด้านการจัดการ ความต้องการที่มี



ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ต้องการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ครบชั้น รองลงมา ได้แก่ ความต้องการเรื่องหน่วยงานที่รับผิดชอบ ลดภาระงานธุรการในโรงเรียนลง ด้านความร่วมมือและการมีส่วนร่วม ความต้องการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ต้องการให้ชุมชนเข้ามาช่วยเหลือด้านการเงินทุนการศึกษา และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ส่วนวิธีการระดมทรัพยากรของสถานศึกษา ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก/น้อย ผลการศึกษาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านบุคลากร วิธีการระดมทรัพยากรที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ เชิญผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาและผู้นำองค์กรท้องถิ่นเข้ามาเป็นกรรมการสถานศึกษา รองลงมา ได้แก่ เชิญศิษย์เก่า ผู้ปกครอง ชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน และขอสนับสนุนจากองค์กรในท้องถิ่น ด้านงบประมาณ วิธีการระดมทรัพยากรที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ ขอรับการจัดสรรจากต้นสังกัด ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รองลงมา ได้แก่ ขอรับบริจาค ด้านวัสดุ-ครุภัณฑ์ วิธีการระดมทรัพยากรที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ ขอรับการจัดสรรจากต้นสังกัด รองลงมา ได้แก่ ขอรับบริจาค ด้านการจัดการ วิธีการระดมทรัพยากรที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นที่ยอมรับของชุมชน รองลงมา ได้แก่ การนิเทศติดตามผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ ด้านความร่วมมือและการมีส่วนร่วม วิธีการระดมทรัพยากรที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนตระหนักเห็นความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา รองลงมา ได้แก่ ความร่วมมือจากชุมชนสนับสนุนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ความร่วมมือจากชุมชนใช้แหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษา และชุมชนให้ความช่วยเหลือสละเวลาด้านแรงงานพัฒนาโรงเรียน

ชนัญธิดา ไชยรักษ์ (2549, หน้า 124-126) ได้ศึกษาการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนที่ประสบกรณีพิบัติ (สึนามิ) ตามกระบวนการ 7 กระบวนการ พบว่า โรงเรียนที่ประสบกรณีพิบัติ (สึนามิ) มีระดับการปฏิบัติตามกระบวนการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ กระบวนการสร้างศรัทธา กระบวนการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง กระบวนการสร้างความน่าเชื่อถือ กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการสร้างความตระหนัก กระบวนการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน กระบวนการจัดตั้งชมรมผู้ปกครอง และผลการเปรียบเทียบการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนที่ประสบกรณีพิบัติ (สึนามิ) พบว่า กระบวนการสร้างศรัทธา กระบวนการสร้างความน่าเชื่อถือ กระบวนการสร้างความตระหนัก กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน กระบวนการจัดตั้งชมรมผู้ปกครอง และกระบวนการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารสถานศึกษามีกระบวนการระดมทรัพยากรแตกต่างจากครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษา และบุคลากรศึกษาต่ำกว่าปริญญาดรีมีกระบวนการระดมทรัพยากร

แตกต่างจากวุฒิการศึกษาปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี ส่วนข้อเสนอแนะการระดมทรัพยากร คือ กระบวนการสร้างความศรัทธา ควรช่วยเหลือชุมชนในทุกๆ เรื่อง ควรดูแลบุคลากรในโรงเรียน ให้เป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน และควรแจ้งให้ชุมชนทราบถึงการบริหารจัดการในทุกๆ ด้านอย่างเปิดเผย กระบวนการสร้างความน่าเชื่อถือให้ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาการนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาและแนวโน้มของการศึกษาในอนาคตให้ชุมชนได้รับทราบ กระบวนการสร้างความตระหนัก ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ใช้สถานที่ของโรงเรียนเพื่อให้เกิดความรักโรงเรียน ควรเชิญคนในชุมชนเข้าร่วมงานทุกครั้ง กระบวนการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน ควรจัดกิจกรรมที่จะพัฒนานักเรียนที่หลากหลาย ควรติดตามดูแลนักเรียนเป็นรายกรณี กระบวนการจัดตั้งชมรมผู้ปกครอง ควรเสนอแนวคิดให้ผู้ปกครองเห็นประโยชน์และความสำคัญของการจัดตั้งชมรม ควรประสานผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ ควรให้ผู้ปกครองได้เสนอแนวคิดในการจัดตั้งชมรมผู้ปกครอง และกระบวนการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง ควรประสานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสม่ำเสมอ ควรเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามาช่วยเหลือ

ปารวี เจริญยศ (2549, หน้า 118-120) ได้ศึกษากลยุทธ์เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 2 ผลการศึกษาพบว่า กลยุทธ์เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามทัศนะของตัวแทนชุมชนในภาพรวมเห็นว่า มีระดับการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบกลยุทธ์เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจำแนกตามทัศนะของตัวแทนชุมชนในภาพรวมพบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน ข้อเสนอแนะที่สำคัญเกี่ยวกับกลยุทธ์เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ ควรมีการประชุมชี้แจงให้ชุมชนเข้าใจถึงประโยชน์ที่นักเรียนและชุมชนจะได้รับ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อความศรัทธาของชุมชน และควรมีการส่งเสริมครูเป็นกรรมการที่ปรึกษาเพื่อให้คำแนะนำทางวิชาการแก่ชุมชน

สุคนธ์ กองแก้ว (2550, หน้า 96-97) ได้ศึกษาการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดงรัก เขต 2 พบว่า การปฏิบัติตามกลยุทธ์การระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายกลยุทธ์ พบว่า มีระดับการปฏิบัติตามกลยุทธ์ในระดับมาก 5 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์การใช้ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมีค่าระดับการปฏิบัติสูงสุด รองลงมาได้แก่ กลยุทธ์ตรวจสอบได้ กลยุทธ์สร้างมิตรภาพ กลยุทธ์ประสานงาน และกลยุทธ์ประชาสัมพันธ์ การปฏิบัติตามกลยุทธ์ในระดับ

ปานกลาง 2 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์การมีส่วนร่วมและกลยุทธ์แสวงหาโอกาส ผลการปฏิบัติตามกลยุทธ์การระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตรัง เขต 2 จำแนกตามขนาดโรงเรียน คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 120 คน โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 121–250 คน และโรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 251 ขึ้นไป ในภาพรวมพบว่า โรงเรียนทั้ง 3 ขนาดมีระดับการปฏิบัติในระดับมาก โดยโรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 251 ขึ้นไป มีระดับการปฏิบัติสูงสุด โดยมีการปฏิบัติมากที่สุดในกลยุทธ์การใช้ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน รองลงมาคือ กลยุทธ์สร้างมิตรภาพ กลยุทธ์ตรวจสอบได้ กลยุทธ์ประสานงาน กลยุทธ์ประชาสัมพันธ์ กลยุทธ์การมีส่วนร่วม และกลยุทธ์แสวงหาโอกาส รองลงมาคือ โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 121–250 คน โดยมีการปฏิบัติมากที่สุดในกลยุทธ์การใช้ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน รองลงมา กลยุทธ์ตรวจสอบได้ กลยุทธ์สร้างมิตรภาพ กลยุทธ์ประสานงาน กลยุทธ์ประชาสัมพันธ์ กลยุทธ์การมีส่วนร่วม และกลยุทธ์แสวงหาโอกาส ผลการปฏิบัติตามกลยุทธ์การระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตรัง เขต 2 จำแนกตามความคิดเห็นของผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียนหรือครูผู้ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวม พบว่า การปฏิบัติตาม กลยุทธ์อยู่ในระดับมาก โดยกลยุทธ์ที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ กลยุทธ์การใช้ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน รองลงมา กลยุทธ์ตรวจสอบได้ กลยุทธ์สร้างมิตรภาพ กลยุทธ์ประสานงาน กลยุทธ์ประชาสัมพันธ์ กลยุทธ์การมีส่วนร่วม และกลยุทธ์แสวงหาโอกาส ผู้อำนวยการโรงเรียนมีระดับ การปฏิบัติสูงสุด โดยมีการปฏิบัติมากที่สุดในกลยุทธ์การใช้ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน รองลงมา คือ กลยุทธ์ตรวจสอบได้ กลยุทธ์สร้างมิตรภาพ กลยุทธ์ประสานงาน กลยุทธ์ประชาสัมพันธ์ กลยุทธ์ การมีส่วนร่วม และกลยุทธ์แสวงหาโอกาส รองลงมา คือ ประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีการปฏิบัติมากที่สุดในการกลยุทธ์การใช้ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน รองลงมา คือ กลยุทธ์ตรวจสอบได้ กลยุทธ์สร้างมิตรภาพ กลยุทธ์ประสานงาน กลยุทธ์ประชาสัมพันธ์ กลยุทธ์การมีส่วนร่วม และกลยุทธ์แสวงหาโอกาส ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตรัง เขต 2 ด้านวิธีการ คือ ทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา ชุมนุมศิษย์เก่า ขอบริจาคจากผู้ปกครองเลี้ยงน้ำชา จัดกิจกรรมวันสำคัญ ขอบริจาคจากผู้ปกครองหรือบริษัทห้างร้านเป็นการเฉพาะราย ขอสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ขอสนับสนุนเป็นแรงงาน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แข่งกีฬาเพื่อการกุศล ส่งกิจกรรมเด่นของโรงเรียนเข้าประกวดเพื่อรับรางวัล ด้านวิธีการเข้าถึงแหล่งทุน แจ้งเป็นหนังสือราชการ ประสานงานเป็นการส่วนตัว เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ระดมความคิดเห็นจากการประชุม ผู้ปกครองกรรมการสถานศึกษา ด้านเป้าหมายการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม รองลงมา คือ จัดหาสื่อเทคโนโลยีพัฒนาการเรียนการสอน จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน อุปกรณ์กีฬา ด้านการลงทุนของสถานศึกษา ค่าใช้จ่ายส่วนตัวในการสร้างมิตรภาพกับชุมชน ต้องเสียสละเวลาในวันหยุดราชการ การตอบแทนผู้ให้การช่วยเหลือมอบวุฒิบัตรอนุโมทนาบัตร ขอคุณเป็นหนังสือ ขกย่องชมเชย ต่อสาธารณะ ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบ ข้อเสนอแนะให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมให้มากที่สุด ปฏิบัติแบบต่อเนื่องไม่ละเลยความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและโรงเรียนควรลดการใช้กลยุทธ์ประเภทการขอความอนุเคราะห์มาเป็นกลยุทธ์พึ่งตนเองให้มากยิ่งขึ้น

เฉลิมศรี หิมพานต์ (2550, หน้า 102-104) ได้ศึกษาการระดมทรัพยากรจากท้องถิ่น เพื่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการระดมทรัพยากรจากท้องถิ่นเพื่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ในภาพรวม พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทั้งห้าด้าน คือ ด้านการบริหารทรัพยากรอย่างประหยัดคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษา ด้านการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนและการนำชุมชนเข้าสู่สถานศึกษา ด้านการสร้างภาพลักษณ์และแรงจูงใจในการร่วมมือระดมทรัพยากรจากชุมชน ด้านการศึกษาสภาพแวดล้อมและการจัดทำข้อมูลแหล่งทรัพยากรของสถานศึกษาและชุมชน และด้านการระดมทรัพยากรบุคคล ภูมิปัญญา วิทยาการ และอื่นๆ จากท้องถิ่น การเปรียบเทียบการระดมทรัพยากรจากท้องถิ่นเพื่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 จำแนกตามขนาดโรงเรียนในภาพรวมพบว่า ไม่แตกต่างกัน การเปรียบเทียบการระดมทรัพยากรจากท้องถิ่นเพื่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 จำแนกตามที่ตั้งโรงเรียนในภาพรวมพบว่า แตกต่างกัน และจากการศึกษายังพบปัญหาและข้อเสนอแนะ ที่สำคัญ คือ มีปัญหาเกี่ยวกับภาพเศรษฐกิจของชุมชนไม่เอื้ออำนวยในการระดมเงินทุน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่ต่อเนื่อง ชุมชนไม่มีความพร้อมในหลายๆ ด้าน แหล่งทรัพยากรในชุมชนมีน้อย และไม่มี การวางแผนการใช้ทรัพยากร ส่วนข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ ควรจัดอบรมวิทยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดให้แก่นักเรียน ควรมีการวางแผนการใช้ทรัพยากรของโรงเรียนร่วมกับชุมชน ควรจัดอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องบทบาทหน้าที่ของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

จัดตั้งทีมงานและจัดสรรงบประมาณในการสำรวจข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นและดำเนินการสำรวจข้อมูลในช่วงปิดเทอมเพื่อไม่ให้กระทบเวลาในการจัดการเรียนการสอนของครู และประชาสัมพันธ์ในรูปแบบที่หลากหลาย

ทวีศักดิ์ พรหมสร (2551, หน้า 38-40) ได้ศึกษาวิธีระดมทรัพยากรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมในจังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า การระดมทรัพยากรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยและปัญหาการระดมทรัพยากรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีปัญหาปานกลาง ส่วนแนวทางแก้ปัญหาหรือแนวทางการพัฒนาวิธีการระดมทรัพยากรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดเชียงราย ควรมีการวางแผนการปฏิบัติงานให้ชัดเจน และทุกฝ่ายจะต้องตระหนักถึงคุณค่างานที่จะทำและผู้สนับสนุนต้องสนับสนุนอย่างจริงจัง และผู้ปกครองของพระหรือเณรต้องเข้ามาช่วยกันบริจาคทรัพย์ สิ่งของเพื่อที่จะช่วยผ่อนภาระของโรงเรียน การพัฒนานั้นต้องมีความเชื่อความศรัทธาและขวัญกำลังใจจึงจะสามารถพัฒนาวิธีการระดมทรัพยากรของโรงเรียนได้

พัชรพร บุญมิ่ง (2551, หน้า 50-52) ได้ศึกษาการระดมทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนเทศบาล สังกัดเทศบาลนครเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า การระดมทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนเทศบาล สังกัดเทศบาลนครเชียงราย โดยภาพรวมมีการปฏิบัติ ในระดับมาก ด้านที่มีการปฏิบัติในระดับมากได้แก่ การระดมทรัพยากรท้องถิ่นด้านสังคม และด้านธรรมชาติ ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ได้แก่ การระดมทรัพยากรท้องถิ่นด้านวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น และด้านบุคคล การระดมทรัพยากรท้องถิ่นด้านบุคคลมีการปฏิบัติในระดับมาก ได้แก่ นิมนต์พระสงฆ์หรือนักบวชให้ความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 4.15 การระดมทรัพยากรท้องถิ่นด้านธรรมชาติ มีการปฏิบัติในระดับมาก ได้แก่ จัดกิจกรรมให้นักเรียนไปศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติภายนอกสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 3.75 การระดมทรัพยากรท้องถิ่นด้านวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น มีการปฏิบัติในระดับมาก ได้แก่ จัดกิจกรรมให้นักเรียนไปศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ เช่น สถานประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โรงพยาบาล สถานประกอบการ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดประชาชน มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 3.78 การระดมทรัพยากรท้องถิ่นด้านสังคม มีการปฏิบัติในระดับมาก ได้แก่ เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 4.50

สามารถ อินปิ่น (2551, หน้า 70-74) ได้ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 4 จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาในการเข้ามามีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อแยกพิจารณาในแต่ละด้าน

พบว่า ปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าประเด็นอื่นๆ ของบทบาทในแต่ละด้าน คือ คณะกรรมการขาดความเข้าใจในเรื่องแผนและนโยบาย คณะกรรมการขาดความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง คณะกรรมการไม่มีความรู้เรื่องหลักสูตร คณะกรรมการไม่ให้ความสำคัญต่อการกำกับและติดตามแผนปฏิบัติการ ขาดการสนับสนุนเครื่องมือและอุปกรณ์การเรียน ขาดแคลนทุนการศึกษา ขาดงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ ปัญหาการสนับสนุนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจากชุมชน คณะกรรมการขาดความรู้ความเข้าใจในการนำเสนอผลการดำเนินงานประจำปี ขาดการประชาสัมพันธ์ในการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนและขาดบุคลากรที่พร้อมจะใช้เวลาในการทำงาน สำหรับแนวทางการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา พบว่า มีแนวทางที่สำคัญโดยพิจารณาจากประเด็นที่สำคัญแต่ละด้าน ดังนี้ ควรมีการจัดประชุมหรือมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครูกับผู้นำชุมชนเพื่อวางแผนพัฒนาการศึกษาและธรรมเนียมโรงเรียน ควรให้การสนับสนุนการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของโรงเรียน ควรให้การสนับสนุนอบรมเรื่องหลักสูตรจากภาครัฐ ควรมีการให้ข้อเสนอแนะ ในการช่วยแก้ปัญหาให้โรงเรียนสามารถดำเนินการจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ควรมีการสนับสนุนช่วยเหลือเด็กที่ขาดแคลน เพื่อให้สามารถได้เรียนจบหลักสูตร ควรมีการสนับสนุนเครื่องมือ อุปกรณ์การเรียนให้กับโรงเรียน ควรร่วมเป็นคณะกรรมการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกิจของโรงเรียนเพื่อการบริหารและการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานจารีตประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นและของชาติ ควรส่งเสริมการใช้วิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้กับนักเรียน และควรประสานกับประชาชนและองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนให้ร่วมกันพัฒนา ปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน ควรรับทราบและให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของโรงเรียนและควรส่งเสริมสนับสนุนให้คณะกรรมการได้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มศักยภาพในการช่วยเหลือกิจกรรมของโรงเรียน

เบญจวรรณ อุไรรัตน์ (2551, หน้า 124-126) ได้ศึกษาการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านทรัพยากรบริหารจัดการ และด้านทรัพยากรวัสดุ อุปกรณ์ และจากการวิเคราะห์กรณีรายชื่อ พบว่า ด้านทรัพยากรบุคคลโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือข้อ 12 สถานศึกษานิมนต์พระสงฆ์มาให้ความรู้ ด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน รองลงมาคือข้อ 3 สถานศึกษาเชิญคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและชุมชนร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา ด้านทรัพยากรเงินโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ย

สูงสุดคือข้อ 16 สถานศึกษาศำรวจความต้องการใช้งบประมาณตามความเป็นจริง รองลงมาคือข้อ 30 สถานศึกษารายงานผลการดำเนินงานการใช้งบประมาณให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ด้านทรัพยากรวัสดุ อุปกรณ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือข้อ 38 สถานศึกษาประสานความร่วมมือกับชุมชนในการจัดกิจกรรมทางศาสนาประเพณีและวัฒนธรรมไทยในวันสำคัญต่างๆ รองลงมาคือข้อ 37 สถานศึกษาได้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษาและชุมชน ด้านทรัพยากรบริหารจัดการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือข้อ 53 สถานศึกษาบริหารจัดการโดยยึดหลัก ความคุ้มค่าใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และข้อ 51 สถานศึกษาบริหารจัดการโดยยึดหลักความโปร่งใสสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีการปรับปรุงกลไกการทำงานร่วมกันให้สามารถตรวจสอบได้ รองลงมาคือข้อ 50 สถานศึกษาบริหารจัดการโดยยึดหลักคุณธรรม ยึดมั่นในความถูกต้องดีงามในการปฏิบัติหน้าที่เป็นตัวอย่างแก่สังคม ผลการเปรียบเทียบการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา พบว่าโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านทรัพยากรบุคคลและด้านวัสดุอุปกรณ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านทรัพยากรเงินและด้านทรัพยากรบริหารจัดการไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการเปรียบเทียบการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 รายด้านจำแนกตามสถานภาพทางตำแหน่ง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มงานงบประมาณ และประธานกรรมการสถานศึกษา พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณา รายด้านพบว่า ด้านทรัพยากรบุคคล ด้านทรัพยากรเงินและด้านวัสดุ-อุปกรณ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านทรัพยากรบริหารจัดการไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบ รายคู่ พบว่า โดยรวมผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้ากลุ่มงานงบประมาณแตกต่างกันกับประธานกรรมการสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้บริหารสถานศึกษากับหัวหน้ากลุ่มงานงบประมาณไม่แตกต่างกัน ด้านทรัพยากรบุคคลและด้านทรัพยากรเงินผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้ากลุ่มงานงบประมาณแตกต่างกันกับประธานกรรมการสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้บริหารสถานศึกษากับหัวหน้ากลุ่มงานงบประมาณไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านวัสดุ-อุปกรณ์พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้ากลุ่มงานงบประมาณแตกต่างกันกับประธานกรรมการสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้บริหารสถานศึกษากับหัวหน้ากลุ่มงานงบประมาณไม่แตกต่างกัน

อารีย์ ขรรค์ชัย (2551, หน้า 61-62 ) ได้ศึกษาความต้องการและวิธีการระดมทรัพยากรของโรงเรียนขนาดเล็กในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 3 พบว่า ความต้องการทรัพยากรของโรงเรียนขนาดเล็กในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 3 ด้านบุคลากรต้องการครูปฏิบัติการสอน 4-6 คน ครูสนับสนุนการสอน 1-3 คน พนักงานบริการ พนักงานราชการ วิทยากร และภูมิปัญญาท้องถิ่น 1 คน และต้องการผู้มีอุปการะคุณของสถานศึกษา 1-5 คน ด้านงบประมาณต้องการงบประมาณที่ดินสิ่งก่อสร้าง 100,001-300,000 บาทต่อปี งบประมาณค่าวัสดุ-ครุภัณฑ์ 10,001-50,000 บาทต่อปี ค่าอาหารกลางวันไม่เกิน 10 บาทต่อคนต่อวัน ค่าอาหารเสริมไม่เกิน 10 บาทต่อคนต่อวัน ค่าพาหนะรับส่งนักเรียน 11-20 บาทต่อคนต่อวัน ค่าพัฒนาบุคลากรไม่เกิน 1,000 บาทต่อคนต่อปี ค่าสาธารณูปโภค 10,000-20,000 บาทต่อปี ค่าตอบแทนวิทยากร 100-300 บาทต่อชั่วโมง ค่าจัดกิจกรรมเสริมมากกว่า 5,000 บาทขึ้นไปต่อปี และค่าซ่อมแซม 10,000-50,000 บาทต่อปี ด้านวัสดุ-ครุภัณฑ์ มีความต้องการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยต้องการสื่อเทคโนโลยีมากที่สุด รองลงมาได้แก่ สื่อ-วัสดุการเรียนการสอน ด้านการจัดการมีความต้องการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยความต้องการจัดครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ครบชั้นเรียนสูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ หน่วยงานที่รับผิดชอบลดภาระงานธุรการในโรงเรียนลง ด้านความร่วมมือและการมีส่วนร่วมมีความต้องการโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยต้องการให้ชุมชนเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนด้านการเงินทุนการศึกษา วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ให้ชุมชนร่วมมือช่วยเหลือโรงเรียนด้วยการเสียสละเวลาด้านแรงงานพัฒนาโรงเรียน วิธีการระดมทรัพยากรของโรงเรียนขนาดเล็กในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 3 พบว่า ด้านบุคลากรมีการระดมทรัพยากรโดยเชิญผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำองค์กรท้องถิ่นเป็นกรรมการสถานศึกษา เชิญศิษย์เก่าผู้ปกครอง ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน และขอรับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่น ด้านงบประมาณขอรับการจัดสรรจากต้นสังกัด ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้านวัสดุ-ครุภัณฑ์ ใช้วิธีหางบประมาณจัดซื้อด้านการจัดการใช้วิธีการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นที่ยอมรับของชุมชน และด้านความร่วมมือและการมีส่วนร่วมอาศัยความร่วมมือจากชุมชนให้การสนับสนุนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

กัญญา อุโคตร (2551, หน้า 40-41) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรเพื่อการสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 3 พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการสถานศึกษา ขึ้นพื้นฐานตามบทบาทหน้าที่ รองลงมาคือ การเข้าร่วมประชุมพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สัมผัสกับครูและผู้บริหาร โรงเรียน และเข้ามีส่วนร่วมใน



การกำหนดแนวทางจัดการศึกษาของโรงเรียน ด้านความต้องการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณก่อสร้าง การสละแรงงาน บำรุงรักษาซ่อมแซมอาคารเรียนและอาคารประกอบ และการเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนทุนการศึกษาช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และอาหารกลางวัน จัดตั้งทุนสวัสดิการในการช่วยเหลือนักเรียน ด้านความต้องการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในการหางบประมาณมาสนับสนุนโรงเรียน รองลงมา คือ การมีส่วนร่วม ในการวางแผนปรับปรุงพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาโรงเรียน ด้านความต้องการมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนันทนาการและกีฬาของชุมชน รองลงมา คือ โรงเรียนมีส่วนร่วมในการให้บริการด้านวัสดุ สถานที่แก่ชุมชนในการจัดงานต่างๆ และโรงเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมศาสนา วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในการรายงานความก้าวหน้าผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการของโรงเรียนแจ้งให้ชุมชนทราบภาคเรียนละ 1 ครั้ง รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการตรวจสอบคุณภาพนักเรียนเพื่อวัดผลและประเมินผลนักเรียน และการมีส่วนร่วมให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการของโรงเรียน

นันทยา โสภณสรัญญา (2552, หน้า 69-75) ได้ศึกษาการระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง พบว่า การระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน และพิจารณาเป็นรายข้อ ด้านการระดมทรัพยากรบุคคล การนิมนต์พระสงฆ์ ผู้นำทางศาสนาให้ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด ด้านการระดมทรัพยากรธรรมชาติ การจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้จากดิน หิน แร่ในท้องถิ่นมีระดับการปฏิบัติน้อย และด้านการระดมทรัพยากรเงิน การประสานงานขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากต่างประเทศมีระดับการปฏิบัติน้อย การเปรียบเทียบการระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษาในภาพรวมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 2 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรวัสดุที่มนุษย์สร้างขึ้น พบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำจังหวัด มีค่าคะแนนสูงกว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอและโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล แต่ไม่พบความแตกต่างระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอและโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล ส่วนด้านทรัพยากรทางสังคม พบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษา

ประจำจังหวัด มีค่าคะแนนสูงกว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ และโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล มีค่าสูงกว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ และยังพบข้อเสนอแนะการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษา ได้แก่ การจัดจ้างครูต่างชาติ พัฒนาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ร่วมกันรับผิดชอบทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น การจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ และการรู้จักดูแลรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ให้คงอยู่เสมอ

เนตรนภา กันธะวงค์ (2552, หน้า 54-56) ได้ศึกษาความต้องการและวิธีการระดมทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนบนพื้นที่สูง อำเภอฝาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 พบว่า โดยภาพรวมมีความต้องการในระดับมากทุกด้าน เว้นแต่ความต้องการในด้านวัสดุ-อุปกรณ์การเรียนการสอน มีความต้องการในระดับมากที่สุด ผลการศึกษาแต่ละด้านพบว่า ด้านบุคลากร รายการที่มีความต้องการในระดับมากที่สุด คือ ครูปฏิบัติการสอน นอกนั้นมีความต้องการในระดับมาก คือ ครูช่วยสอน วิทยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และลูกจ้างประจำ ด้านงบประมาณ รายการที่มีความต้องการในระดับมากที่สุด คือ งบประมาณค่าอาหารกลางวัน ค่าวัสดุ ครุภัณฑ์ ค่าอาหารเสริมและงบประมาณค่าที่ดิน สิ่งก่อสร้าง ด้านวัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน รายการที่มีความต้องการในระดับมากที่สุด คือ อุปกรณ์การเรียนการสอน นอกนั้นมีความต้องการในระดับมาก คือ สื่อเทคโนโลยีเครื่องเขียน แบบเรียน และเครื่องแบบนักเรียน ด้านการจัดการ รายการที่มีความต้องการมากที่สุด คือ การจัดครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ครบชั้นเรียน และมีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง นอกนั้นมีความต้องการในระดับมาก คือ การลดภาระงานนอกเหนือจากงานสอนของครู มีการส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ มีการส่งเสริมให้นักเรียนออกไปตามแหล่งเรียนรู้และการจัดหาจ้างครูหมุนเวียนสอนตรงตามวิชา ด้านความร่วมมือและการมีส่วนร่วม มีความต้องการในระดับมากทุกรายการ รายการที่มีความต้องการในระดับมากที่สุด คือ ให้คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง ร่วมกันวางแผนจัดหาแหล่งเรียนรู้ รองลงมา คือ ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้ และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดหางบประมาณอุปกรณ์ สื่อ วัสดุการเรียนรู้อ ผลการศึกษาวิธีการระดมทรัพยากรทางการศึกษาโดยภาพรวม พบว่า ด้านที่มีการปฏิบัติระดับมาก คือ ด้านความร่วมมือและการมีส่วนร่วม รองลงมาคือ ด้านการจัดการ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านบุคลากร มีการปฏิบัติระดับมาก คือ มีการระดมหาบุคลากรที่จ้างสอนรายปี ด้านงบประมาณมีการปฏิบัติระดับมากที่สุด คือ ขอรับการจัดสรรจากหน่วยงานต้นสังกัด รองลงมามีการปฏิบัติในระดับมาก ได้แก่ การขอรับการจัดสรรจากองค์กรท้องถิ่น/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้านวัสดุ ครุภัณฑ์มีการปฏิบัติระดับมากที่สุด คือ ขอรับการจัดสรรจากหน่วยงานต้นสังกัด รองลงมามีการปฏิบัติใน

ระดับมาก คือ การขอรับบริจาค ด้านการจัดการมีการปฏิบัติระดับมาก คือ การขอให้ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ให้เป็นที่ยอมรับของชุมชน และให้คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษา ด้านความร่วมมือและการมีส่วนร่วม มีการปฏิบัติระดับมาก คือ มีการขอความร่วมมือจากชุมชนใช้แหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษา ขอความร่วมมือจากชุมชนสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น และขอความร่วมมือจากชุมชนร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทอดผ้าป่าเพื่อสนับสนุนงบประมาณด้านการศึกษา ส่วนข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการศึกษาแต่ละด้านพบว่า ด้านบุคลากร ต้องการบุคลากรด้านธุรการของโรงเรียนโดยเฉพาะ เพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่นอกเหนือจากการสอนของครู เพิ่มบุคลากรให้เพียงพอต่อจำนวนนักเรียนและการอบรมพัฒนาครูควรทำอย่างต่อเนื่อง วิทยากรที่สำนักงานเขตพื้นที่จัดควรเป็นผู้ที่มีความรู้จริงๆ ด้านงบประมาณงบประมาณจากต้นสังกัดไม่เพียงพอกับสถานศึกษา ควรจัดตั้งกองทุนภายในโรงเรียนและจัดงบประมาณด้านอาคารสถานที่เพิ่มเพราะไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ โรงเรียนขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนโดยเฉพาะคอมพิวเตอร์ให้โรงเรียนจัดตั้งสมาคมศิษย์เก่าเพื่อจะได้ร่วมช่วยเหลือด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ ด้านการจัดการ ควรมีการวางแผนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริงและควรจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่เพื่อให้อ่านออกเขียนได้ การสื่อสารจะได้ดีขึ้น ด้านความร่วมมือและการมีส่วนร่วม ให้นั้นการทำงานแบบทุกคนมีส่วนพัฒนาโรงเรียน อย่างเต็มที่และโรงเรียนขาดความร่วมมือจากผู้ปกครอง เพราะมีอุปสรรคเรื่องภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร

ประเสริฐ วงศ์เสนา (2552, หน้า 95-97) ได้ศึกษาสภาพการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการบริหารการศึกษาสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 2 พบว่า ในภาพรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก คือ ด้านทรัพยากรทางการเงิน ด้านทรัพยากรทางสังคม และด้านทรัพยากรสารสนเทศ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านทรัพยากรมนุษย์ ตามความคิดเห็นของข้าราชการครูโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการวางแผนการระดมทรัพยากรมนุษย์ของสถานศึกษา ด้านทรัพยากรทางการเงิน ตามความคิดเห็นของข้าราชการครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้อมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ สถานศึกษามีการใช้งบประมาณเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานต้นสังกัด ด้านทรัพยากรทางกายภาพ ตามความคิดเห็นของข้าราชการครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้อมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด

คือ สถานศึกษาสนับสนุนส่งเสริมให้ครูใช้ทรัพยากรทางกายที่มีในท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนอย่างจริงจังสถานศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริม สนับสนุนให้นักเรียนได้ไปศึกษาดูงาน และสถานศึกษาส่งเสริม สนับสนุนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการประยุกต์ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่นมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ด้านทรัพยากรทางสังคม ตามความคิดเห็นของข้าราชการครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ทุกข้อมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สถานศึกษามีการนำนักเรียนไปร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ฯลฯ ที่มีในท้องถิ่น ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ตามความคิดเห็นของข้าราชการครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ทุกข้อมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สถานศึกษามีการนำข้อมูลสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนางานด้านต่างๆ ของสถานศึกษา และเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อสภาพการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการบริหารการศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ และขนาดของสถานศึกษาพบว่าข้าราชการครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการบริหารการศึกษา โดยภาพรวม ด้านทรัพยากรทางการเงิน ด้านทรัพยากรทางกายภาพ ด้านทรัพยากรทางสังคมและด้านทรัพยากรสารสนเทศ ไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านทรัพยากรมนุษย์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ข้าราชการครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการบริหารการศึกษาโดยภาพรวมและทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการบริหารการศึกษาโดยภาพรวมและด้านทรัพยากรทางกายภาพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านทรัพยากรทางการเงิน และด้านทรัพยากรสารสนเทศ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านทรัพยากรมนุษย์ และด้านทรัพยากรทางสังคมไม่แตกต่างกัน ข้าราชการครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการระดมทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อการบริหารการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พัชรกฤษฎี พวงนิล (2553, หน้า 331-333) ได้ศึกษากลยุทธ์การระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า การระดมทรัพยากรด้านเงินหรืองบประมาณโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยสถานศึกษาขนาดเล็กมีการดำเนินการมากที่สุด รองลงมาคือ สถานศึกษาขนาดกลาง และสถานศึกษาขนาดใหญ่ และยังพบว่ามีปัญหาของการระดมทรัพยากรด้านเงินหรืองบประมาณอยู่ในระดับปานกลาง โดยสถานศึกษาขนาดใหญ่มีปัญหามากที่สุด รองลงมาคือ สถานศึกษาขนาดเล็ก และ

สถานศึกษาขนาดกลาง ปัญหาที่พบ ได้แก่ ขาดความรู้และทักษะในการระดมเงินทุนหรือ  
งบประมาณ ได้รับจัดสรรงบประมาณจากหน่วยงานต้นสังกัดไม่เพียงพอ มีความล่าช้าในการ  
เบิกจ่ายงบประมาณ การวางแผนใช้จ่ายงบประมาณขาดประสิทธิภาพ งบประมาณในการพัฒนา  
คุณภาพผู้เรียนมีน้อย ผู้ปกครองมีรายได้น้อยยากแก่การระดมทรัพยากร ผู้ปกครองเชื่อว่าได้รับ  
การจัดสรรงบประมาณจากรัฐที่เพียงพอแล้ว เชื่อว่าการทำบุญที่วัดได้บุญกุศลมากกว่าทำที่โรงเรียน  
นโยบายเรียนฟรีของรัฐเป็นอุปสรรคต่อการระดมเงินทุน การระดมทรัพยากรด้านบุคคลโดยรวมมี  
การปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยสถานศึกษาขนาดกลางมีการดำเนินการมาก รองลงมาคือ  
สถานศึกษาขนาดเล็ก และสถานศึกษาขนาดใหญ่ ส่วนปัญหาของการระดมทรัพยากรด้านบุคคล  
โดยรวมพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง โดยสถานศึกษาขนาดใหญ่มีปัญหามากที่สุด  
รองลงมาคือ สถานศึกษาขนาดเล็ก และสถานศึกษาขนาดกลาง ซึ่งสามารถสรุปประเด็นปัญหาได้  
ดังนี้ ขาดการประสานงานการร่วมมือเพื่อพัฒนาสถานศึกษากับเครือข่ายบุคคล ชุมชนในเขตบริการ  
ผู้ปกครองนักเรียน บุคคล วิทยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการกิจในการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงชีพ  
จึงไม่มีเวลาที่จะมาร่วมพัฒนานักเรียนร่วมกับสถานศึกษา ขาดงบประมาณที่เป็นค่าตอบแทน  
บุคลากรหรือวิทยากรผู้มาให้ความรู้ การระดมทรัพยากรด้านวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี โดยรวมมี  
การปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางโดยสถานศึกษาขนาดเล็กมีการดำเนินการมากที่สุด รองลงมาคือ  
สถานศึกษาขนาดใหญ่ และสถานศึกษาขนาดกลาง ส่วนปัญหาของการระดมทรัพยากรด้านวัสดุ  
อุปกรณ์และเทคโนโลยีโดยรวม พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง โดยสถานศึกษาขนาดใหญ่มี  
ปัญหามากที่สุด รองลงมาคือ สถานศึกษาขนาดกลาง และสถานศึกษาขนาดเล็ก ปัญหาที่พบได้แก่  
ขาดโครงการหรือกิจกรรมที่ชัดเจนเพื่อขอรับการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ หรือเทคโนโลยีจาก  
แหล่งทรัพยากรต่างๆ ขาดภาคีเครือข่ายในการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อ  
การเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ขาดการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้สนับสนุนรายเก่าอย่าง  
ต่อเนื่องและแสวงหาผู้ให้การสนับสนุนรายใหม่ด้วยวิธีการและโอกาสที่หลากหลาย ขาดติดต่อ  
ประสานความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ให้การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเป็นอย่างดี  
และต่อเนื่อง ขาดการทำรายงานการใช้วัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่ได้รับบริจาคเพื่อให้  
สาธารณชนได้รับทราบโดยทั่วกัน การระดมทรัพยากรด้านที่ดินและสิ่งก่อสร้างโดยรวมมี  
การปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยสถานศึกษาขนาดเล็กมีการดำเนินการมากที่สุด รองลงมาคือ  
สถานศึกษาขนาดกลาง และสถานศึกษาขนาดใหญ่ ส่วนปัญหาของการระดมทรัพยากรด้านที่ดิน  
และสิ่งก่อสร้างโดยรวม พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง โดยสถานศึกษาขนาดกลางมีปัญหา  
มากที่สุด รองลงมาคือ สถานศึกษาขนาดเล็ก และสถานศึกษาขนาดใหญ่ ปัญหาที่พบได้แก่  
ขาดเหตุผลที่ดีและเพียงพอสำหรับการขอรับการบริจาคหรือสนับสนุนที่ดินและสิ่งก่อสร้างจากผู้มี

จิตศรัทธา ขาดการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียน ความขาดแคลนที่ดินและสิ่งปลูกสร้างแก่ชุมชนได้รับทราบโดยทั่วกัน ขาดการรายงานการใช้ที่ดินและ/หรือสิ่งปลูกสร้าง ที่ได้รับบริจาคต่อผู้บริจาคเป็นประจำทุกปี ทุกฝ่ายขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อขอรับการบริจาคที่ดินและ/หรือสิ่งปลูกสร้าง ดำเนินการขอรับการบริจาคที่ดินและสิ่งปลูกสร้างไม่เป็นไปตามแผน ที่วางไว้อย่างเป็นขั้นตอนและขาดผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน การระดมทรัพยากรด้านแหล่งเรียนรู้โดยรวมนั้นพบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยสถานศึกษาขนาดกลางมีการดำเนินการมากที่สุด รองลงมาคือสถานศึกษาขนาดเล็ก และสถานศึกษาขนาดใหญ่ และยังพบว่าในภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย โดยสถานศึกษาขนาดใหญ่มีปัญหามากที่สุด รองลงมาคือ สถานศึกษาขนาดเล็ก และสถานศึกษาขนาดกลาง ปัญหาที่พบ คือ ขาดการจัดทำข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับครูและนักเรียน ขาดการรณรงค์การใช้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างเหมาะสมและคุ้มค่า ขาดการสนับสนุน ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายเพื่อการใช้แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน สถานประกอบการ หน่วยงาน องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

## 2. งานวิจัยในต่างประเทศ

สำหรับการวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวกับการระดมทรัพยากรทางการศึกษามีดังนี้

Harris (1998, p. 1437) ได้ศึกษาและอธิบายลักษณะความสัมพันธ์ที่มีอยู่ระหว่างโรงเรียนหนึ่งโรงเรียนกับชุมชนล้อมรอบโรงเรียน เป้าหมายนี้อาศัยความหวังที่รองรับวรรณกรรมเกี่ยวกับการศึกษาของชุมชน ซึ่งได้แก่การร่วมมือกันปฏิบัติระหว่างโรงเรียนกับการช่วยเหลือของชุมชนล้อมรอบโรงเรียนให้คุณภาพการศึกษาและสิ่งที่เกี่ยวข้องกันก่อนที่การติดต่อกับชาวยุโรปในประเทศนามิเบีย นั้น ชุมชนเป็นตัวหลักสำคัญทางการศึกษาโดยตรง การฝึกอบรมเยาวชนเป็นความรับผิดชอบที่แบ่งปันกันภายในชุมชน แต่เมื่อมีการนำเอาการศึกษาเล่าเรียนแบบยุโรปเข้ามาในต้นทศวรรษ 1800 แล้วบทบาททางการศึกษาของชุมชนก็ลดลงเนื่องจากนักวิชาชีพ ที่ได้รับการฝึกอบรมมาเข้ายึดครองตำแหน่งต่างๆ ของผู้มีอำนาจหน้าที่ที่ทางการศึกษาในปัจจุบันนี้กระทรวงการศึกษาขั้นพื้นฐานและวัฒนธรรมของนามิเบียมีความมุ่งหมายที่จะดึงเอาการมีส่วนร่วมที่เป็นพื้นฐานกว้างๆ ออกไป จากผู้มีส่วนได้เสียทางการศึกษาและชุมชนถูกกระทรวงนี้มองว่าเป็นผู้เล่นที่มีส่วนร่วมอย่างสำคัญ ผลการศึกษาพบว่า การร่วมมือกันปฏิบัติระหว่างผู้มีส่วนร่วมได้เสียทางการศึกษาเป็นคุณแก่สำคัญที่จะไขไปสู่การสร้างและการทำให้เกิดความสำเร็จของอุดมการณ์การศึกษาแห่งชาติที่คุ้มค่า

Lloyd (2002, p. 1262 อ้างถึงใน สุรพล ไชยสาร, 2548, หน้า 36) ได้ทำการวิจัยเรื่องความคิดเห็นต่อการจัดสรรทุนก่อนโยกย้ายการแบ่งกลุ่มโรงเรียนระดับอนุบาลถึงเกรด 12 ในประเทศแคนาดา งานวิจัยนี้ทำขึ้นเพื่อให้ความคิดเห็นของผู้บริหาร เภรณูญิก ผู้บริหารทางด้าน

การเงิน ผู้บริหารโรงเรียน ครูและผู้ปกครองต่อผลกระทบของรูปแบบการจัดสรรทุนแบบใหม่ การเก็บข้อมูลใช้วิธีสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่า ความเหมือนและความแตกต่างของความเห็นเหล่านั้นและยังพบความคิดเห็นที่น่าสนใจซึ่งรวมทั้งเห็นความสำคัญของบทบาทของผู้ถูกสัมภาษณ์ในด้านการศึกษา

Wood (2002, p. 1723 อ้างถึงใน สุรพล ไชยสาร, 2548, หน้า 36) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดสรรเงินของโรงเรียนรัฐบาล รัฐมิสซูรี จุดประสงค์ของการวิจัยเพื่อบรรยายพัฒนาการทางด้านนโยบายการเงินของโรงเรียนและเพื่อวิเคราะห์ความยุติธรรมของการจัดสรรงบประมาณโดยตามประวัติศาสตร์กล่าวว่า โรงเรียนของอเมริกันได้รับอิทธิพลการจัดสรรงบประมาณมาจากประเทศทางยุโรป ซึ่งการจัดสรรแบบนี้คนรวยก็ยังได้รับการศึกษาดียิ่งขึ้น ในขณะที่คนจนได้รับการศึกษาเพียงเล็กน้อยหรือไม่ได้รับการศึกษาเลย ในโอกาสต่อมาการจัดสรรงบประมาณก็ยังคงไม่ยุติธรรม

Spenscer (2002, p. 323-A) ได้วิจัยเรื่องการระดมทรัพยากรจากภายนอกกับการปฏิบัติการปกครองในคิวบา นิการากัว และเอลซาวาดอร์ในปี 1989-1992 ผลการวิจัย พบว่า การระดมทรัพยากรจากภายนอกทำให้คิวบา นิการากัว และเอลซาวาดอร์ สามารถมีกองทัพที่เข้มแข็งและยังพบว่าเหตุผลประการสำคัญที่เป็นสาเหตุของความพ่ายแพ้ในสงครามคือการขาดแคลนทรัพยากรอย่างเพียงพอ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การระดมทรัพยากรจากภายนอกคือปัจจัยที่มีความสำคัญมากต่อการประสบความสำเร็จของชาวละตินอเมริกันในครั้งนี้

Mahabir (2003, p. 2811-A) ได้วิจัยเชิงปฏิบัติการสำรวจความต้องการวัสดุและทรัพยากรทางการศึกษาสำหรับเด็กที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ยากจนในประเทศสหรัฐอเมริกาและยังทำการสำรวจถึงสิ่งที่สามารถเรียนรู้ได้จากโปรแกรม ผลการวิจัยที่สำคัญพบว่าหนังสือเป็นวัสดุทางการศึกษาที่ยังต้องการมากที่สุด แต่หากพิจารณาให้ลึกลงไปอีกก็พบว่าสิ่งจำเป็นนอกเหนือจากนั้นคือ หนังสือแบบสองภาษา นิตยสาร วารสาร หนังสือพิมพ์ ปากกา ดินสอ กระดาษ แผนที่ และลูกโลกที่มีข้อมูลในปัจจุบัน อุปกรณ์ทางศิลปะ วิดีโอเพื่อการศึกษา รวมทั้งคอมพิวเตอร์ด้วย และเป็นสิ่งที่น่าทึ่งเมื่อพบว่า ระดับของการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยเพียงแค่ทรัพยากรและเงินทุนเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร การวิจัยได้เสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษาไว้ว่า ควรสร้างเว็บไซต์สำหรับครูขึ้นมาเพื่อใช้สื่อสารในการขอรับบริจาคในสิ่งที่ต้องการ และการเสนอที่จะบริจาคให้อีกฝ่ายหนึ่ง การขอรับบริจาคทรัพยากรทางการศึกษาจากชุมชนอย่างต่อเนื่องควรมีการสนับสนุนให้จัดสร้างหน่วยงานที่เป็นสาขาของสภากองทุน Federally Funded America Reads Challenge Program ด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อการดำเนินการรับมอบของที่ได้รับการบริจาคอย่างต่อเนื่อง และ

ควรมีการพิจารณาเพื่อทำการบริจาคหนังสือจากโรงเรียนที่อยู่ในอำเภอเดียวกันและมีวัดมากเกินความจำเป็น เพื่อมอบให้กับโรงเรียนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน เพื่อลดปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษาลงไปบ้าง

จากหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และข้อค้นพบของงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศสรุปได้ว่า การศึกษาขั้นพื้นฐานมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการระดมทุนเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ โดยการที่สถานศึกษาจัดกิจกรรมให้คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน อาสาสมัคร ที่เห็นประโยชน์ของสถานศึกษาในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อตัวนักเรียนมาร่วมมือกันและเชื่อเชิญให้บุคคลองค์กรเอกชนชุมชน สถาบันทางสังคมอื่นๆ บริจาคเงิน ทรัพย์สินหรือหลักประกันของทรัพย์สินเพื่อการสนับสนุนเป็นค่าใช้จ่ายของสถานศึกษา เช่น การพัฒนาการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมกีฬาภายใน การทัศนศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อมุ่งสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ และมุ่งให้นักเรียนเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ความสามารถตามหลักสูตร และสามารถอยู่ในสังคมร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยหลักการของการระดมทุนนั้น ผู้นำขององค์กรที่ระดมทุนจะต้องมีลักษณะผู้นำที่ดี สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริจาคกับสถานศึกษา และเข้าใจในกระบวนการของการระดมทุน โดยที่การระดมทุนจะประสบผลสำเร็จจะขึ้นอยู่กับผู้เลือกผู้นำในการระดมทุนที่เหมาะสมและเสนอเหตุผลในการขอรับบริจาคที่ถูกต้อง และจำนวนเงินทุนที่ขอรับบริจาคที่เหมาะสม โดยเสนอโครงการในเวลาที่เหมาะสม และการนำเงินที่ได้รับไปใช้อย่างถูกต้อง จึงจะทำให้การวางแผนและการดำเนินการระดมทุนของสถานศึกษาประสบผลสำเร็จได้ นอกจากนี้ผู้ที่ทำการระดมทุน จะต้องมีความเชื่อว่าจะมีประชาชนบริจาคเงินให้กับองค์การสาธารณประโยชน์ หรือสถาบันการศึกษาต่างๆ ซึ่งในการบริจาค่นั้น ผู้บริจาคจะมีเหตุผลต่างๆ และในการระดมทุนของสถานศึกษาหรือองค์การสาธารณประโยชน์ผู้ระดมทุนจะต้องเข้าใจปัจจัยทางจิตวิทยาและสังคมของผู้บริจาค รวมทั้งแรงจูงใจภายในและอิทธิพลภายนอกของผู้บริจาค สิ่งที่สำคัญประการหนึ่งในการระดมทุน คือ การสื่อสารประชาสัมพันธ์ ให้ผู้บริจาคได้ทราบถึงเหตุผลและวิธีการของการระดมทุนที่สถาบันการศึกษาจะนำเงินทุนนั้นไปทำอะไร ซึ่งเป็นหลักการของการรณรงค์การหาทุน และผู้ระดมทุนจำเป็นต้องทราบถึง เครื่องมือต่างๆ ในการระดมทุน รวมทั้งกฎระเบียบจริยธรรมในการระดมทุน ปัจจัยที่มีผลต่อ ค่าใช้จ่ายในการระดมทุนและแนวทางการระดมทุนที่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งจะทำให้การระดมทุนของสถาบันการศึกษาหรือองค์การประสบผลสำเร็จ